Mia Couto
Veranda cu frangipani
ART

În acest roman unic, scriitorul mozambican Mia Couto vorbeşte despre căutarea neîntreruptă a unor origini şi a unei identităţi naţionale pierdute.

Puternic marcată de tradiţia africană, animată de legende, de scene fabuloase şi de înţelepciunea populară, această poveste ciudată cu alură de fals roman poliţist este bântuită de o crimă adevărată: a omorî trecutul unui popor. Prin aventura lui Ermelindo Mucanga, care se reîncarnează pentru câteva zile, este evocată istoria plină de violenţă a Mozambicului, în care un arbore de frangipani, crescut în mijlocul unei fortăreţe transformate în azil, este martorul tăcut...

Romanul este povestit de tâmplarul Ermelindo Mucanga, care a murit în ajunul Independenţei, în timp ce lucra la lucrările de restaurare de la Fortaleza de S. Nicolau, unde se află un cămin de bătrâni. Este un „xipoco”, o fantomă care locuieşte într-o peşteră sub arborele de frangipani de pe balconul cetăţii coloniale. Autorităţile ţării vor să-l transforme pe Mucanga într-un erou naţional, dar acesta intenţionează, dimpotrivă, să moară definitiv. Pentru a face acest lucru, trebuie să „muşcă”. Apoi, urmând sfatul pangolinului său (o specie de furnicar african), el îl întruchipează pe inspectorul de poliţie Izidine Naíta, care se află în drum spre Fortaleza pentru a investiga moartea regizorului. La mai bine de douăzeci de ani de la independenţa Mozambicului, când războiul civil s-a răcit, Fortaleza este un loc în care converg moştenirile, amintirile şi contradicţiile unei noi ţări, în timp ce sunt profund legate de tradiţiile şi miturile ancestrale. Din balconul tău se vede orizontul. Romanul Miei Couto conturează astfel o soluţie utopică pentru o ţară în reconstrucţie

MIA COUTO

VERANDA CU FRANGIPANI

Traducere de Mioara Caragea

Bucuresti - Art, 2008

Cuvânt-înainte

La 18 aprilie 2007, la Roma, juriul celei de-a XVII-a ediţii a Premiului Uniunii Latine pentru Literaturi Romanice, format din Vincenzo Consolo (Italia), Gabriela Adameşteanu (România), José Eduardo Agualusa (Angola), Santiago Gamboa (Columbia), Lídia Jorge (Portugalia), Joan Francesc Mira (Spania, limba catalană), Tierno Monénembo (Guineea), Rosa Montero (Spania) şi Jean-Nöel Pancrazi (Franţa), l-a declarat pe Mia Couto laureat al premiului, cu motivaţiile următoare:

Mia Couto, pe numele său adevărat António Emilio Leite Couto, s-a născut la Beira, Mozambic, în 1955. A studiat Medicina, după care a început studii de biologie. În prezent, face cercetări asupra mediului. Prima sa culegere de povestiri, *Vozes Anoitecidas,* publicată 1986, anunţa o voce cu totul originală, deşi marcată de experimentalismul lingvistic al brazilianului Guimarães Rosa şi de angolezul José Luandino Vieira. Numeroasele cărţi care au urmat au confirmat originalitatea şi puterea creatoare a unui scriitor care se inspiră din realitatea ţării natale – şi în special din imaginarul atât de bogat al populaţiilor rurale – pentru a omagia forţa vieţii şi bucuria de a trăi, în ciuda unor condiţii de multe ori dramatice. Dincolo de euforia care îi caracterizează vocabularul şi îi influenţează în mod evident pe tinerii scriitori din spaţiul lusofon, descoperim în Mia Couto un extraordinar povestitor în cea mai bună tradiţie africană.

Prin atribuirea acestui premiu, juriul recunoaşte şi onorează, de asemenea, participarea africanilor de limbă portugheză, în special, a mozambicanilor, la revitalizarea şi la construirea acestei limbi, care dintr-un instrument al dominaţiei coloniale s-a transformat, de-a lungul ultimilor treizeci de ani, într-o legătură afectivă şi într-un important factor de unitate naţională pentru ţări cu o mare diversitate de limbi şi etnii cum sunt Angola şi Mozambic. În acest fel, juriul onorează în acelaşi timp şi principiile Uniunii Latine.

Premiul Uniunii Latine pentru Literaturi Romanice, creat în 1990, omagiază diversitatea patrimoniului literar latin, consacrând, în fiecare an, un romancier de limbă latină, a cărui operă merită să se bucure de o largă răspândire şi să fie tradusă în celelalte limbi latine. Premiul contribuie la acoperirea parţială a cheltuielilor de traducere şi de publicare a unei opere de ficţiune a laureatului în scopul de a favoriza răspândirea acestei opere în spaţiul latin. Juriul, în întregime independent, este format din scriitori de prestigiu şi reprezintă cele şase limbi latine (catalana, spaniola, franceza, italiana, portugheza, româna) în marea lor diversitate culturală şi geografică.

Prezentă pe şase continente şi reunind treizeci şi şase de state membre, Uniunea Latină este o organizaţie internaţională înfiinţată în 1954 prin Convenţia de la Madrid, pentru a pune în valoare şi a difuza moştenirea culturală şi identităţile lumii latine. Domeniul ei de acţiune este în principal acela al limbilor şi al culturii. Uniunea Latină sprijină interînţelegerea şi diversitatea culturală.

Uniunea Latină, în colaborare cu Editura ART, are bucuria să ofere pentru prima dată cititorilor de limbă română posibilitatea de a descoperi opera uneia dintre cele mai importante voci ale literaturii mozambicane contemporane prin publicarea acestui roman emblematic: *Veranda cu frangipani* de Mia Couto.

Ambasador Bernardino Osio
Secretar General al Uniunii Latine

Chaka, fondatorul Imperiului Zulu, către asasinii lui:
„Nu veţi guverna niciodată această ţară.
Ea va fi guvernată numai de rândunelele de dincolo de
mare, cu urechi transparente…“
(citat de H. Junot)

„Mozambicul – această imensă verandă deasupra
Oceanului Indian.“
(Eduardo Lourenço, la despărţirea de Maputo,
în 1995)

I.
Visul mortului

Sunt mort. Dacă aş avea o cruce sau o placă de marmură, pe ele ar sta scris: Ermelindo Mucanga. Dar am murit odată cu numele meu acum aproape două decenii. Ani în şir, am fost viu şi zdravăn, un ins dintr-un neam de seamă. Chiar dacă am trăit aşa cum trebuie, m-am descalificat prin deces. N-am avut parte de ceremonie şi de tradiţie la înmormântare. N-a îngenuncheat nimeni. Omul ar trebui să plece din lume la fel cum s-a născut, în straie pe măsură. Morţii ar trebui să aibă bunul-simţ să ocupe numai o palmă de pământ. Dar nu mi-au dat o groapă mică. Mormântul meu s-a întins cât eram de lung, de la un capăt la celălalt. Nimeni nu mi-a desfăcut mâinile când trupul mi se răcea. Am trecut dincolo cu pumnii strânşi, chemând blestemul asupra celor vii. Şi peste toate, nu m-au întors cu faţa spre munţii Nkuluvumba. Noi, cei din neamul Mucanga, avem obligaţii faţă de cei din trecut. Morţii noştri privesc spre locul unde prima femeie şi-a sărit lunile, rotunjindu-se la trup şi la suflet.

Nu mi-a lipsit numai înmormântarea cuvenită. Necuviinţele au mers şi mai departe: cum nu aveam alte bunuri, mi-au pus în mormânt ferăstrăul şi ciocanul. Aşa ceva nu e permis. Nu se pun niciodată metale în groapă. Fierul putrezeşte mai greu decât oasele mortului. Şi mai grav: obiectele lucioase atrag blestemele. Cu astfel de unelte nefolositoare, risc să devin un răposat stricător de lume.

Toate aceste necazuri s-au întâmplat pentru că am murit departe de casă. Lucram la mare distanţă de satul meu natal. Reparam lemnăria fortăreţei portughezilor din São Nicolau. Am părăsit această lume chiar în ajunul eliberării ţării mele. Părea o ironie: patria mea se năştea, înveşmântată în steaguri, iar eu coboram în ţărână, exilat din lumină. Poate că, cine ştie, aşa a fost mai bine, am fost scutit să văd război şi nenorociri.

Cum nu mi-au făcut funeralii, am rămas în stare de *xipoco,* sufletele care rătăcesc între lumi. Fără ceremonia cuvenită, am devenit un mort care şi-a ratat moartea. Nu voi atinge niciodată starea *xicuembo,* răposaţii definitivi, care au dreptul de a fi convocaţi şi iubiţi de cei vii. Fac parte din acei morţi cărora nu li s-a tăiat cordonul dezombilical. Sunt unul dintre aceia de care nimeni nu-şi aduce aminte. Însă nu bântui pe afară terorizându-i pe cei vii. Am acceptat închisoarea mormântului, zac în linişte aşa cum le stă bine defuncţilor.

Mi-a fost de ajutor copacul lângă care am rămas. În ţinutul meu, este ales un *canhoeiro*. Sau o *mafurreira*. Dar aici, lângă fort, nu se află decât un arbore de frangipani pricăjit. M-au înmormântat lângă acest copac. Cad peste mine florile parfumate de frangipani. Atât de multe, încât şi eu am căpătat miros de petale. Are rost să mă îmbălsămez aşa? Pentru că acum doar vântul mă adulmecă. În rest, nimănui nu-i pasă de mine. Însă m-am resemnat. Chiar şi aceia care hălăduiesc prin cimitire, ce ştiu ei despre morţi? Spaime, umbre şi beznă. Până şi eu, răposat de multă vreme, îmi socotesc înţelepciunea pe degete. Morţii nu visează, vă asigur. Visează doar în nopţile ploioase. În restul timpului, ei sunt cei visaţi. Eu, care n-am avut niciodată pe cineva care să-şi amintească de mine, de cine sunt eu visat? De arbore. Doar frangipani îmi dedică gânduri nocturne.

Arborele de frangipani ocupă o verandă a fortăreţei coloniale. Veranda a văzut multă istorie. Pe terasa aceea s-au perindat sclavi, fildeşuri, pânzeturi. Pietrele ei au

bubuit sub tunurile lusitane care trăgeau asupra corăbiilor olandeze.

La sfârşitul epocii coloniale, au găsit de cuviinţă să construiască aici o închisoare pentru a-i închide pe revoluţionarii care se războiau cu portughezii. După Independenţă, au improvizat un azil de bătrâni. Odată cu sosirea celor de vârsta a treia, locul a început să decadă. A venit după aceea războiul, croind păşuni pentru moarte. Împuşcăturile au rămas însă departe de fort. Când s-a sfârşit războiul, azilul era lăsat în voia sorţii. Timpul se veştejea aici, apăsat de tăceri şi absenţe. În această dezolare, ca o umbră de şarpe, eu încercam să devin un imposibil strămoş.

Până când, într-o zi, am fost trezit de izbituri şi zgâlţâieli. Cineva îmi răscolea mormântul. M-am gândit la vecina mea, cârtiţa, care a orbit ca să poată vedea în beznă. Dar nu era animalul săpător. Târnăcoape şi lopeţi pângăreau solul sacru. De ce scormonesc pământul oamenii ăştia, reînsufleţindu-mi astfel moartea? Am tras cu urechea şi am auzit: conducătorii voiau să mă transforme într-un erou naţional. Mă îmbrobodeau în glorii. Răspândiseră zvonul că aş fi murit în lupta împotriva ocupantului colonial. Acum îmi voiau şi rămăşiţele muritoare. Sau, mai bine zis, rămăşiţele nemuritoare. Aveau nevoie de un erou, dar nu de unul oarecare. Duceau lipsă de un erou din neamul meu, din tribul meu şi din regiunea mea. Pentru a împăca vrajbe, pentru a astâmpăra nemulţumiri. Voiau să scoată în evidenţă etnia, să înlăture coaja ca să expună fructul. Naţiunea avea nevoie de spectacol. Sau era pe dos? Dintr-un om lipsit de toate cele devenisem necesar. De aceea îmi săpau cimitirul adânc în curtea fortăreţei. Am înlemnit când am înţeles.

N-am fost niciodată un om cu prea multe idei, dar nu sunt niciun răposat care să-şi pună frâu la limbă. Trebuia să lămuresc această greşeală. În caz contrar, nu voi mai avea niciodată linişte. Dacă tot am murit, vreau să fiu o umbră singuratică. Nu-mi arde de sărbători, de muzică şi de tobe. În plus, eroul e ca un sfânt. Nimeni nu-l iubeşte cu adevărat.

E amintit doar în cazuri de urgenţă personală şi în năpaste naţionale. N-am fost iubit în viaţă. Nu-mi trebuia acum această mascaradă.

Mi-am adus aminte de povestea cameleonului. Toată îi ştie legenda: Dumnezeu a trimis cameleonul ca mesager al eternităţii. Dar animalul a întârziat să le aducă oamenilor secretul vieţii eterne. A întârziat atât de mult, încât Dumnezeu a avut timp să-şi regrete hotărârea şi să trimită un alt mesager cu mesajul contrar. Şi eu sunt un mesager, dar în sens invers, duc mesaje de la oameni la zei. Şi eu ţin ştafeta pe loc. Când ajung în sălaşul divinităţilor, au şi primit o dezminţire de la altcineva.

Era clar că nu simţeam nicio chemare să devin erou postum. Distincţia trebuia evitată cu orice chip. Dar ce puteam eu să fac, nălucă fără lege şi reputaţie? Mi-a trecut prin minte să mă înfăţişez din nou în vechiul meu trup din timpul vieţii, când eram tânăr şi fericit. M-aş strecura înapoi prin buric şi m-aş ivi, de partea cealaltă, stafie palpabilă, căpătând glas printre muritori. Dar un *xipoco* care-şi ocupă iar vechiul trup e ameninţat de primejdii de moarte; e de-ajuns să atingă sau să fie atins, şi inimile plesnesc şi plouă cu nenorociri.

L-am consultat pe pangolin, animalul meu de casă. Mai e cineva care nu cunoaşte puterile animalului cu solzi, *halakavuma*? Acest mamifer, se ştie, locuieşte alături de morţi. Coboară din cer împreună cu ploile. Cade pe pământ ca să aducă veşti lumii despre ce va aduce viitorul. Eu am un pangolin lângă mine, aşa cum, în viaţă, am avut un câine. Se face covrig la picioarele mele, iar eu îi ţin loc de pernă. Mi-am întrebat *halakavuma* ce trebuie să fac.

— Nu vrei să fii erou?

Dar eroul cărei cauze, iubit de cine? Acum, când toată ţara era un câmp de ruine, mă chemau pe mine, neînsemnatul tâmplar!? Pangolinul era intrigat:

— Nu vrei să fii din nou viu?

— Nu. Aşa cum arată ţara mea, nu vreau.

Pangolinul începu să se învârtească. Îşi urmărea extremitatea trupului sau îşi dregea glasul ca să-l înţeleg? Fiindcă acest animal nu vorbeşte cu oricine. Se ridică pe labele din spate, ca unul care voia să mă bage în sperieţi. Îmi arătă curtea interioară a fortăreţei, rostind:

— Uită-te bine în jurul tău, Ermelindo. Şi printre aceste ruine au răsărit flori silvestre.

— Nu vreau să mă întorc.

— Atunci aici va fi mereu grădina ta: printre pietre zdrobite şi flori sălbatice.

M-au scos din sărite divagaţiile solzosului. I-am amintit că voiam un sfat, o soluţie. *Halakavuma* redeveni grav şi spuse:

— Tu, Ermelindo, trebuie să mai mori o dată.

Să mai mor o dată? Ca şi cum prima dată nu mi-ar fi fost îndeajuns de greu să părăsesc viaţa! Dacă mă luam după tradiţia familiei mele, era aproape imposibil. Bunicul meu, de exemplu, a avut o viaţă nesfârşită. Sunt sigur că încă n-a murit. Bătrânul îşi lăsa picioarele descoperite şi dormea lângă tufişuri pline de primejdii. Se oferea astfel muşcăturii de şarpe. Veninul, în doze mici, ne dă mai multă viaţă. Aşa spunea el. Şi viaţa părea că-i dă dreptate: cu fiecare zi părea tot mai sănătos şi mai zdravăn. *Halakavuma* semăna cu bunicul meu, încăpăţânat ca o bătaie de pendulă. Animalul a insistat:

— Alege un om aproape de moarte.

Locul cel mai potrivit nu e în culcuşul şarpelui *mamba*? Trebuia să emigrez în trupul unui om pe cale să moară. Să mă îmbarc clandestin în moartea altcuiva şi să mă dizolv în sfârşitul lui. Nu părea greu. Trebuia să fie vreun muribund în azil.

— Vrei să spui că va trebui să mă joc de-a strigoii în pielea altcuiva?

— Va trebui să te porţi ca un *xipoco*.

— Lasă-mă să mă gândesc, am spus eu.

La urma urmelor, hotărârea fusese deja luată. Doar mă prefăceam că sunt stăpân pe voinţa mea. În aceeaşi noapte, m-am preschimbat în *xipoco*. Cu alte cuvinte, m-am transformat într-un „miază-noapte“, o arătare care călătoreşte sub înfăţişarea altcuiva. Dacă mi-aş fi reocupat propriul trup, n-aş fi fost vizibil decât din faţă. Din spate nu s-ar fi văzut decât o gaură adâncă. Un vid neocupat. Însă eu voi locui în trupul altcuiva. Din închisoarea mormântului, mă mutam în închisoarea trupului. Îmi era interzis să ating viaţa, să primesc direct răsuflarea vântului. Din colţul meu, voi vedea lumea perindându-se, translucidă şi inconştientă. Dar pentru morţi timpul calcă pe urmele din ajun. Pentru noi, nu există surprize.

La început, am mai avut îndoieli: *halakavuma* spunea adevărul? Ori inventa, trăind atât de departe de lume? De ani de zile n-a mai ajuns pe pământ, unghiile i s-au încovoiat de cât de mult i-au crescut. Dacă până şi labele lui duceau dorul pământului, mintea lui de ce n-ar fi născocit nebunii? Mai târziu însă, am început să visez la călătoria în lumea celor vii.

Atât de mult m-a copleşit speranţa, încât am avut vise fără ploaie şi noapte. Ce-am visat? Am visat că mă îngroapă aşa cum se cuvine, aşa cum cer credinţele noastre. Muream aşezat, cu bărbia pe veranda genunchilor. Coboram în pământ în această poziţie, trupul meu se odihnea pe nisipul adunat dintr-un muşuroi de furnici albe.

Nisip viu, cutreierat în lung şi-n lat. Apoi turnau ţărână peste mine cu delicateţea cu care se înfaşă un prunc. Fără lopeţi. Numai cu mâinile. Se opreau când nisipul îmi ajungea la ochi. Atunci plantau în jurul meu lăstari de salcâm. Toţi gata să dea în floare. Şi pentru a chema ploaia mă acopereau cu pământ umed. Aşa învăţam cine sunt: omul viu calcă ţărâna, mortul este călcat de ţărână.

Am visat şi altceva: după moartea mea, toate femeile din lume dormeau în aer liber. Nu numai văduva care n-are voie să se adăpostească, aşa cum este obiceiul în credinţa noastră. Nu. Era ca şi cum toate femeile şi-ar fi pierdut, prin mine, soţul. Toate erau pângărite de moartea mea. Doliul se întindea peste toate satele ca o ceaţă deasă. Candele luminau porumbul, mâini tremurătoare plimbau flăcăruile printre spice. Curăţau câmpurile de deochi.

A doua zi, de-abia m-am trezit, că m-am şi apucat să-l zgâlţâi pe *halakavuma*. Voiam să ştiu cine e omul pe care îl voi ocupa.

— E unul care va veni.

— Unul? Cine?

— Cineva din afară. Soseşte mâine. Apoi adăugă: Păcat că nu m-am gândit înainte. Săptămâna trecută s-ar fi rezolvat totul. Acum câteva zile a fost omorât un ins important, acolo, în azil.

— Important, cine?

— Directorul azilului. A fost împuşcat.

Din pricina asasinatului, venea din capitală un agent de poliţie. Eu mă voi instala în trupul acestui inspector şi pot fi sigur că va muri.

— Tu intri în poliţist şi laşi restul pe seama mea.

— Cât timp o să rămân acolo, în viaţă?

— Şase zile. Până când poliţistul va fi omorât.

Pentru prima dată, aveam să ies din moarte. Pentru prima dată, voi auzi, fără filtrul pământului, vocile omeneşti de la azil. Îi voi putea asculta pe bătrâni fără ca ei să mă simtă. O îndoială mă frământa. Dar dacă va ajunge să-mi placă să fiu un „miază-noapte“? Dar dacă, atunci când voi muri a doua oară, mă voi fi îndrăgostit de cealaltă margine?

În fond, eram un mort solitar. Nu fusesem niciodată decât un prestrăbun. Surprinzător era că nu-mi aduceam aminte de timpul pe care l-am trăit. Îmi aminteam doar câteva momente, dar mereu străine de mine. În minte îmi venea, mai ales, mireasma pământului în zilele ploioase. Privind ploaia curgând toată luna ianuarie, mă întrebam: cum ştim că acest miros e al pământului, şi nu al cerului? Cu toate astea, nu-mi aminteam niciun moment intim al vieţii mele. Aşa e întotdeauna? Şi ceilalţi morţi îşi pierd memoria personală? Nu ştiu. În ce mă priveşte, totuşi îmi doream accesul la trăirile personale. Cel mai mult, mult de tot, îmi doream să-mi aduc aminte de femeile pe care le-am iubit. Mi-am mărturisit această dorinţă pangolinului. Atunci el mi-a sugerat:

— De cum ajungi în viaţă, trebuie să arzi nişte seminţe de bostan.

— De ce?

— Nu ştii? Seminţele arse amintesc iubirile uitate.

A doua zi totuşi, am reflectat din nou la călătoria în viaţă. Pangolinul ăsta e mult prea secătuit. Mă pot încrede în puterile lui? Trupul lui trosneşte din toate încheieturile. Îl istoveşte greutatea carapacei. Pangolinul e ca broasca ţestoasă – îşi duce casa cu sine. De aici adânca lui oboseală.

L-am chemat pe *halakavuma* şi i-am declarat că refuz să mă strămut în viaţă. Să

mă înţeleagă: puterea crocodilului stă în apă. Puterea mea stă în depărtarea de cei vii. Nu m-am priceput niciodată să trăiesc, nici măcar când eram în viaţă. Acum, cufundat într-o carne străină, aş fi ros de propriile mele unghii.

— Hai, Ermelindo, du-te, afară e vreme frumoasă, cu câte o ploaie bună din când în când.

Să merg şi să-mi îmbrac sufletul în verde. Poate, cine ştie, voi găsi o femeie şi voi da peste dragoste? Pangolinul mă ademenea şi mă prostea în faţă. Ştia că nu e aşa de simplu. Mi-era frică, aceeaşi frică pe care o simt cei vii când îşi imaginează că mor. Pangolinul îmi promitea un viitor mai mult decât perfect. Totul se va petrece aici, pe verandă, sub copacul lângă care eram îngropat. M-am uitat la frangipani şi a început să-mi fie dor de el. Eu şi copacul eram asemenea. Cine ne-a udat vreodată rădăcinile? Amândoi eram creaturi alăptate cu rouă. *Halakavuma* îi era şi el recunoscător arborelui de frangipani. Îmi arătă veranda şi spuse:

— Aici vin zeii să se roage.

II.
Prima zi printre cei vii

Omul pe care-l ocup acum e un anume Izidine Naíta, inspector de poliţie. Profesia lui seamănă cu a câinilor, adulmecă vina vărsării de sânge. Mă ascund într-un colţ al sufletului lui, veghez atent să nu-i tulbur intimitatea. Pentru că, acum, acest Izidine sunt eu. Merg împreună cu el, merg înăuntrul lui, merg eu, fiind el. Vorbesc cu cei cu care vorbeşte. Doresc ce doreşte. Visez ce visează.

În acest moment, de exemplu, călătoresc într-un elicopter, trimis în misiune în numele Naţiunii. Gazda mea vrea să afle cine l-a ucis pe Vasto Excelêncio, mulatrul care a fost responsabilul azilului de bătrâni din São Nicolau. Izidine va trebui să străbată labirinturi şi să depăşească obstacole, împreună cu el, eu emigram pe un tărâm cufundat în penumbră, populat de siluete neclare, de înşelăciuni şi minciună.

Privesc dintre nori, dincolo de vertijuri. Jos, cu faţa la mare, se desluşeşte vechea fortăreaţă colonială. Acolo se află azilul, acolo sunt îngropat. E hazliu cum am ţâşnit din străfunduri direct printre nori. Mă uit pe geam. Fortăreaţa São Nicolau este o pată minusculă, care ocupă o fărâmă de lume. Mormântul meu nici nu se distinge. De aici, de sus, fortăreaţa nu pare cine ştie ce. I se zăresc ruinele ca nişte oase răzleţe coborând pe povârniş, spre plaja stâncoasă. Monumentul, pe care coloniştii au vrut să-l eternizeze înfrumuseţându-l, acum se prăbuşea. Lemnăria mea dragă, lucrată de mâinile mele, agoniza putredă, fără nicio şansă în faţa vremii şi a valurilor.

În timpul lungilor ani de război, azilul rămăsese izolat de restul ţării. Ţinutul îşi tăiase legăturile cu universul. Stâncile, lângă plajă, împiedicau accesul dinspre mare. Minele, în spatele fortăreţei, închideau cercul. Doar prin aer se putea ajunge la São Nicolau. Proviziile şi vizitatorii veneau cu elicopterul.

Pacea se instalase de curând în toată ţara. Puţine se schimbaseră totuşi în azil. Fortăreaţa era în continuare înconjurată de mine şi nu îndrăznea nimeni să iasă sau să intre. Doar unul dintre cei internaţi, bătrâna Nãozinha, îndrăznea să umble prin hăţişurile din apropiere. Dar ea era atât de lipsită de greutate, încât n-ar fi putut niciodată să declanşeze vreun explozibil. Cât timp am fost mort, am simţit picioarele bătrânei călcându-mi somnul. Dar erau mângâieri, atingerea magică a unei fiinţe umane.

Acum, eu mă furişasem peste frontiera care, înainte, mă separase de lumină. Acest Izidine Naíta, omul care mă poartă, nu mai are decât şase zile de trăit. Oare îşi presimte sfârşitul apropiat? Oare de asta se grăbeşte, hotărât să câştige timp? Însoţesc gestul omului care deschide o mapă plină de pagini dactilografiate. Pe copertă scrie *Dosar*. Se vede o fotografie. Izidine întreabă cu glas tare, arătând imaginea:

— Acesta era Vasto Excelêncio?

— Pot să văd mai bine?

Mă uit la tovarăşa noastră de călătorie, aşezată în spate. Păcat că nu am ocupat trupul ei. Marta Gimo era o femeie la care te uitai fără să te mai saturi. Fusese infirmieră la azil până în ziua crimei. Plecase numai ca să depună mărturie la Maputo.

— N-o văd aici pe soţia lui Vasto, spuse Izidine, plimbându-şi un deget peste fotografie.

Marta n-a reacţionat. Privea marea dedesubt ca şi cum ar fi copleşit-o deodată tristeţea. Luă fotografia în mâini şi răspunse cu un suspin:

— În momentul acela, soţia lui nu venise încă în São Nicolau.

Ea redeveni distantă, cu fotografia abandonată pe scaun. Mi-am întors atenţia spre Izidine şi mi s-a făcut milă de omul în care sălăşluiam: se simţea pierdut, măcinat de îndoieli. Ce ştia? Că acum o săptămână un elicopter zburase până la fortăreaţă ca să-i ia pe Vasto Excelêncio şi pe soţia lui, Ernestina. Excelêncio fusese promovat într-un post important în guvernul central. Cu toate astea, când au ajuns la São Nicolau, nu l-au mai găsit în viaţă. Fusese asasinat. Nu se ştie de cine sau de ce. Oricum, cei din elicopter au dat cu ochii de trupul lui Excelêncio întins mort pe stâncile falezei. L-au văzut de sus, pe când aparatul se apropia de fortăreaţă.

De îndată ce au aterizat, au coborât povârnişul să recupereze trupul. Când au ajuns pe stânci, totuşi, nici urmă de Excelêncio. Au căutat de jur-împrejur. Zadarnic. Cadavrul dispăruse misterios. L-au luat valurile, aşa au crezut. Au abandonat căutările şi, cum începea să se înnopteze, au plecat înapoi. Totuşi, în timp ce-şi luau zborul, au văzut din nou trupul întins pe stânci. Cum de se întorsese? Era totuşi în viaţă? Imposibil. Se puteau distinge rănile largi, iar trupul nu dădea niciun semn de viaţă. Elicopterul se învârti de câteva ori în jurul locului respectiv, dar nu avea unde să aterizeze. Atunci s-au reîntors în capitală. Aşa se întâmplase.

— Am ajuns!

Marta făcea semne unui mic grup de bătrâni. Pilotul ne dădu indicaţii cu voce puternică: de îndată ce atingea solul, trebuia să ne dăm jos imediat. Nu mai avea combustibil decât exact cât trebuia pentru călătoria de întoarcere. Pereţii de piatră răsunau de ecoul elicelor şi nori de praf se înălţau în vârtejuri. Am sărit din aparat, bătrânii se chirciseră ca nişte căţei. Se ţineau de haine de parcă se temeau că-şi iau zborul. Unul se prinsese cu amândouă mâinile de un stâlp. Părea un steag într-o o zi cu vânt.

După ce aparatul se ridică din nou în aer, bătrânii se întoarseră în e colţurile lor. Marta trecu de la unul la altul, salutându-l pe flăcare. Izidine dădu să se apropie, însă bătrânii se eschivară, sălbatici şi suspicioşi. De ce le era oare teamă?

Elicopterul dispăru la orizont şi Izidine Naíta începu să se simtă dezorientat, pierdut printre fiinţe care refuzau orice înţelegere umană. Peste o săptămână, acelaşi elicopter urma să se întoarcă să-l ducă înapoi în capitală. Inspectorul avea la dispoziţie şapte zile ca să descopere asasinul. Nu avea surse demne de crezare, nu

avea nicio pistă. Nu-i rămăsese nici măcar cadavrul victimei. Avea numai câţiva martori cu memoria şi luciditatea demult dispărute.

Îşi puse sacul de voiaj pe o bancă de piatră. Privi împrejurimile şi se îndreptă spre zidul fortăreţei. Nu mai era mult până la apus. Câţiva lilieci începuseră să se lanseze de pe streşini în zboruri oarbe. Bătrânii se refugiau în obscuritatea camerelor lor micuţe. Poliţistul nu zăbovi, temându-se că puţina lumină se va stinge. Întorcându-se, surprinse un bătrân scotocindu-i prin sac. Intrusul fugi. Strigă după el, dar omul dispăru în beznă. Rapid, Izidine inspectă conţinutul sacului. Suspină uşurat: pistolul era încă acolo.

— Cauţi o lanternă?

Poliţistul tresări de spaimă. Nu observase că venise Marta. Infirmiera îi arătă o încăpere apropiată şi îi dădu o lumânare şi o cutie cu câteva chibrituri.

— Ai grijă de lumânare, este singura.

Poliţistul intră în cameră, unde era deja aproape întuneric. Aprinse lumânarea şi îşi scoase lucrurile din sac. Pe jos căzu o cutiuţă. Ridică obiectul: nu era o cutie. Să fie o bucată de lemn? Părea mai degrabă o carapace de broască ţestoasă. Izidine era mirat: ce căuta obiectul ăsta în sacul de voiaj? Răsuci carapacea între degete şi o aruncă pe fereastră. Apoi ieşi din nou.

Izidine avea un plan: îl va interoga, în fiecare noapte, pe câte unul dintre bătrânii supravieţuitori. Ziua va cerceta terenul. După cină, se va aşeza lângă foc să asculte mărturia fiecăruia. A doua zi dimineaţa, îşi va nota tot ce-a auzit noaptea precedentă. Astfel, a apărut un carnet de notiţe, acest caiet cu scrisul inspectorului fixând vorbele bătrânilor pe care acum îl duc cu mine în fundul mormântului. Cărţulia va putrezi odată cu rămăşiţele mele. Viermii se vor hrăni cu aceste voci de demult.

Inspectorul se întreba pe cine să ia mai întâi la întrebări. Dar nu a ales el. Primul bătrân îşi făcu apariţia de îndată ce Izidine ieşi din clădire. În lumina slabă, părea un copil. Aducea un cauciuc de bicicletă. Se aşeză trecându-şi cauciucul peste gât. Izidine îl rugă să-i spună versiunea lui despre cele întâmplate. Bătrânul întrebă:

— Ai toată noaptea la dispoziţie?

Îl linişti, avea toată noaptea. Bătrânul zâmbi şiret. Şi explică:

— Aici vorbim prea mult. Şi ştii de ce? Pentru că suntem singuri. Nici măcar Dumnezeu nu ne ţine de urât. Vezi acolo?

— Acolo, unde?

— Norii ăia de pe cer. Sunt ca aceste cataracte de pe ochii mei; norii care-l împiedică pe Dumnezeu să se uite la noi. De aceea suntem liberi să minţim aici, în fortăreaţă.

— Înainte să vorbim despre director, vreau să ştiu dacă dumneata ai fost cel care şi-a băgat nasul ieri în sacul meu!

III.
Confesiunea lui Navaia

Cine, eu? Să-mi bag nasul în sacul dumitale? Poţi să întrebi pe oricine: n-am mişcat şi nu m-am atins de bagajul dumitale. Altcineva a facut-o. Nu eu, Navaia Caetano. N-o să spun cine a fost. Gura vorbeşte, dar nu arată cu degetul. Şi-apoi, liliacul a plâns din pricina gurii. Dar eu l-am văzut pe băgăreţ. Da, l-am văzut. Era o siluetă care-ţi prăda lucrurile. Umbra aceea a zburat şi mi s-a pus peste ochi, a ocupat

fiecare colţ din întuneric. N-avea nimic uman în ea. Drace, îmi tremură sufletul numai când mă gândesc.

Dar vin acum şi întreb: ţi-a luat ceva? Pentru că aici bătrânii sunt apucători. Nu fură. Apucă. Iau fără să fure totuşi. Să explic: în această fortăreaţă, nimeni nu are ceva al lui. Dacă nu există proprietar, nu există furt. Nu-i aşa? Aici iarba mănâncă vaca.

Contest furtul, dar mărturisesc crima. Spun de pe-acum, domnule inspector: eu l-am omorât pe Vasto Excelêncio. Nu mai e nevoie să cauţi. Sunt eu, aici. Voi adăuga alt adevăr, şi mai aproape de realitate: mulatrul ăla s-a omorât singur folosindu-se de mâinile mele. El s-a condamnat, eu n-am făcut decât să-i execut dorinţa ucigaşă. Ce am făptuit, cu trup şi suflet, n-a fost din ură. Nu am putere să urăsc. Eu sunt ca râma: n-am gânduri rele împotriva nimănui. Râma, domnule inspector, aşa cum e, oarbă şi turtită, pe cine ar putea să urască?

O să explic, dacă răbdarea dumitale mi-o îngăduie. Apropie-te de foc, nu te teme de fum. Nu-ţi fie teamă că te arzi: doar aşa mă poţi asculta. Vocea mea slăbeşte, stingându-se odată cu această mărturisire. În timpul acestei relatări, păstrează liniştea. Tăcerea făureşte ferestre prin care lumea devine transparentă. Nu scrie, pune jos caietul. Poartă-te ca apa de pe sticlă. Cine e picătură se prelinge, cine e brumă se evaporă. În acest azil, trebuie să ai o mie de urechi. Pentru că noi, aici, trăim numai prin vorbe.

Totul a început demult, în vechimea dinainte de odinioară. Noi spunem: *ntumbuluku*. Pare departe, dar acolo se nasc zilele care abia au înmugurit. Moartea acestui Excelêncio începuse înainte de naşterea lui. A început cu mine, copilul-bătrân.

Blestemul apasă asupra mea, Navaia Caetano: sufăr de boala vârstei anticipate. Sunt un copil care a început să îmbătrânească de îndată ce s-a născut. Se spune că de aceea îmi este interzis să-mi spun propria poveste. Când voi termina de povestit, voi fi mort. Ori poate nu voi fi, cine ştie? Oare e adevărată această osândă? Chiar şi aşa, voi încerca ascunzând timpul în cuvinte. Pe măsură ce povestesc, mă simt tot mai obosit şi mai bătrân. Vezi zbârciturile de pe braţele mele? Sunt noi, nu le aveam înainte să încep să vorbesc. Dar, negăsind nici împăcare, nici linişte, o să merg mai departe. Eu sunt ca o durere ce nu are carne în care să sufere, sunt unghia care se încăpăţânează să crească pe piciorul tăiat. Ai răbdare, domnule.

Unchiul meu matern, Taúlo Guiraze, mi-a spus: ceilalţi oameni îşi spun povestea vieţii cu mare uşurinţă. Un copil-bătrân nu. În timp ce alţii îşi îmbătrânesc cuvintele, în cazul meu chiar eu îmbătrânesc. Şi mi-a dat acest sfat:

— Fiule, eu ştiu un leac. În cazul în care, într-o zi, te vei hotărî să povesteşti…

— Ce leac?

El auzise de un copil-bătrân născut în altă vreme, în alt loc. Copilul cu pricina se amuza spunându-şi povestea, văzându-i pe ceilalţi înnebuniţi de spaima că va muri. Dar, după ce îşi depăna nenumăratele istorisiri, el era tot în viaţă.

— N-a murit, şi ştii de ce? Pentru că minţea. Toate poveştile lui erau inventate.

Unchiul meu mă îndemna să mint? Numai el putea şti. Ce voi povesti eu acum, cu riscul propriului meu sfârşit, sunt fragmente desprinse din viaţa mea. Doar cât să explic ce s-a întâmplat în azil. Ştiu, îţi împroşc scrisul cu salivă. Dar, până la urmă, o să înţelegi tot ceea ce mă străduiesc eu să pun acum în cuvinte.

Mama, voi începe cu ea. N-am văzut niciodată o femeie care să nască atât de des. De câte ori şi-a sărit ea lunile? Îşi tot năştea copilul. Am spus bine: copilul, nu copiii.

Căci ea aducea pe lume mereu aceeaşi fiinţă. Când năştea un copil, copilul dinainte dispărea. Însă toţi cei care se succedau erau identici, ca două picături de apă. Lumea din sat bănuia aici o osândă pentru încălcarea vreunei legi a strămoşilor. Care era motivul pedepsei? Nimeni nu vorbea, dar toţi cunoşteau originea răului: tatăl meu vizita foarte des trupul mamei mele. Nu avea răbdare să treacă timpul în care mama alăpta. Aşa porunceşte tradiţia: corpul femeii nu trebuie atins câtă vreme dă lapte. Tatăl meu nu se supunea. Până la urmă, chiar el a spus cum se putea depăşi interdicţia. În ceasul de amor, o să aibă la el un şnur binecuvântat. Când îşi va lua în braţe femeia, va face un nod la brâul copilului. Atunci se vor putea iubi fără consecinţe nefaste.

Aşa s-a rezolvat, în aparenţă, bolnăviciosul destin al mamei mele. Am spus bine, în aparenţă. Pentru că atunci a început nenorocirea mea. Ştiu acum: m-am născut dintr-un nod prost legat, la brâul unui frate mort.

Fii liniştit, inspectore, ajung şi la mine. Nu-ţi aminteşti ce-am spus? M-am născut într-un trup fragil, scutit mereu de sete. Venirea mea pe lume a părut binecuvântată: cele cinci seminţe de *hacata* au fost aruncate. Grăunţele au căzut aşa cum trebuie, aliniate de duhurile bune.

— Pruncul acesta va fi mai bătrân decât viaţa.

Bunicul m-a ridicat să mă binecuvânteze şi m-a ţinut în aer. A tăcut de parcă îmi cântărea sufletul. Cine ştie ce căuta? Printre miile de animale, numai omul ascultă tăcerea. Bunicul, zguduit de râsete, m-a strâns apoi la piept. Dar, în fericirea lui, se înşela. Blestemul căzuse asupra mea. Mi-am dat seama că sunt blestemat când am plâns prima oară. În timp ce lacrimile curgeau, eu dispăream. Lacrimile îmi spălau materia, îmi dizolvau substanţa. Nu era însă singurul semn al bolii mele. Mai întâi, venisem pe lume fără să mă nasc. Lipsit de substanţă, nu i-am provocat nicio suferinţă mamei mele ieşind din trupul ei. Am alunecat afară din pântece, m-am scurs prin carnea maternă, mai lichid decât sângele.

Mama a presimţit imediat că sunt trimis din ceruri. L-a chemat pe tata, care s-a ferit să mă privească. Bărbatului îi este interzis să-şi înfrunte fiul înainte să-i cadă cordonul ombilical. Tata l-a chemat pe vraci. Ghicitorul mi-a adulmecat spiritele, a strănutat, a tuşit, apoi a profeţit:

— Pruncul ăsta trebuie ferit de tristeţe. Orice tristeţe, cât de mică, îi poate fi fatală.

Tatăl meu a dat din cap, prefacându-se că înţelege. Nu se cuvine ca un bărbat să ceară să i se explice proza altuia. Mama însă a mărturisit că nu înţelege:

— Ce-ţi spun eu, mamă, este că, dacă plânge, copilul s-ar putea să nu mai reapară.

— Ajunge o lacrimă?

— Chiar mai puţin. Ajunge urma unei lacrimi.

Lacrimile confirmau că sunt copil, negând trupul meu îmbătrânit. Vraciul a fost din nou atacat de convulsii. Spiritele vorbeau prin gura lui, dar mai întâi era ca şi cum ar fi trebuit să traverseze adâncurile cărnii mele. Glasul puternic al ghicitorului s-a auzit din nou, într-un cânt răguşit. Se revărsa în fraze, urca spasmodic. Uneori, numai un fir plăpând. Alteori, un torent, speriat de propria măreţie.

Eram mai nou-născut decât oricine, însă ascultam, înţelegând totul. Vraciul m-a întrebat ceva în *xi-ndau,* limbă pe care n-o cunoşteam şi n-o cunosc nici azi. Dar cineva, în mine, mi-a luat glasul în stăpânire şi a răspuns în acea limbă stranie. Oscioarele de divinaţie au arătat că trebuie să mi se pună un *xi-tsungulo*. Vraciul mi-a înconjurat gâtul cu acel colier făcut din cârpe. Eu nu ştiam, dar, printre cârpe, erau leacuri împotriva tristeţii. Vraja trebuia să mă apere de curgerea vremii.

— Acum, du-te.

Şi a explicat: cuvintele sunt chei care se frâng în uşile pe care le-au deschis. Nu se pot folosi decât o singură dată. Mama a ascultat în tăcere şi aşa, pe gânduri, m-a dus acasă.

— Mamă, de ce boală sufăr?

Mama m-a îmbrăţişat cu putere. Niciodată nu mai simţisem atâta tărie în mâinile ei.

— Nu pot să vorbesc despre asta, fiule.

Părea gata să izbucnească în plâns. Dar nu, pur şi simplu şi-a întors faţa. Şi s-a îndepărtat, cu capul în jos. Am moştenit de la mama acest fel de a mă întrista: doar când nu plâng cred în lacrimile mele. Nu mai rămăsese decât ca unchiul Taúlo să-mi dezvăluie motivul suferinţei mele. Fratele mamei mele a rostit:

— Tu, Caetanito, n-ai nicio vârstă.

Aşa s-a întâmplat: m-am născut, am crescut şi am îmbătrânit într-o singură zi. Viaţa omului se întinde peste ani, întârziată ca un colet care nu mai ajunge niciodată la destinaţie. Viaţa mea, dimpotrivă, s-a consumat toată într-o singură zi. Dimineaţa, eram copil, târându-mă în patru labe.

După-amiază, eram bărbat în toată firea, capabil să-mi potrivesc pasul şi vorba. Noaptea, pielea mea începea să se zbârcească, glasul îmi slăbea şi regretam că n-am trăit.

După prima zi, familia mea i-a chemat pe ceilalţi săteni şi i-a rugat să aştepte în jurul casei noastre. Un copil născut astfel aducea sigur veşti, prevestiri despre viitor. Îmi pierdusem atunci înfăţişarea plăcută: pielea mea avea mai multe zbârcituri decât broasca ţestoasă, îmi crescuse părul şi unghiile erau lungi şi îndoite ca la şopârlă. Mi-era tot timpul foame şi, când biata mea mamă m-a pus la sân, am supt cu atâta lăcomie, încât aproape a leşinat. Când se pregătea să mă hrănească din nou, unchiul Taulo şi-a ridicat braţul şi a strigat, ca să-l audă toată lumea:

— Să nu-i mai dea piept nicio femeie!

Era prevăzător. Îşi amintise de un alt copil-bătrân care supsese la sânul mamei sale cu atâta lăcomie, încât ea nu rezistase, prăbuşindu-se moartă, secătuită ca o trestie strivită. Au venit mătuşile şi i-au dat să sugă, au murit şi ele. Cu braţul ridicat, unchiul Taúlo a repetat:

— Să nu-i dea nimeni să sugă!

Mama a alungat o muscă invizibilă şi s-a apropiat de mine, luându-mă în braţe.

— Nu pot să-mi las copilul să sufere de foame, a spus ea.

Şi şi-a scos sânul de sub pânză. Cei prezenţi şi-au acoperit feţele. Toţi au refuzat să asiste, chiar şi unchiul meu. Păcat. Aşa, n-a fost nimeni martor când a murit.

Atunci m-au excomunicat, alungându-mă în acest azil. Aduceam cu mine blestemul, eram contaminat de un *mupfukwa,* spiritul celor care au murit din vina mea. Boala mea a fost că m-am născut. O plătesc cu propria mea viaţă. Şi altă osândă mă apasă: când îmi voi termina de spus povestea, voi muri. Precum mamele care alăptează până îşi dau sufletul. Azi înţeleg. Naşterea e o minciună: nu ne naştem atunci. Am început să ne naştem cu mult înainte. Ne trezim în timpul dinaintea naşterii. Ca o plantă care, în adâncurile tainice ale pământului, e deja rădăcină înainte să-şi proclame verdele în lume.

Ce se întâmplă, inspectore? Ai auzit cumva cucuveaua? Nu te teme. E stăpâna mea, îi aparţin. Pasărea asta m-a adoptat şi mă ţine în viaţă. Îmi aduce în fiecare noapte resturi de mâncare. Ţi-e teamă de ea. Te înţeleg, inspectore. Ţipătul cucuvelei răsună

în golul din sufletul nostru. Ne înfiorăm întrezărind fisurile prin care ne scurgem. Şi eu mă speriam înainte. Acum, ţipătul ei îmi încălzeşte nopţile. O să văd, în curând, ce mi-a adus de astă dată.

Am început să pierd firul, spui. Nu, doar împrăştii ceaţa. Când o să începi să analizezi, vei crede că cel care l-a omorât pe director a fost bătrânul portughez, Domingos Mourão. Nu l-ai întâlnit încă? Mâine o să-l vezi. După ce vei vorbi cu acest alb, te vei hotărî. Dar atenţie, inspectore: eu l-am omorât pe Vasto Excelêncio. E adevărat: portughezul îţi va prezenta propriile motive pentru a-l omorî pe mulatru. Motivele mele sunt totuşi mai puternice. O să vezi. Acum mă întorc la amintirile mele.

Când am ajuns la azil, am înţeles că aici era ultima şi definitiva mea reşedinţă. Eram vlăguit, zile întregi nu mâncasem nici măcar o coajă de pâine. Am suferit atât de mult de foame, încât n-am murit doar pentru că moartea nu m-a găsit, atât eram de slab. Atunci am făcut o înţelegere cu cucuveaua şi am început să primesc firimituri din resturile ei de hrană. Apoi, mult mai târziu, o veste mi-a redat speranţele.

În vremea aceea, a sosit la azil o bătrână pe nume Nãozinha. Imediat s-a răspândit zvonul că e vrăjitoare. O idee m-a luminat: poate că ea o să mă ajute să mă întorc la adevărata mea vârstă! Am vorbit cu Nãozinha. La început, vrăjitoarea a refuzat. Spunea că nu are niciun fel de putere. Speranţa mea s-a spulberat.

Totuşi, într-o zi s-a răzgândit, fără explicaţie. M-a chemat şi mi-a spus că va pregăti o ceremonie ca să-l captureze pe *mupfukwa,* spiritul rău care mă persecuta. Era nevoie de un animal, trebuia vărsat sânge pe pământ. Dar unde să găsesc aici un animal? Am vorbit cu cucuveaua şi i-am cerut o vietate. În noaptea aceea, am primit un bâtlan pe moarte. Am sacrificat bâtlanul. Totuşi, sângele păsării era atât de uşor, încât n-a căzut pe pământ. A trebuit să-i tăiem gâtul. Ceremonia putea începe. Nãozinha vorbi limpede: spiritul mamei mele cerea satisfacţie.

— Ce vrea? am întrebat.

Mama a vorbit cu voce de *nyanga:* voi avea pace dacă, în schimb, îi voi da şi eu pace. Trebuia să mă las în voia copilăriei. Ziua, să mă joc, să umplu de voie bună bătrâna fortăreaţă. Să fiu cu totul copil, pentru ca ea să-mi audă ştrengăriile. Şi să se simtă împăcată ca mamă.

De atunci, strigătele şi râsetele mele au încins coridoarele azilului. Eram copil aproape tot timpul. Ziua, copilăria îmi stăpânea trupul. Noaptea, mă apăsa bătrâneţea. Întins în pat, îi chemam pe ceilalţi bătrâni ca să le spun câte un crâmpei din povestea mea. Tovarăşii mei cunoşteau primejdia de moarte a povestitului. La sfârşitul unui fragment, puteam fi înghiţit de moarte. Cu toate astea, îmi cereau să continui, înşiram proză după proză, iar ei începeau să obosească:

— La naiba, omul ăsta nu mai moare odată…

— Se sfârşesc poveştile, ne sfârşim şi noi, şi el încă rezistă…

— Cu siguranţă inventează. Evită adevărul.

Într-adevăr, inventam. Dar nu mereu, nu totul. Într-o noapte, după multă vorbărie, m-am simţit epuizat. M-am gândit: am ajuns pe ultimul prag! Prin faţa mea, s-au perindat stele nicicând văzute noaptea. Nu-mi mai trecea niciun cuvânt prin gură. Oare am murit?

Nu, pieptul încă mi se mişca. Şi lucrul cel mai ciudat: în timp ce atingeam ultima frontieră, trupul meu îşi pierdea zbârciturile, iar eu pierdeam aparenţa bătrâneţii. Viaţa mi se apropia de sfârşit, iar eu înfloream gata să renasc?

Bătrânii se uitau unii la alţii: să fi spus acum adevărul? Mi-am dat seama că unii

plângeau. La început, fuseseră nerăbdători să vadă spectacolul morţii. Acum le părea rău. Pentru că acela care murea în mine nu semăna, de fapt, cu ei. Era un copil, o fiinţă abandonată complet în voia copilăriei. Copilul acela nu putea să moară. Îi cuprinsese deodată dorul de ştrengăriile mele. Eram singura lumină care pătrundea pe coridoarele întunecate. Cine se va mai juca cu cauciucul meu? Roata de bicicletă care înainte zdrăngănea pe coridoare, cine o va mai învârti acum până la ameţeală?

Văzându-mă că mor, au luat o hotărâre. Era nevoie urgentă de o ceremonie autentică. Trebuia cerută salvarea copilului, salvarea mea, Navaia Caetano. Şi au făcut pregătirile: tobe, costume, pânze ascunse. Totul ca să liniştească spiritul, *muzimo,* care pusese stăpânire pe mine.

— Dar avem tot ce e necesar?

Da, au inventat până şi tobe. Le-au improvizat din cratiţe, din ţevi de canalizare. Pentru că tristeţea se pricepe să facă muzică din te miri ce. În noaptea dinainte, au pregătit rachiu, *tontonto*. Au furat mâncare din magazia azilului. Şi au petrecut ore întregi bând şi mâncând peste măsură. Din când în când, veneau să vadă ce fac: încă rezistam. Atunci începeau din nou să danseze şi să cânte. Chiar şi bătrânul alb a fost îndemnat să danseze. Vrăjitoarea şi-a pus mâinile pe faţa portughezului spunând:

— Vreau să ştiu ce limbă vorbeşte demonul tău.

Aşa a vorbit Nãozinha, ordonându-le celorlalţi să danseze în continuare. După aceea au trecut din mână în mână ierburi de fumat şi aerul s-a umplut de miresme ameţitoare.

— Văd marea, a spus omul alb.

Nu era de mirare: portughezul vedea tot timpul marea, nu vedea altceva decât marea. Vrăjitoarea a început atunci să-şi agite braţele, în transă. Părea că trupul i se separă de suflet. Prin glasul ei a început să urce un alt glas, venit din străfur duri. Le-am cerut celorlalţi să tacă:

— Linişte, să auzim!

— Spiritul vorbeşte în portugheză.

— Asta e portugheză? Nu se înţelege nimic…

Era portugheză, dar din alte vremuri. Spiritul aparţinea unui soldat alb care murise în curtea acestei fortăreţe. Portughezul acela, spuse vrăjitoarea, aştepta o corabie, uitându-se mereu la mare.

— E ca tine, Domingos, se uită mereu la mare.

— Dar eu nu aştept nicio corabie…

— Asta crezi tu, bătrâne.

— Tăceţi, lăsaţi-ne să auzim spiritul.

— Da, vrem să ştim cine este acest soldat.

Soldatul se îmbolnăvise, aproape că-şi pierduse minţile. De cât de mult privise marea, ochii lui îşi schimbaseră culoarea. Ultimul lucru pe care îl văzuse fusese furtuna care se dezlănţuia, alba văduvie a bâtlanului. Apoi îşi pierduse ochii. Au rămas doar două cavităţi, două scorburi în care nimeni n-ar fi îndrăznit să se uite. A murit fără înmormântare, fără un cuvânt de rămas-bun.

Deodată, s-a auzit un bubuit. Parcă ar fi fost din nou război. Ne-am oprit din dans şi ne-am uitat la Nãozinha plini de îngrijorare. Ea ne-a liniştit, erau numai norii care se ciocneau. Am privit cerul, dar nici urmă de nori. Pe fondul înstelat al nopţii n-am zărit decât trecerea fugară a unei păsări de pradă. Traversa suverană limpezimea nopţii. Să fi fost cucuveaua? Unde se ciocneau norii? S-a auzit un al doilea bubuit, terestru, de astă dată. Am aruncat o privire: era directorul care lovea cu picioarele în

bidonul de *tontonto*. Băutura curgea pe jos, irosită. Strămoşii n-aveau nevoie de atâta băutură.

— Ce porcărie mai e şi asta? Ce se întâmplă aici?

Ceremonia noastră fusese brutal întreruptă de Vasto Excelêncio. Directorul, foc şi pară, ne împroşca cu insulte.

— Nu v-am spus că, în azil, sunt interzise maimuţărelile?

Ceilalţi bătrâni au explicat: făcuseră ceremonia ca să mă salveze. Mulatrul s-a uitat la mine uimit. S-a apropiat de patul meu ca şi cum ar fi vrut să-mi verifice identitatea. Când ochii lui i-au întâlnit pe ai mei, s-a oprit de parcă ar fi primit o lovitură. Şi-a scuturat capul, şi-a frecat pleoapele ca să-şi limpezească privirea. Apoi mi-a întors spatele şi a proclamat:

— Ori strângeţi imediat mizeria asta, ori pun totul pe foc, băutură, bătrâni, copii, totul.

Şi a plecat. Bătrânii s-au uitat unii la alţii, mai goi decât bidonul de *tontonto*. Nãozinha s-a ridicat şi s-a apropiat de patul meu. A ridicat cearşaful şi a început să-mi frece picioarele cu uleiuri. „Îşi va recăpăta forţele“, rosti. Simţeam o căldură care îmi înmuia oasele pe dinăuntru. După un timp, vrăjitoarea m-a îndemnat să mă dau jos din pat:

— Mergi acum, Navaia. Fă ce ai de făcut.

M-am ridicat fără efort. Parcă mă împingea o mână invizibilă. Auzeam glasuri care mă îndemnau:

— Tu eşti copilul, tu ai puterile copilăriei.

— Da, Navaia, du-te şi omoară-l pe neisprăvitul ăla…

Am închis ochii. Până la urmă, de-aia mi-am disputat trupul cu moartea, ca să omor? Am întins mâinile. Sprijinit de bătrâni, m-am târât până la uşă. Pe prag, m-a întâmpinat lumina lunii. Doar atunci am observat pumnalul strălucind justiţiar în mâna mea dreaptă.

IV.
A doua zi printre cei vii

A doua zi de dimineaţă, îl aşteptam pe Izidine să se trezească. Va fi a doua lui trezire. Prima dată, Marta îl făcuse să sară din pat. Îi adusese o cană cu ceai. Poliţistul o băuse dintr-o sorbitură, cu ochii injectaţi de somn. Printre şobolani, gândaci şi coşmaruri avea mintea tulbure. Marta a râs văzându-l aşa şi l-a lăsat să se odihnească. Imediat, poliţistul a adormit la loc. Ce rău dormise în noaptea aia! Oare îmi bănuia prezenţa în interiorul lui? Mă îndoiesc: atârn mai puţin decât roua pe pânza de păianjen.

Izidine s-a trezit din nou câteva ore mai târziu. Înainte să iasă, îşi privi hainele puse vraişte pe o masă veche. Aşa le lăsase oare? Deodată, lângă pălărie, zări aceeaşi carapace de care se debarasase noaptea trecută. Se ridică şi o luă de pe masă. O băgă într-un buzunar al hainei. Apoi îşi puse în aplicare planul la care se gândise dinainte: va coborî pe plajă şi va cerceta stâncile, acolo unde se sparg valurile. Acolo fusese văzut cadavrul.

Fluxul se retrăsese, lăsând descoperite mari porţiuni de nisip şi de stâncă. Se auzeau pescăruşii, cu tristele lor stridenţe. În curând se vor auzi *chori-chori,* păsărelele care cheamă fluxul. Marea se ridică şi coboară la porunca păsărilor. Până

de curând, *teho-tcho-tcho* comandau apelor să se retragă. E ciudat că o fiinţă gigantică precum oceanul ascultă de nişte păsări atât de mititele.

A existat, pe vremuri, un debarcader lângă reciful stâncos. Eu însumi, Ermelindo Mucanga, am meşterit la platforma lui. Me artea m-a întrerupt. Independenţa a oprit restul lucrării. Apoi marea şi-a luat revanşa faţă de portul neterminat. Rămăseseră pietre împrăştiate. Şi trunchiuri de copaci care se încăpăţânau să plutească în apropiere.

Izidine se aşeză pe nisipul ud. Zgomotul valurilor îl ajuta să gândească. Părea evident că această crimă fusese comisă de mai multe persoane. Era nevoie de mai multe braţe ca să transporte trupul unui bărbat ca Excelêncio. Sau, cine ştie, poate crima fusese comisă chiar acolo, lângă stânci?

Se uită spre faleză şi o văzu pe Marta. Îl spiona, urmărindu-i mişcările. Infirmiera se purta de parcă l-ar fi bănuit de intenţii ascunse. În zori, după ce-i dăduse ceaiul, refuzase să-l însoţească:

— Nu vreau să te încurc. Te poţi încurca singur…

— Scuză-mă, n-am auzit…

Marta tăcu, regretând cele spuse. Se întoarse, amânând explicaţia cerută. În cele din urmă, se hotărî să vorbească, prefăcându-se că scutură un fir de praf de pe cămaşa inspectorului.

— În viaţă nu găseşti pentru că ai căutat.

După părerea ei, poliţistul ar fi trebuit pur şi simplu să se aşeze şi să nu facă nimic. Aceasta nu era lumea lui, trebuia s-o respecte. S-o lase în pace, cu tăcerile şi absenţele ei. Izidine o privea bănuitor. Noaptea trecută, bătrânul-copil îl aburise îndeajuns. Navaia Caetano îi ceruse să asculte marea. Pentru că, dincolo de murmurul ei, avea să audă şi ţipete omeneşti.

— Ţipete? a întrebat Izidine. Ţipetele cui?

— Ale morţilor, i-a răspuns Caetano.

Apoi n-a mai scos nicio vorbă. Poliţistul era uimit. Pentru că acum Marta Gimo îi spunea altceva.

— Ieri mi s-a cerut să ascult. Tu îmi ceri contrariul.

— Ce să asculţi?

I-a repetat enigmaticul sfat al lui Navaia. Ce-a vrut el să spună? Poate că Marta îl va ajuta să înţeleagă. Ea se mulţumi să zâmbească, clătinând din cap. Infirmiera făcea mofturi. Izidine repetă rugămintea. În cele din urmă, femeia consimţi. Bătrânul a vrut să spună că, sub zgomotul valurilor, putea auzi glasuri de naufragiaţi, de pescari înecaţi şi de femei sinucigaşe. Printre lamentaţii putea să audă chiar şi ţipetele lui Vasto Excelêncio. Poliţistul zâmbi dispreţuitor. Marta îl mustră pentru scepticismul pe care-l arăta:

— Vezi cât eşti de arogant? Află atunci că, în fiecare dimineaţă, mortul strigă numele asasinului.

— Nu te cred.

— În fiecare dimineaţă, mortul îşi strigă jurămintele de răzbunare.

Acum, aşezat lângă apă, inspectorul se gândea la cuvintele infirmierei. Şi zâmbea. Mai ştii, poate că Marta avea dreptate. Izidine studiase în Europa şi se întorsese în Mo- zambic la câţiva ani după Independenţă. Îndelungata înstrăinare îi limita cunoaşterea culturii, a limbilor tribale, a micilor lucruri care configurează sufletul unui popor. La întoarcerea în ţară, începuse imediat o muncă de birou. Viaţa lui

cotidiană se reducea la o mică porţiune din Maputo. Poate ceva mai mult. La ţară însă, nu era decât un străin.

Se ridică şi se scutură de nisip. Era o oarecare furie în gestul lui, de parcă ar fi vrut să se scuture nu numai de firele de nisip, ci şi de propriile amintiri. Urcă pe stânci. Până când găsi o puşcă. Nici măcar nu era ascunsă. Părea că fusese târâtă de valuri. Căută de jur-împrejur. Se vedeau resturi de lemne. Ca resturile unei plute. O ambarcaţiune, aici? Dar nu spuseseră cu toţii că, în apele astea, nu se putea naviga? îşi aminti de cuvintele bătrânului Navaia:

— Aici marea aduce mai multe trădări decât valuri.

Noaptea trecută, Navaia îi povestise o întâmplare. Se petrecuse demult, atunci când un bătrân încercase să fugă pe mare. Improvizase o plută şi o pusese pe apă. Dar stâncile şi marea, ca prin magie, îşi schimbaseră înfăţişarea. Ceea ce fugarul credea că sunt valuri, deodată, se solidificau, împietrite. Şi stâncile se dizolvau, lichefiate. Ambarcaţiunea se sfărâmase. Fără speranţă a rămas bătrânul care visase să evadeze.

Navaia spunea numai poveşti născocite? Că-şi inventa sau nu istorioarele, marea de aici cu siguranţă nu te îmbia la călătorie. Întâmplarea cu pluta să fi fost, aşadar, adevărată? Să fie acestea resturile materiale ale acelei evadări frustrate? Suspiciunea încreţi fruntea inspectorului: i se ascundea ceva. Cu mintea aiurea, nu observase că se înnoptase. O luă rapid pe drumul de întoarcere. În noaptea aceea, se întâlnea cu bătrânul portughez, Domingos Mourão. Îl aşteptă în curte, dar celălalt întârzia. Poliţistul se aşeză pe zidul fortului, simţind, în adâncuri, rumoarea oceanului. Deodată, crezu că aude glasuri adevărate venind dinspre plajă.

– Zgomotul acela nu e făcut de oameni.

Era Marta, care se apropiase, venind din întuneric, înfăşurată în tradiţionala *capulana*. Veni lângă el şi se opri. Rămaseră o clipă ca nişte santinele tăcute, lângă fortăreaţă.

— Marea face zgomotul ăsta?

— Nu este marea. Zgomotul ăsta e chiar noaptea. Acolo de unde vii, demult n-ai mai auzit noaptea.

Marta se aşeză apoi, acoperindu-şi picioarele cu *capulana*. Începu să îngâne în surdină un vechi cântec de leagăn. Izidine se simţea purtat departe, dincolo de întâmplările posibile.

— Mama îmi cânta aceeaşi melodie.

Dar Marta nu mai era lângă el. Se retrăsese, umbră rătăcitoare. Poliţistul aşteptă un timp, încercând să descifreze sunetele care veneau dinspre ţărm. Îşi simţea ochii grei şi se lăsă pradă somnului. Se trezi după câteva minute. O mână îl chema la realitate. Era bătrânul portughez.

— Vino să vezi marea de sus!

Domingos Mourão se cocoţase pe o bancă de piatră, lângă arborele de frangipani. Îl întrebă, cu ochii privind fix orizontul:

— Iartă-mi indiscreţia! Te-ai născut lângă mare?

Izidine îi răspunse că nu. Portughezul adăugă că auzise de un ţinut îndepărtat unde bătrânii se aşezau noaptea de-a lungul plajei. Stăteau aşa în tăcere. Marea venea şi-l alegea pe câte unul să-l ducă departe.

— Cine ştie dacă, la noapte, nu voi fi eu alesul?

Bătrânul portughez închise ochii, închizându-se într-o tăcere îndelungată. Apoi începu să vorbească.

V.
Confesiunea bătrânului portughez

— Ce bine se potriveşte marea cu acest loc!

Aşa am vorbit în seara aceea. Vorbeam cu cineva? Nu, stăteam de vorbă cu valurile de acolo, de dedesubt. Sunt portughez, Domingos Mourão mi-e numele de la naştere. Aici mi se spune Xidimingo. A început să-mi placă numele cu care am fost rebotezat: un nume ca acesta mă scuteşte de oboseala de a-mi aminti de mine. Domnule inspector, îmi ceri acum amintiri din trecutul apropiat. Dacă vrei să ştii, îţi povestesc. Totul s-a petrecut întotdeauna aici, pe această verandă, sub acest arbore, frangipani.

Viaţa mea s-a îmbibat de parfumul florilor lui albe, cu inimă galbenă. Acum n-are miros, nu e vremea florilor. Dumneata eşti negru, inspectore. Nu poţi să înţelegi cât de mult am iubit mereu aceşti copaci. Pentru că aici, pe pământul vostru, nu există alţi arbori care să-şi piardă frunzele. Doar copacul ăsta rămâne dezgolit, de parcă ar aştepta iarna. Când am venit în Africa, am încetat să mai simt toamna. Ca şi cum timpul nu mai curgea, ca şi cum ar fi fost mereu acelaşi anotimp. Doar frangipani îmi reda sentimentul trecerii timpului. Nu c-aş avea nevoie astăzi să mai simt trecerea zilelor. Dar parfumul de pe această verandă mă vindecă de nostalgia vremurilor pe care le-am trăit în Mozambic. Şi ce vremuri au fost!

Când a venit Independenţa, acum douăzeci de ani, nevasta mea a plecat. S-a întors în Portugalia. Şi mi-a luat copilul car e abia învăţa să meargă. La despărţire, nevasta mea mi-a spus cu ură:

— Dacă rămâi, nu vreau să te mai văd niciodată.

Mă simţeam de parcă mă prăbuşisem într-o mlaştină. Voinţa mea era lipicioasă, dorinţele îmi erau împotmolite în mocirlă. Da, aş fi putut pleca din Mozambic. Dar nu mă aştepta o viaţă nouă. Ce sunt eu, o urmă de nimic?

Să-ţi povestesc o întâmplare. Mi s-a spus că e o poveste de demult, de pe vremea lui Vasco da Gama. Se spune că, pe atunci, un bătrân negru umbla pe plajă adunând resturi de corăbii. Culegea epave şi le îngropa. S-a întâmplat însă ca una dintre scândurile pe care le-a băgat în pământ să prindă rădăcini şi să trăiască din nou, ca arbore.

Ei bine, domnule inspector, eu sunt acest arbore. Mă trag dintr-o scândură din altă lume, dar acesta e pământul meu, rădăcinile mele au renăscut aici. Aceşti negri mă plantează în fiecare zi. Ţi se pare că vorbesc prea mult, bat câmpii? Mă apropii ca un cărăbuş care se învârte de două ori înainte să intre în gaură. Scuză-mi portugheza, aproape că nu mai ştiu ce limbă vorbesc, gramatica mea e murdară, de culoarea acestui pământ. De altfel, nu e doar vorba. Ci şi gândul, inspectore. Până şi bătrânul Nhonhoso se întristează să vadă cât de puţin portughez mai sunt. Îmi amintesc că într-o zi mi-a spus:

— Tu, Xidimingo, aparţii Mozambicului şi această ţară îţi aparţine. Nu e nicio îndoială. Dar nu te trec fiorii când te gândeşti că vei fi îngropat aici?

— Aici, unde? am întrebat.

— Într-un cimitir de aici, din Mozambic?

Am ridicat din umeri. Nu voi avea niciun cimitir aici, în azil. Dar Nhonhoso a insistat:

— Spiritele tale nu aparţin acestui loc. Îngropat aici, vei deveni un mort fără linişte.

Îngropat sau viu, adevărul este că nu am linişte. Vei auzi aici multe lucruri despre bătrânul portughez. Vor spune că am făcut şi am dres. Vor afirma chiar că am incendiat câmpurile de la poalele fortăreţei. Şi e adevărat: da, eu am dat foc desişului. Dar dintr-un motiv personal, pentru că aşa am vrut. De câte ori mă uitam în dosul fortăreţei, priveam savana cât de departe vedeam cu ochii. Asemenea nemărginire îmi trezea instincte de foc şi cenuşă.

Astăzi ştiu: Africa ne răpeşte fiinţa. Şi ne goleşte în mod invers: umplându-ne de suflet. De aceea şi astăzi simt dorinţa să incendiez câmpia. Ca să-şi piardă eternitatea. Să nu mă mai obsedeze. Pentru că sunt un exilat, atât de surghiunit, încât nu mă mai simt rupt de nimic, nici despărţit de cineva. M-am dăruit acestei ţări de parcă m-aş fi convertit la o religie. Acum nu-mi mai doresc decât să fiu o piatră pe acest pământ. Dar nu una oarecare, dintre cele pe care nimeni nu le calcă niciodată. Vreau să fiu o piatră la marginea drumului.

Mă întorc la povestea mea, nu-ţi face griji. Unde eram? La despărţirea de fosta nevastă. Da. După ce-a plecat, au început tulburările, confuzia. Îţi spun cu tristeţe: Mozambicul pe care l-am iubit e pe moarte. Nu va mai fi niciodată la fel. Mi-a rămas doar acest spaţiu la poalele mării. Patria mea este o verandă.

În această minusculă patrie m-am întins an de an, ca un estuar: curg, somnoros, în meandre leneşe. M-am tolănit la umbră, legănat de murmurul mării ca de un cântec din vremea copilăriei. Numai picioarele ostenite mă supără câteodată. Dar ochii mei zboară spre orizont, compensând durerile vârstei.

Ştii, dragă inspectore, în Portugalia e multă mare, dar nu atât de mult ocean. Iar eu o iubesc atât de mult, încât a început să-mi placă să am rău de mare. Ce fac? Dau pe gât băuturile tradiţionale şi mă fac criţă. Astfel ameţit, trăiesc iluzia că mă aflu în largul mării, plutind într-o barcă. Din acelaşi motiv stau aici, pe veranda cu frangipani: mă hrănesc cu infinit, mă îmbăt cu infinit. Da, cunosc pericolul: cine confundă cerul cu apa ajunge să nu mai deosebească viaţa de moarte.

Vorbesc prea mult despre mare? Dă-mi voie să explic, domnule inspector: eu sunt ca somonul. Trăiesc în mare, dar mă întorc mereu la izvor, învingând curenţii, sărind peste cascade. Mă întorc în fluviul unde m-am născut ca să-mi las sămânţa şi apoi să mor. Sunt totuşi un peşte care şi-a pierdut memoria. Pe măsură ce urc pe fluviu, îmi inventez un alt izvor. Şi atunci mă sfârşesc de dorul mării. Ca şi cum marea ar fi pântecele, singurul pântece care mă poate zămisli.

Vorbesc prea mult. Îmi cer iertare, am pierdut obiceiul de a convieţui cu oamenii care au treburi şi sarcini urgente. Pentru că aici nimeni nu are nicio treabă. Ce să facă? Spun împreună cu prietenul meu Nhonhoso: e prea devreme să facem ceva, aşteptăm până când va fi prea târziu. Am fost mereu singurul alb din azil. Ceilalţi sunt mozambicani bătrâni. Negri cu toţii. N-avem altceva de făcut, ei şi cu mine, decât să aşteptăm. Ce anume? Ar trebui să ni te alături în această trândăvie. Nu te nelinişti, dă pace ceasului. De acum înainte o voi lua de-a dreptul: voi reîncepe de unde am rămas, de pe această verandă unde ne aflăm.

Vasăzică, s-a întâmplat într-o seară când tot acest albastru mi s-a părut cel de pe urmă: ultimul pescăruş, ultimul nor, ultimul suspin.

— Da, acum nu-mi mai rămâne decât să mor.

Gândeam aşa pentru că aici oamenii se pierd, murind atât de lent, încât nu ne dăm seama. Ce este bătrâneţea dacă nu moartea adăstând în trupul nostru? Sub mireasma dulce a arborelui de frangipani, invidiam marea, care, deşi e infinită, aşteaptă mereu altă apă s-o completeze. Stăteam de vorbă cu mine însumi. Când eşti bătrân, tot

timpul e pentru conversaţie. Cu glas tare, îi ceream lui Dumnezeu să retragă din viaţă ziua aceea.

— Doamne, vreau să mor azi!

Mă înfioară şi acum aceste cuvinte precise. Dar eram cuprins de o fericire calmă, nu mă atingea nicio durere. Nu eram însă îndrituit să mor. Pieptul meu asculta de mişcarea valurilor, de parcă şi-ar fi amintit de o vreme care nu există decât în afara timpului, acolo unde vântul îşi desfăşoară imensa coadă de păun. Ce noroc au prietenii mei care cred că fiecare zi e ziua a treia, propice reînvierii.

Dar eu aş fi vrut să mor în seara aceea, în care nu trecea niciun nor şi cerul era neprimitor cu pescăruşii. Nu doar marea îmi insuflă dorul de infinit. Ci şi florile de frangipani. Ca şi cum m-aş înrudi cu pământul, ca şi cum eu însumi aş fi în floare.

— E adevărat, astăzi moartea n-o să mă doară.

— Vezi că poate îţi voi face pe plac.

Aceste cuvinte nu le rostisem eu. Nu observasem apariţia lui Vasto Excelêncio, puiul de căţea. Excelêncio era un mulatru înalt şi solid, întotdeauna bine îmbrăcat. Nemernicul a râs, ridicând din umeri:

— Chiar vrei să mori, bătrâne? Sau poate că ai şi murit, dar, pur şi simplu, n-ai fost informat?

Cuvintele astea m-au durut, venite dintr-o gură de bestie. Mulatrul a continuat, plin de venin:

— Nu-ţi fie teamă, moş cârcotaş ce eşti. Mâine plec de aici.

Am fost surprins, şocat: ticălosul ne lăsa astfel? Cum adică pleca?

— Nu mă crezi?

Am clătinat din cap. Vasto a dat ocol trunchiul arborelui de frangipani ca un toreador care studiază gâtul taurului. Se pregătea să mă lovească:

— Şi ştii ceva, bătrâne? O să-mi iau şi nevasta. Îhî, o s-o iau pe Ernestina. Auzi, moşule? N-ai nimic de spus?

— Ce să spun?

— Pe cine mai pândeşti dacă pleacă Ernestina? Hm? Cum o să fie, bătrâne?

M-am stăpânit. Vasto căuta sămânţă de ceartă. Am încercat să-l evit. Dar el s-a apropiat şi m-a prins de încheieturi.

— Şti de ce întotdeauna m-am purtat urât cu tine, Mourão? Tu, care eşti un înger căzut din cerurile lusitane?

M-am prefăcut că mă uit la cer încercând să evit bătaia. Mi-am amintit toate pedepsele primite în aceşti ani. Directorul m-a trântit şi a început să mă lovească la glezne.

— Doare? Cum se poate aşa ceva, îngerii nu au picioare!

Astfel, lovindu-mă unde mă durea mai tare, mulatrul îmi călca şi sufletul în picioare.

— Te prefaci că eşti de piatră? Ei bine, piatra nu e făcută să calci pe ea?

Am suportat, fără să clipesc. Răsuflarea satanei mă împroşca. Un val de insulte i se revărsa pe gură. M-a apucat de urechi şi m-a scuipat în faţă. Apoi s-a dat la o parte şi s-a îndepărtat. Atunci m-a cuprins o veche mânie: am luat o piatră şi am aţintit-o spre capul ticălosului. Pe neaşteptate, o mână mi-a oprit gestul.

— Nu face asta, Xidimingo.

Era Ernestina, nevasta lui Excelêncio. Femeia m-a împins spre banca de piatră. Mâinile ei mă mângâiau pe spate.

— Stai jos.

M-am supus. Ernestina mi-a trecut degetele prin păr. Am aspirat aerul împrejur: nu simţeam niciun miros. Eu îi inventam parfumurile?

— Tu nu înţelegi de ce e atât de rău, nu-i aşa?

— Nu.

— Pentru că eşti alb. Simte nevoia să te chinuie.

— Dar de ce?

— Se teme că va fi acuzat de rasism.

Sincer, n-am înţeles. Totuşi, stând aşa lângă ea, n-aveam nevoie să înţeleg. Atunci m-am ridicat de pe bancă şi am cules câteva flori. Fragile, petalele s-au desprins imediat în gestul oferirii. Ernestina şi-a dus mâinile la faţă.

— Doamne, cât îmi place acest parfum!

Mi-am netezit costumul de duminică. De mult nu mai ştiam în ce zi sau în ce săptămână suntem. Pentru mine, toate zilele miroseau a duminică. Poate voiam să grăbesc timpul care îmi rămăsese. Ernestina mă întrebă:

— Nu te apucă dorul?

— Pe mine?

— Când stai aşa, privind marea, nu te-apucă dorul?

Am clătinat din cap. Dor? De cine? Dimpotrivă, îmi place această singurătate. Jur, inspectore. Mă simt bine departe de ai mei. Să nu le aud văicărelile, bolile. Să nu-i văd cum îmbătrânesc. Şi mai ales să nu văd murind pe nimeni dintre ai mei. Aici sunt departe de moarte. E mica bucurie care mi-a rămas. Avantajul de a fi departe, la asemenea distanţă, este că nu ai familie. Părinţii şi vechii prieteni sunt acolo, dincolo de toată această mare. Cei care au murit dispar aşa de departe, ca nişte stele căzătoare. Cad fără zgomot, fără să aflu unde şi când.

Trebuie să mă iei în serios, domnule inspector: niciodată n-o să descoperi adevărul despre acest mort. În primul rând, pentru că prietenii mei, negri, nu-ţi vor vorbi niciodată despre realitate. Pentru ei, eşti un *mezungo,* un alb ca şi mine. Iar ei au învăţat, de secole, să nu-şi deschidă sufletul în faţa albilor. Aşa au fost ei învăţaţi: dacă îşi mărturisesc secretele în faţa unui alb, rămân fără suflet, jefuiţi de ceea ce le este mai intim. Ştiu ce-o să spui. Că eşti negru ca şi ei. Dar întrea- bă-i cum te văd. Pentru ei, eşti un alb, unul din afară, care nu merită încredere. A fi alb nu ţine de rasă. Ştii asta, nu-i aşa? Apoi mai e ceva. Chiar viaţa pe care o duc. Eu nu mai cred în viaţă, domnule inspector. Lucrurile doar se prefac că se întâmplă. Excelêncio a murit? Sau pur şi simplu s-a transformat, a încetat să mai fie vizibil?

O să termin, domnule inspector. Eu l-am asasinat pe directorul azilului. Din gelozie? Nu ştiu. Cred că nu ştim niciodată motivul atunci când omorâm din pasiune. Acum, când m-am liniştit, am găsit o explicaţie: în noaptea aia, când m-am despărţit de Ernestina, am observat că îşi ferea chipul de privirile mele. Într-un târziu, am înţeles. Faţa ei era marcată, învineţită de bătaie.

— Vasto te-a bătut din nou?

Ea şi-a întors privirile. Mâna ei mi-a mângâiat braţul, sfatuindu-mă să fiu calm. „Lasă, nu-i nimic“, a spus. Şi a ieşit cu capul plecat. Femeia pe care o iubeam atât de mult nu era o femeie printre altele. Ea era toate femeile, era toţi bărbaţii înfrânţi de viaţă. Totul mi s-a părut atunci foarte simplu: Vasto trebuia să dispară, trebuia să-l omor cât de curând. Şi am aşteptat noaptea. Atunci el trebuia să treacă pe un coridor strâmt, fără tavan, care ducea din camera lui în bucătărie. Acolo am pus capcana. Am urcat un pietroi pe zid şi l-am lăsat acolo, gata să cadă peste Vasto Excelêncio.

Şi acum, lasă-mă singur, domnule inspector. Mi-e greu să-mi adun amintirile.

Pentru că memoria îmi vine sfâşiată, în fragmente care nu se leagă. Vreau să am pacea de a aparţine unui singur loc, vreau liniştea de a nu-mi împărtăşi memoria. Să fiu cu totul într-o singură viaţă. Şi să am astfel siguranţa că mor o singură dată. Mi-e greu să trec prin atâtea morţi minuscule, pe care numai noi le observăm, în intima obscuritate din adâncul nostru. Lasă-mă, domnule inspector, tocmai am murit puţin.

VI.
A treia zi printre cei vii

Era a treia zi în fortăreaţă. Izidine se cufunda în ezitare. Depoziţiile bătrânilor îl trimiteau pe piste care păreau false, dar pe care nu le putea ignora. Vârstnicii erau martori de bază, dar de la Marta Gimo ar fi trebuit să obţină informaţiile substanţiale. Totuşi, infirmiera se împotrivea subtil. Evita întâlnirile. Spunea că are de lucru. Dar, după toate aparenţele, nu se ocupa de meseria ei. Îşi petrecea orele jucându-se cu bătrânii, râzând şi pălăvrăgind. Vorbea cu ei mai multe limbi tribale şi poliţistul nu avea nicio idee despre ceea ce spuneau. De un lucru era sigur: el era motivul râsului şi al glumelor femeii şi ale bătrânilor.

În după-amiaza aceea, poliţistul se apropie de Marta. Femeia stătea lângă Navaia. De astă dată, părea că îşi exercită cu adevărat profesia.

— Ia loc aici. Mă ocup mai întâi de Navaia.

Bătrânul-copil îşi suflecase pantalonii, arătându-şi picioarele sfrijite. Marta spuse că avuseseră cazuri de lepră în azil. Acum verifica dacă boala nu cumva revenise. Navaia Caetano făcu un comentariu despre cât îi erau de subţiri picioarele.

— A venit timpul, doamnă infirmieră. Timpul e ca fumul, ne usucă carnea.

Marta Gimo zâmbi răbdătoare. Se aşeză mai aproape de bătrân şi îi dezveli spinarea căutând semnele bolii. Navaia nu părea în largul lui:

— Nu mă adulmeca, doamnă infirmieră.

— Şi de ce nu?

— Pentru că din mine iese un miros de lumânare stinsă, un suflu de lucru mort.

Cu o mână o opri pe infirmieră, ca să-şi verifice singur picioarele. Prinse o insectă şi o strivi între degete:

— Vezi păduchele ăsta, infirmieră?

— Nu văd nimic.

— Păduchele ăsta nu e al meu. Nu e al meu, eu îmi cunosc păduchii.

Infirmiera zâmbi şi îi ceru să-şi întindă picioarele.

— Ce mănânci, Navaia?

— Firimituri din ce mi se lasă.

— Nu-mi veni cu povestea cu cucuveaua, Navaia. Aia să i-o spui inspectorului, nu mie.

Apoi Marta îi dădu o palmă pe spinare.

— Gata, du-te, acum trebuie să vorbesc cu inspectorul. Navaia se retrase şovăielnic: curiozitatea îl ţinea pe loc.

Se mai întoarse de două ori, prefacându-se că-şi caută cauciucul. În sfârşit, când rămaseră singuri, Marta îi întinse mâna poliţistului:

— Să nu uit! Mi s-a cerut să-ţi dau asta.

Îi puse un obiect în palma dreaptă. Era o carapace, ca acelea care apăruseră în cameră.

— Cine ţi-a dat asta, doamnă infirmieră?

— Am uitat, domnule inspector.

Avea un zâmbet ironic. Rostea silabisind cuvântul „inspector“ de parcă ar fi fost o insultă. Izidine se prefăcu că nu-i observă tonul sarcastic. Şi trecu direct la subiect:

— Am găsit ieri o puşcă, lângă stânci.

— Lângă stânci? Nu se poate. Te-ai înşelat…

Inspectorul se pierdu cu firea. Şi se răsti la infirmieră: nu voia să-l ajute. Ascundea ceva. Iar asta cădea sub incidenţa legii.

— Ascultă, inspectore, crima comisă aici nu e aceea pe care o cauţi.

— Ce vrei să spui?

— Uită-te la bătrânii ăştia, inspectore. Toţi sunt pe moarte.

— Face parte din destinul fiecăruia dintre noi.

— Dar nu aşa, nu înţelegi? Bătrânii ăştia nu sunt simpli oameni.

— Ce sunt atunci?

— Sunt gardienii unei lumi. Este ucisă o lume întreagă.

— Scuză-mă, dar asta, pentru mine, e o simplă filosofie. Nu sunt decât un poliţist.

— Adevărata crimă comisă aici este împotriva trecutului.

— Tot nu înţeleg.

— Sunt distruse ultimele rădăcini care ne pot împiedica să devenim ca tine…

— Ca mine?

— Da, domnule inspector. Oameni fără istorie, oameni care există prin imitaţie.

— Vorbe. Adevărul este că vremurile se schimbă, aceşti bătrâni sunt o generaţie a trecutului.

— Dar ei mor în noi.

Şi, lovindu-se peste piept, infirmiera sublinie:

— Aici mor ei, înăuntrul nostru.

Marta Gimo se ridică şi îi întoarse spatele. Izidine regreta cearta cu infirmiera. Marta era o sursă de informaţie care trebuia exploatată. Nu era înţelept s-o îndepărteze pentru o simplă controversă. Nu mai avea decât trei zile. Nu-şi putea irosi timpul. Cu atât mai mult nu-şi putea permite să piardă legătura cu femeia care, din ce în ce mai mult, părea singura cale de a descifra cazul lui Excelêncio.

În noaptea aceea, când se pregătea să meargă la culcare, auzi ţipete de femeie. Alergă prin labirintul nopţii. Ţipetele veneau din camera Martei. Ea ţipa. Poliţistul năvăli în camera ei, cu pistolul în mână. Era întuneric, nu se distingea cu cine se lupta infirmiera. Izidine se repezi s-o ajute, punându-se în calea adversarului invizibil. Marta căzu, în timp ce poliţistul căuta zadarnic intrusul. Deodată, Marta Gimo izbucni în râs. Sufocându-se de râs, femeia deschise uşa şi ieşi în lumina lunii. Combinezonul îi dezvăluia trupul în transparenţă.

— Cine era? întrebă Izidine.

— Era un liliac!

Glasul îi era întretăiat de hohotele de râs. Izidine Naíta nu găsi puterea nici măcar să zâmbească. Se vedea pe sine, ca într-o oglindă: un pistolar în izmene. Marta se apropie şi îi trecu mâna prin păr.

— Vezi? Suntem plini de păr de liliac.

Râse, dându-şi capul pe spate. Îi ceru să lase arma.

— Ştii ce-ar trebui să facem acum?

— Ce-ar trebui să facem?

— Dacă ne-am lua după tradiţie, ştii ce-ar trebui să facem?

— Habar n-am. Ar trebui, poate, să facem o baie?

— Ar trebui să facem dragoste.

Surprins, poliţistul zâmbi. Se grăbi apoi să plece, cuprins de stinghereală. În urma lui, auzi ultimele cuvinte ale infirmierei.

— E păcat că nu respecţi tradiţia. Mare păcat, nu crezi?

VII.
Confesiunea lui Nhonhoso

Ai vorbit cu bătrânul portughez? Pun rămăşag că ţi-a povestit despre după-amiaza când a stat sub frangipani. Da, nici eu nu am uitat-o. Am ieşit pe verandă şi l-am văzut dormind pe bătrânul alb. Am răsuflat uşurat: ceea ce intenţionam să fac cerea multă umbră şi cât mai puţini ochi. M-am apropiat în vârful picioarelor, am ridicat toporul şi am dat prima lovitură. Lama a intrat adânc în trunchiul moale. Nu credeam că albul se va trezi. M-am înşelat. Xidimingo sărise în sus, agitându-şi frenetic braţele:

— Ce faci aici, nenorocitule!

— Nu vezi? Tai copacul.

— Opreşte-te, ticălosule, copacul ăsta e al meu.

— Al tău? Alb idiot ce eşti, nu mă scoate din sărite.

Niciodată nu ne-am vorbit aşa. Domingos Mourão, Xidimingo, se ridicase şi, împiedicându-se, se aruncase asupra mea. Ne-am bătut ca chiorii, violenţă contra violenţă. Albul mă lovea cu sete, ca un animal furios. Dar lupta şi-a pierdut repede din intensitate, cu picioarele vlăguite şi pumnii neputincioşi. Doar răsuflarea gâfâia sleită în piepturile noastre obosite. Din lipsă de obişnuinţă, amândoi tremuram.

— Tot timpul vrei să-mi dai ordine. Dar să-ţi intre bine în cap: colonialismul s-a terminat!

— Nu vreau să dau ordine nimănui…

— Cum adică nu vrei? Eu în albi n-am încredere. Albul e ca un cameleon, nu-şi arată niciodată toată coada…

— Şi voi, negrii, îi vorbiţi de rău pe albi, dar nu vreţi altceva decât să fiţi ca ei…

— Albii sunt ca ardeii iuţi: ştim ce-am mâncat pentru că ne ustură gura.

— Deosebirea dintre mine şi tine este că mie îmi rămâne părul în pieptene, pe când ţie îţi rămâne pieptenele în păr.

— Taci, Xidimingo. Eşti un idiot.

Bătrânul alb izbucni în râs. După aceea încercă să-şi revină. Îl durea gâtul ca pe o girafă cu un cârcel în gâtlej. Rămase nemişcat un timp, cu ochii abia deschişi. Părea că şi-a pierdut cunoştinţa.

— Hei, Mourão, mai respiri?

— Ştii ceva, Nhonhoso, mai vrei o mamă de bătaie?

— Tu ai încasat-o, şi încă zdravăn, moşule alb.

— Lasă-mă să mă odihnesc puţin şi o să vezi tu mamă de bătaie.

— Ca să-mi dai încă un pumn, îţi trebuie un secol de odihnă…

Ne-am uitat unul la altul cu un aer grav. Deodată, am izbucnit amândoi în râs. Ne-am lovit peste palme şi am aplaudat împăcaţi. Cearta noastră fusese ca o încăierare de lăcuste, insecte fără fruct şi carne. Şi atunci i-am spus:

— Ei, Xidimingo, trebuie să-ţi mulţumesc.

— Pentru ce?

— Drace! Aproape că era să mor fără să bat un alb.

— Asta numeşti tu bătaie? Au fost mai degrabă mângâieri…

— Nici vorbă. Ţi-am dat o chelfăneală pe cinste.

— Nhonhoso, moşneag vagabond, spune-mi de ce vrei să tai copacul?

Mi-am pus toporul sub bancă. Şi i-am explicat: voiam doar s-o ajut pe Nãozinha. Biata de ea isprăvise toate buruienele de *nkakana* din jurul fortului.

— Dar la ce-i trebuie atâta *nkakana*?

— Ca să-i vină laptele, să-şi învioreze ţâţele.

— Laptele? Baba are peste nouăzeci de ani.

Vorbeam de Nãozinha, bătrâna care alăpta prunci imaginari, copii abandonaţi în timpul războiului. Erau nepoţii ei, spunea. Bătrâna devenise ţinta zvonurilor. Se spunea că şi-ar fi omorât bărbatul ca să rămână cu copiii şi că şi-ar fi omorât copiii ca să rămână cu nepoţii. Se spunea şi se spune. Dar nu ştiu. Ştiu că Nãozinha a fost alungată de-acasă, după toate aceste morţi, acuzată de vrăjitorie.

— Baborniţa e nebună, Nhonhoso…

— Nu ştiu, albule, nu ştiu. În lumea asta, nu mai am nicio certitudine. Chiar mă întreb: coarnele se nasc înaintea boului?

Bătrânul alb se aplecă să culeagă o floare care căzuse din copac. Florile de frangipani erau ca un aliment pentru ochii portughezului: le vedea căzând, ca nişte solzi ai soarelui, albe transpiraţii ale norilor.

— Sunt pe moarte, Nhonhoso. Cerul începe pentru mine chiar deasupra acestor frunze, aproape că-l pot atinge…

Am tresărit auzind aceste cuvinte. Albul ăsta mi-a fost atât de apropiat în ultimii ani, încât nu-mi pot închipui viaţa fără el.

— Nu e adevărat, *mulungo*. Vom mai sta de multe ori aici, pe verandă.

— Sunt bătrân, frate. Atât de bătrân, încât uneori uit de durere.

Ochii lui s-au umplut de parfum. A întins braţul şi a atins frangipani de parcă ar fi construit cu acel unic arbore o pădure întreagă, cu umbre şi ciripit de păsări.

— Atinge-l şi tu, Nhonhoso, să vezi cât de bine îţi face.

Chiar atunci, privindu-mi mâinile, m-am speriat:

— Vai, Mourão, mi-au furat unghiile!

— Arată-mi. Sigur s-a întâmplat în chelfăneala pe care ţi-am dat-o, ţi-au căzut ghearele…

— Nu. Nu vezi că mi-au fost tăiate cu lama? Nãozinha trebuie s-o fi făcut, vrea să facă o vrajă cu unghiile mele.

Incidentul mă speriase până la lacrimi. Portughezul mi-a spus atunci un lucru pe care n-o să-l uit niciodată:

— Nu-fi fie teamă, şi eu sunt vrăjitor.

— Vrăjitor?!…

— Eu cunosc vrăjile albilor. Fii liniştit, nimeni n-o să-ţi facă nimic.

Dar nu mă copleşea numai teama. Eram atât de trist, încât mă usturau ochii.

— Dar erau ultimele mele unghii. Nu voi trăi destul cât să-mi crească altele noi.

— Oh, Nhonhoso, vei mai trăi să-ţi tai o grămadă de unghii. Eu ştiu când cineva o să moară: atunci când se trezeşte cu buricul la spate.

— Mă faci să râd.

— E adevărat: ne-am născut cu buricul în burtă, murim cu el pe dos. Unchiul meu, de exemplu, s-a trezit cu burta la spate. În aceeaşi zi, a închis ochii.

— Tu, *mulungo,* mă faci întotdeauna să râd. Eşti un om bun.

— Te înşeli, Nhonhoso, nu sunt bun. Numai că răutatea mea se mişcă foarte încet.

Bătrânul alb s-a îndepărtat şi s-a băgat într-un colţ. A început să-şi mişte degetele, atent să nu greşească socoteala. De ce-şi număra el degetele de la fiecare mână? Şi el se temea că şi-a pierdut unghiile?

— Îmi număr degetele, să văd dacă nu-mi lipseşte vreunul…

Se temea de lepra care bântuia pe aici. Am râs, acum cu chef de glumă:

— Ei, ai văzut, Mourão? încă ştim să ne batem!

— Ce bine a fost, te-am pocnit chiar peste bot.

— Drace, parcă erai Frelimo luptându-se cu colonialismul.

— Noi, albii, am câştigat întotdeauna. Timp de cinci sute de ani, noi am învins întotdeauna. Noi aveam armele…

Portughezul, sărmanul, încă se agaţă de această iluzie. El nu înţelege trecutul. Noi n-am fost înfrânţi de arme. Ceea ce s-a întâmplat a fost că noi, mozambicanii, am crezut că spiritele celor care soseau sunt mai bătrâne decât ale noastre. Am crezut că vrăjile portughezilor sunt mai puternice. De aceea i-am lăsat să ne conducă. Cine ştie, poveştile lor aveau mai mult farmec? Şi mie, astăzi, îmi place să ascult istorisirile bătrânului portughez. Încă o dată, i-am cerut să mă hrănească cu fanteziile lui.

— Sunt obosit, Nhonhoso.

Îl oboseau, într-adevăr, lucrurile fără suflet. Cel puţin, arborele, spunea el, are un suflet etern: pământul însuşi. Îi atingem trunchiul şi simţim sângele pământului circulându-ne în vene. Se. Opri încremenind, cu pleoapele ofilite.

— Tu mai respiri, Mourão?

— Respir, Nhonhoso. Acum taci o clipă, să ascultăm marea…

Am stat un timp, privind liniştea înşelătoare a mării. Pe cer se cerneau primele stele.

— Dar copacul ăsta, de ce e atât de important?

— Lasă-mă să vorbesc cu marea.

M-am întors şi m-am aşezat lângă portughez. În clipa aceea, mi-a fost atât de milă de el. Omul ăsta va muri aici, departe de strămoşii lui. Va fi îngropat pe pământ străin. Da, era condamnat la cea mai cumplită singurătate: să rămână departe de morţii lui, fără ca, pe tărâmul vieţii, să mai aibă vreo rudă care să se îngrijească de el. Zeii noştri sunt aici, aproape de noi. Dumnezeul lui e departe, nevăzut şi intangibil.

— Te rogi la Dumnezeu, Xidimingo?

El negă din cap. Răspunse că se ruga numai atunci când nu voia să vorbească cu Dumnezeu. Am râs, ca să ascund gravitatea ofensei.

— Ştii, Nhonhoso, sunt dezamăgit de Dumnezeu.

— Cum adică?

— De exemplu, Dumnezeu e foarte leneş, ştiai?

— Asta e o minciună. Dumnezeu susţine stelele, milioane de stele în milioane de nopţi. A obosit vreodată?

— Ascultă ce-ţi spun, tipul e un puturos.

— De ce spui asta?

— Pentru că el nu munceşte, doar face miracole.

— Retrage-ţi cuvintele, frate. E un păcat de moarte să vorbeşti aşa.

— Lui Dumnezeu nu-i pasă de păcat. Ştii care e singurul lucru pe care îl vrea Dumnezeu? Vrea să fugă din Paradis. Să scape din azilul ăla.

— Bine, prin asta semănăm cu Dumnezeu.

Albul, deodată, se sătură de vorbărie. Uite cum ne băteam gura de pomană, când adevăratul subiect era felul cum îi maltratasem arborele de frangipani. Şi îmi spuse că noi, negrii, nu putem înţelege, noi nu iubim copacii. Atunci m-am supărat: cum să nu iubim copacii? îi respectăm ca şi cum ar fi propria noastră familie.

— Voi, albii, nu ştiţi nimic. O să te învăţ eu ceva.

Şi i-am povestit despre originea trecutului. La început, lumea era compusă numai din oameni. Nu erau copaci, nici animale, nici pietre. Nu erau decât oameni. Totuşi, se năşteau atâtea fiinţe umane, încât zeii au văzut că erau prea mulţi şi prea asemănători. Atunci, s-au hotărât să-i transforme pe unii în plante, pe alţii în animale. Şi pe ceilalţi în pietre. Rezultatul? Toţi suntem fraţi, copacii şi animalele, animalele şi oameni, oamenii şi pietrele. Suntem cu toţii rubedenii, născuţi din aceeaşi materie.

Aşa am spus. Dar portughezul parcă n-ar fi auzit nimic. Clătină din cap şi spuse:

— Nu mă înţelegi, nu mă poţi înţelege. Eu vă văd visând numai la maşini mari, la proprietăţi...

— Şi tu visezi fleacuri?

— Nu doresc decât să am un copac. Ceilalţi vor păduri, eu vreau doar un copăcel de care să pot avea grijă, să-l văd crescând, înflorind.

— Tu vorbeşti de Nãozinha, de nebunia ei. Visele ei, cel puţin, hrănesc copii.

Eram acum obosiţi de atâta vorbărie. Ne-am hotărât să ne culcăm acolo, sub cerul liber. Ne săturaserăm să dormim înăuntru, ascultând sforăitul moşnegilor, asaltaţi de păduchi, de şobolani şi de gândaci. Ne-am întins amândoi, unul lângă zid, celălalt alături. Aţipisem când, deodată, Mourão m-a înghiontit:

— Mă, nu te lipi aşa de tare de mine.

Confunda cu altceva dorinţa de a mă încălzi? Când credeam că doarme, l-am auzit:

— Nhonhoso, ai adormit?

— Nu încă. Ce se întâmplă, frate?

— Voiam de mult să te întreb ceva. Cică noi, albii, avem puţe mici.

— Aşa am auzit şi eu. Arată-mi-o pe a ta, Xidimingo.

— Eşti nebun? Nu pot să arăt. — După o pauză, rosti: – Dacă vrei, uită-te.

Portughezul şi-a desfăcut elasticul de la pantaloni, sugându-şi burta.

— E adevărat, am confirmat.

— Ce e adevărat?

— E un pic cam prea mică.

Portughezul n-a acceptat concluzia. A protestat. Cum nu voiam o nouă discuţie, am căzut imediat de acord:

— Mâine, în zori, le comparăm când sunt treze şi fac ore suplimentare.

Am căzut în somnul acela uşor şi scurt, de bătrân. Din când în când, trăgeam cu urechea la respiraţia portughezului. La miezul nopţii, m-a scuturat, ameninţându-mă cu degetul:

— Nhonhoso, tu visezi, şmecherule...

— Mă, omule! De ce mă zgâlţâi, o să-mi alungi somnul!

— Aşa trebuie ca să te opreşti din visat...

— Măi, Mourão, lasă asta. Mai bine răspunde-mi la o întrebare: visăm întotdeauna femei? Eu întotdeauna visez aceeaşi femeie...

— Cine e?

— Marta, chiar ea. Păi, cine o pune să se dezbrace aşa în faţa tuturor?

— Mie îmi place să trag cu ochiul la nevasta şefului, mulatra aia frumoasă...

— Ernestina? Ai grijă, Excelêncio ar fi în stare să-ţi scoată ochii indiscreţi.

Şi ne-am culcat din nou. Pentru noi, hodorogiţi cum suntem, e greu să ne lăsăm la pământ. La vârsta noastră, fiecare mişcare cere un trup pe care nu-l mai avem. Albul m-a atins să-mi ceară un cuţit, o bucată de lamă, orice ar fi fost.

— De ce un cuţit?

— Ca să visez şi eu.

Să viseze? Am râs. Bătrânul Mourão credea că nu visează dacă nu-i curge sânge. Se jura că e adevărat. Visul nu venea dacă nu curgea roşu dinăuntru. Xidimingo, în noaptea aceea, era cu neputinţă de potolit:

— Nhonhoso?

— Lasă-mă să dorm, Xidimingo.

— Doar o întrebare: ai văzut vreodată un bâtlan când adoarme?

— Da, de ce?

— Îşi acoperă faţa cu aripa. Ca un om care plânge. Bâtlanul se ruşinează să doarmă în văzul lumii. Aşa ar trebui să facem şi noi când adormim…

În sfârşit, a fost răpus de somn. Aşteptam momentul. Portughezul vorbise despre bâtlanii care se învelesc cu propriile lor aripi. Bâtlanul meu era Marta Gimo. Fie frig, fie ploaie, ea dormea goală direct pe pământ. Se învelea cu propriile ei braţe. Eu eram cel care, în fiecare noapte, o salva de la frig. Marta nu ştia, nimeni nu ştia. Târziu în noapte, m-am dus s-o pândesc pe femeia pe care o doream atât de mult.

Am luat cu mine pătura, pentru orice eventualitate. În timp ce mă apropiam de încăperea din spatele bucătăriei, unde Marta obişnuia să doarmă, râdeam de unul singur. Plimbarea aceea, cu pătura în spate, era tot ce îmi rămăsese dintr-un trecut glorios de hoţ de femei fără bărbat, amant faimos şi cu folos. Şi mă gândeam:

— Înainte le înveleam cu trupul meu, acum le învelesc cu pătura.

Chicoteam de unul singur când l-am văzut pe Vasto Excelêncio. Umbla cu pas de lup, atent să nu fie văzut. Se îndrepta spre bucătărie. Dispăru între tufişuri. Când l-am văzut din nou, vorbea cu Marta. Stăteau aşezaţi, foarte aproape unul de celălalt. Se certau? Da. Marta era enervată.

Deodată, i-a pus mâinile pe umeri, parcă pentru a o obliga să se întindă. Marta s-a împotrivit. Pe dată, m-am hotărât să intervin. De mult timp însă nu mai sunt la vârsta la care să sar la bătaie. La primul pas, am alunecat şi am căzut cât eram de lung. Am încercat să mă ridic, dar m-am împiedicat din nou. Când, în sfârşit, am reuşit să ajung lângă Marta, Vasto plecase. Fata plângea. Când m-a văzut, a ridicat braţul arătându-mi că nu mă voia în preajmă. Nemernicul de Vasto o supărase pe femeia pe care o iubeam atât de mult.

Mânia a hotărât în locul meu: trebuia să-i iau gâtul acestui pui de diavol. Am alergat să-l prind la capătul coridorului pe unde trebuia să treacă. Când s-a apropiat, am sărit cu o forţă neaşteptată pe care am căutat-o în trecut. L-am împins în perete, i-am lipit faţa de zid şi i-am îndesat pătura în gură până şi-a dat ultima suflare.

Aşa s-a întâmplat, inspectore. Eu i-am luat viaţa mulatrului. Am ucis din dragoste. Un bătrân ca mine poate iubi. Poate iubi până la moarte.

VIII.
A patra zi printre cei vii

În dimineaţa aceea, poliţistul era hotărât să găsească o cale în labirint. De la prima

oră, se îndreptă spre bucătărie. Voia să intre în magazie să vadă ce conţinea. Pe drum, dădu peste Marta, care încă dormea. Doar când se apropie de ea, observă că era goală. Infirmiera se trezi speriată, inspectorul îşi întoarse discret privirea şi îşi ceru scuze, vrând să se îndepărteze ca să-i dea timp să se îmbrace. Dar ea, în aceeaşi ţinută, îl chemă pe poliţist:

— Aşteaptă, aşa fac întotdeauna…

— Adică?

— Dorm goală pe pământ.

Credea că Marta se va acoperi. Dar ea se ridică şi, fără să se acopere, îl anunţă că era dispusă să vorbească. Mai întâi însă, se justifică: nu se culca pe jos din cauza păduchilor sau a şobolanilor. Dormea afară pentru că înăuntru se simţea ca într-un sicriu fără groapă. Şi, în plus, dormea aşa, dezbrăcată, pentru a capta forţele secrete ale pământului.

— Chiar şi aici, în acest loc uitat de Dumnezeu, simt încă parfumul care vine din adâncuri, din măruntaiele lumii.

— Poate că parfumul vine chiar din tine, şi nu din pământ.

— Cine ştie? întinsă pe jos, simt că sunt sora geamănă a pământului. Nu aşa se spune: femeia face din pământ o altă femeie?

— Marta, vreau să te întreb ceva. Dar răspunde-mi sincer…

— Am făcut vreodată altceva?

— Eu… eu vreau să ştiu dacă ai avut o relaţie cu Vasto Excelêncio.

— O relaţie, două relaţii, multe relaţii…

— Vorbesc serios, vreau să ştiu dacă aţi fost amanţi.

Ea medita înainte de a răspunde. Deodată, spuse: „Mă îmbrac, vin imediat.“ Dispăru după un zid, întârzie câteva momente. Reapăru, înfăşurată într-o *capulana*. Se mişca repede, cu gesturi sacadate, distantă:

— Trebuie să merg să-l văd pe bătrânul Navaia. Ieri a dormit prost. Ştii, bătrânul-copil…

— Da, a fost primul care mi-a vorbit…

— Azi-noapte povestea lui a fost cât pe-aci să se termine. A ajuns la hotarul morţii. Trebuie să mă duc să-l văd.

— Aşteaptă, Marta, spuse Izidine, barându-i drumul. Trebuie să-mi răspunzi.

— Trebuie!? Şi din ce motiv?

— Pentru că eu… eu sunt o autoritate.

— Dumneata, aici, nu eşti niciun fel de autoritate.

Ocolindu-l pe poliţist, se îndepărtă. Izidine o urmă, apucând-o de braţ. Ea se întoarse, atât de aproape încât îi simţea răsuflarea. Făcu un efort să se desprindă. Zadarnic. Atunci pânza care o învăluia alunecă, dezvăluindu-i goliciunea. Ea îşi prinse *capulana* şi îşi improviză o ţinută decentă.

— Marta, trebuie să-mi răspunzi. Trebuie să-mi fac treaba.

— Dă-te la o parte din calea mea. Şi eu trebuie să-mi fac treaba.

Infirmiera încercă din nou să scape. Izidine îi strânse braţul cu şi mai multă putere. Inspectorul se supărase de-a binelea:

— Ascultă-mă bine, infirmieră de două parale. Nu reuşesc să avansez. Şi acum ştiu de ce, tu îmi strici ancheta…

— Eu?

— Da, le bagi prostii în cap bătrânilor, şi ei inventează basme ca să mă ducă de nas…

— Nu sunt prostii. Tu nu înţelegi ce-ţi spun ei.

— Eu nu înţeleg?

— Ei toţi îţi spun lucruri foarte importante. Numai că tu nu vorbeşti pe limba lor.

— Cum nu vorbesc? Nu vorbim toţi în portugheză?!

— Dar ei vorbesc altă limbă, altă portugheză. Şi ştii de ce? Pentru că n-au încredere în tine. Te întreb un singur lucru: de ce nu încetezi să fii poliţist?

— Din întâmplare, sunt poliţist şi sunt aici ca poliţist.

— Aici nu au ce căuta poliţiştii.

— Dar ce rost are discuţia asta stupidă? Am venit ca să descopăr cine l-a omorât…

— Tu asta cauţi: vinovaţi. Dar aici sunt oameni. Sunt bătrâni, au ajuns la capătul vieţii. Dar sunt oameni, sunt temelia lumii pe care tu o calci în picioare la oraş.

— Temelie, ce tot vorbeşti acolo!? Ei cunosc fapte pe care mi le ascund. Ştii ce-am să fac? O să-i arestez pe toţi. Toţi sunt vinovaţi, toţi sunt complici.

— Bravo, inspectore. Aşa se exercită autoritatea. Felicitări, domnule poliţist, ţi-ai asigurat promovarea la întoarcerea în Maputo.

Marta Gimo îşi înfăşură mai bine pânzele în jurul trupului. Se aşeză pe un zid scund. Poliţistul îşi băgă mâinile în buzunare şi îşi întoarse privirea spre ocean. Doar atunci îşi dădu seama ce zi frumoasă era, apa la fel de albastră precum cerul. Liniştea necuprinsă păru că-l calmează. Suspină adânc, se aşeză lângă infirmieră. Vocea i se îmblânzise, îngenuncheată:

— Te rog, ajută-mă. Nu mai am timp, nu mai ştiu ce să fac.

Marta îşi ascunse faţa între braţe. Se împotrivea tăcând.

Tăcerea ei învinse răbdarea inspectorului. Bărbatul insistă:

— Ce vrei să fac? Spune-mi, tu care cunoşti lumea asta…

— Vrei să-i condamni!

— Vreau să aflu adevărul…

— Vrei să-i condamni, ştii de ce? Pentru că ţi-e teamă de ei!

— Teamg., mie?

— Da, teamă. Bătrânii ăştia sunt trecutul pe care îl alungi în străfundul minţii tale. Bătrânii ăştia îţi aduc aminte de unde vii.

Din nou, îl cuprinse un val de furie. Infirmiera avea chef de ceartă? Păi, el nu era un poliţist oarecare. Voia un răspuns? Va primi răspunsul cuvenit. Când îşi pregătea argumentele, observă că Marta plângea. Fragilitatea subită a femeii îl îmblânzi. Îi puse mâna pe umăr. Dar cu o smucitură, ea îi respinse gestul de consolare.

— Lasă-mă în pace, poliţistule!

Marta se îndepărtă. Inspectorul rămase câteva clipe pe loc ca să se adune. Apoi se hotărî să-şi continue programul stabilit. Se îndreptă spre magazia unde erau ţinute produsele alimentare. Se opri uluit în faţa nenumăratelor încuietori, broaşte şi zăvoare. Când se pregătea să deschidă uşa, fu întrerupt de vocea lui Nhonhoso:

— Mai bine n-ai intra acolo.

— Şi de ce, mă rog?

Bătrânul şovăi înainte să-i răspundă. Apoi vorbi în felul lui ambiguu şi ciudat:

— Magazia aia şi-a pierdut podeaua.

— N-are podea?

Nhonhoso confirmă printr-un gest. Înăuntru nu mai era decât un gol, un vid înăuntrul unei gropi. Podeaua fusese înghiţită de pământ.

— Intri şi eşti şi tu înghiţit.

Izidine Naíta nu ţinu cont de sfaturile bătrânului. Cu o împuşcătură, sfărâmă

broasca uşii principale. Precaut, se uită înăuntru, înainte să intre. Era întuneric şi se simţeau o umezeală şi un miros stranii. Deodată, un fâlfâit de aripi rupse tăcerea şi se pierdu în ecouri îndepărtate. Se auziră alte bătăi de aripi, şi Izidine fu plesnit cu putere peste faţă. Se prăbuşi, aproape pierzându-şi cunoştinţa. Uşa se izbi violent de perete. Izidine nu-şi dădea seama ce se întâmplă. Dar eu, fantoma dinăuntrul lui, am simţit mâinile lui Nhonhoso ajutându-l să se ridice. Şi poliţistul a fost târât în faţa vrăjitoarei.

IX.
Confesiunea Nãozinhei

Eu sunt Nãozinha, vrăjitoarea. Amintirile mele sunt greu de chemat. Nu-mi cere să dezgrop trecutul. Şarpele îşi înghite propria salivă? Trebuie să vorbesc, mă obligi? Bine. Dar află un lucru, domnule. Nimeni nu se supune, doar se preface. Nu porunceşti sufletului meu. Dacă o faci, doar trupul meu va vorbi.

Mai întâi, trebuie să ştii că n-ar trebui să stăm de vorbă noaptea. Când povestim pe întuneric, se nasc cucuvele. Când voi termina de povestit, toate cucuvelele din lume vor fi atârnate de copacul de care te rezemi. Nu ţi-e teamă? Ştiu, chiar dacă eşti negru, eşti de la oraş. Tu nu ştii şi nu respecţi nimic.

Să săpăm aşadar în acest cimitir. Spun bine: cimitir. Toţi cei pe care i-am iubit au murit. Memoria mea este mormântul în care mă îngrop încetul cu încetul. Toate amintirile mele sunt fiinţe moarte, îngropate nu în pământ, ci în apă. Ating apa şi totul se înroşeşte.

Ţi se face frică de mine? Din această pricină, frica, am fost eu alungată de-acasă. M-au acuzat că fac vrăji. După tradiţie, în satele noastre, o bătrână riscă întotdeauna să fie văzută ca o vrăjitoare. Dar eu am fost acuzată pe nedrept. Am fost acuzată de morţile care se succedau în familia noastră. M-au alungat. Am suferit. Noi, femeile, trăim mereu pe muchie de cuţit: suntem împiedicate să trăim cât suntem tinere şi acuzate că nu murim la bătrâneţe.

Dar azi profit de această acuzaţie. Mă bucură că ei mă cred vrăjitoare. Aşa se tem de mine şi nu mă bat, nu mă lovesc. Înţelegi? Puterile mele se nasc din această minciună.

Totul are un motiv: viaţa mea a fost un drum de-a-ndoaselea, o mare care s-a vărsat într-un râu. Da, am fost femeia tatălui meu. Să mă înţelegi bine. Nu eu m-am culcat cu el. El s-a culcat cu mine.

Trebuie sa amân această amintire. Iartă-mă, domnule inspector, dar trebuie să mă gândesc la tatăl meu. De ce? Pentru că eu l-am omorât pe mulatrul Excelêncio. Te miră? Ei bine, îţi spun acum, diavolul ăla avea în el spiritul tatălui meu. Am fost nevoită să-l omor pentru că nu era decât braţul care executa voinţa răposatului meu tată. De aceea, pentru a vorbi despre Vasto Excelêncio, trebuie să vorbesc mai întâi despre tatăl meu. Pot să mă întorc la el, să vorbesc de trecut? îţi cer permisiunea pentru că ai început să-mi dai ordine chiar înainte să deschid gura. Nu vreau să-ţi irosesc timpul, dar nu vei înţelege nimic dacă nu voi coborî în străfundurile amintirilor mele. Pentru că totul începe chiar înainte să ne naştem.

Tatăl meu fusese blestemat. Ori de câte ori se pregătea să facă'dragoste. Îşi pierdea vederea. Atingea un corp de femeie şi orbea. Exasperat, tatăl meu l-a consultat pe vrăjitor. Nu-l îngrijora numai această orbire momentană. Se simţea strâmtorat în

mijlocul lumii. Aşa că s-a hotărât să-şi descarce sufletul pe rogojina vrăjitorului. Acesta i-a promis bogăţii. Şi i-a dat garanţii: tata voia să trăiască liniştit, în belşug? Atunci trebuia să facă dragoste cu fata lui cea mai mare, cu mine adică. Chiar aşa: să se preschimbe din tată în soţ, din părinte în amant.

— Dragoste? a întrebat tatăl meu.

— Da, să faci dragoste cu ea, a răspuns vrăjitorul.

— Dar dacă ea nu mă vrea?

— O să vrea, după ce o să bea doctoriile pe care ţi le dau.

— Nu sunt periculoase?

— Doctoriile astea ţin departe gura de inimă. Fiica ta va fi de acord.

— Şi dacă zice nu?

— Dacă zice nu... Mai bine să nu ne gândim la asta, pentru că atunci va trebui să mori.

Tatăl meu a înghiţit în sec. Să moară? Năucit, încă ezita. Dar ce putea face? Aşa a rămas stabilit. Tata s-a întors acasă şi chiar eu, fiica lui promisă, i-am deschis uşa. În acel moment, în lumina candelei, ştii ce-a văzut? M-a văzut pe mine, întreagă, de parcă aş fi fost dezbrăcată.

— Nãozinha, eşti dezbrăcată?

Am râs. Dezbrăcată? Şi m-am tras de haine ca să vadă că sunt îmbrăcată. Dar, tulburată cum eram, pânza s-a desfăcut şi mi-a descoperit sânii şi pielea, care, pe vremea aceea, era ispititoare. Din clipa aceea, el n-a mai fost în stare să mă deosebească. Tatăl meu şi-a pierdut vederea. Vreau să spun că eu, fata lui cea mai mare, am devenit la fel de dorită ca oricare altă femeie. Îşi căuta drumul cu mâinile, ca un orb. Voia să se sprijine de uşă, dar mi-a atins umerii. Şi mi-a simţit fiorul.

— Tată, te simţi bine?

— Ajută-mă să intru, s-a făcut întuneric.

A doua zi, mi-a dat să beau doctoriile pregătite de vraci. N-am întrebat de ce. Ochii mei erau plini de teamă, dar pur şi simplu mi-am plecat capul. Nu am băut imediat doctoria. Am rămas încremenită, de parcă aş fi presimţit ce urma să se întâmple.

— Pot să las pe mâine?

— Poţi, fiica mea. Bea când ai chef.

Şi atunci a început. Tatăl meu a fost primul meu bărbat. Dar trebuie să mărturisesc ceva: n-am băut niciodată doctoria. Clondirul vraciului a aşteptat ani de zile să-l beau. Tatăl meu a crezut tot timpul că eram în grija spiritelor şi că acţionam la porunca doctoriilor. Însă eu am fost singura mea doctorie.

Şi aşa am trăit, nevastă şi fiică, până când bătrânul a murit. S-a spânzurat ca un liliac, atârnând pe o creangă fără fructe. A apus soarele. S-a lăsat umbra nopţii. Au trecut orele, şi el se legăna în beznă, bezna se legăna în mine. Nu m-au lăsat să-l văd. Pe vremea aceea, li se interzicea copiilor să-i vadă pe cei morţi. Ştii, moartea e ca goliciunea trupului: după ce o vezi, vrei s-o atingi. De la tatăl meu nu mi-a rămas nicio imagine, nicio urmă a prezenţei lui. După tradiţia urmată strict pe vremea aceea, toate bunurile lui, incluzând fotografiile, au fost îngropate împreună cu defunctul.

Aşa am rămas eu orfană şi văduvă. Acum sunt bătrână, slabă şi neagră ca lumea în care a orbit cucuveaua. Negreala nu vine de la rasă, ci de la tristeţe. Dar ce contează, fiecare are tristeţi mai mari decât omenirea. Dar eu am un secret unic, numai al meu. Bătrânii de aici îl cunosc, nimeni altcineva. Ţi-l povestesc acum, dar nu trebuie să-l scrii. Fii atent: în fiecare noapte, eu mă transform în apă, curg, sunt lichidă. De aceea

patul meu e o cadă. Ceilalţi bătrâni au venit să vadă: mă culc şi încep să transpir din abundenţă, carnea mi se deşiră în sudori. Mă scurg, lichefiată. Doare atât de tare când îi vezi pe ceilalţi retrăgându-se temători. Nimeni nu a asistat niciodată până la sfârşit, până când mă risipesc, transparentă, în cadă.

Nu mă crezi? Vino să vezi. Chiar la noapte, după ce vorbim. Ţi-e teamă? N-ai de ce. Pentru că, de cum se ivesc zorile, mi se reface substanţa. Mai întâi se formează ochii, ca nişte peşti cufundaţi într-un acvariu improvizat. Apoi se recompun gura, faţa, toate celelalte. La sfârşit, apar mâinile, împotrivindu-se să traverseze frontiera. Ele întârzie din ce în ce mai mult. Într-o zi, mâinile mele nu vor mai ieşi din apă. Ce bine ar fi să nu mă mai întorc!

Adevărul este că nu mă simt fericită decât atunci când mă preschimb în apă. În această stare, în timp ce dorm, sunt scutită de vise: apa nu are trecut. Pentru râu, e mereu azi, val care trece mereu fără să fi trecut vreodată. E o ghicitoare care spune: „Pe cine poţi lovi fără să răneşti niciodată?" Ştii răspunsul?

Ţi-l dau eu: apa poate fi lovită fără să se rănească. Viaţa poate lovi cât vrea în mine atunci când sunt apă. Ce n-aş da să trăiesc pentru totdeauna într-o materie lichidă care curge, fluviul în estuar, marea în infinit. Fără zbârcituri, fără dureri, complet vindecată de timp. Cât aş vrea să dorm şi să nu mă mai întorc! Dar să lăsăm visele mele. Nu de asta mi-ai cerut să vorbesc. Te interesează numai faptele, nu-i aşa? Da, mă întorc la ele.

În noaptea aia, mă îndreptam spre cada mea când am dat peste Nhonhoso şi Xidimingo care dormeau pe verandă. Se înghesuiseră unul în altul ca să se încălzească. Dar umezeala nu e bună la bătrâneţe. I-am trezit cu blândeţe. Nhonhoso a deschis primul ochii. Când l-a văzut pe bătrânul Mourão cuibărit în braţele lui, a început să ţipe. L-a împins cu bruscheţe pe jos. Albul s-a speriat:

— Ce te-a apucat, Nhonhoso, eşti nebun?

— Credeam că ai murit.

— Şi atunci mă îmbrânceşti?

Înţelegeam teama lui Nhonhoso. Bătrânul îşi proteja inima. Nu poţi lăsa pe cineva să ţi se stingă în braţe, să se răcească lipit de trupul tău. Morţii ni se agaţă de suflet şi ne târăsc cu ei în abis. Aici, în azil, se moare atât de mult, încât uneori mă întreb la ce servesc morţii. Da, atâţia oameni îngraşă aici pământul. Ştii, domnule inspector, din ce motiv se adună atâţia morţi? Eu, cel puţin, am ajuns la o concluzie: morţii descompun pielea lumii, a acestei lumi care este ca un fruct cu pulpă şi sâmbure. Trebuie să cadă coaja pentru ca miezul să se dezvăluie. Noi, cei vii şi cei morţi, punem umărul ca să scoaiem la iveală miezul în care se ascund extraordinare minuni. Iartă-mă, inspectore, am început să bat câmpii. O să mă întorc la subiect, la noaptea în care i-am întâlnit pe cei doi bătrâni. Îmi amintesc că i-am întrebat:

— Deci voi rămâneţi aici? Dormiţi afară?

— Auzi, Nãozinha, lasă-ne, azi n-avem chef să stăm printre moşnegi...

— Eu chiar trebuie să mă culc în cada mea. Altfel, aş fi rămas şi eu aici...

Amândoi au izbucnit în râs, uşuraţi să mă vadă că plec. Ca toţi ceilalţi, şi ei cred că sunt o vrăjitoare. Îşi închipuie că eu am pus la cale moartea soţului meu, a copiilor mei. Cred că mi-am omorât tatăl ca să-mi iau un bărbat, că mi-am omorât bărbatul ca să rămân cu copiii, că mi-am omorât copiii ca să rămân cu nepoţii. N-au decât să creadă ce vor.

Am întârziat, în noaptea aia, în compania celor doi. Am apucat s-o văd pe Marta culcându-se, goală, pe pământ. Nhonhoso şi Mourão îşi dădeau coate într-o

complicitate copilărească. Dar atunci a apărut mulatrul. Directorul ne-a chemat pe toţi trei, ne-a ordonat să-l însoţim în biroul lui. Acolo îşi făcea el răutăţile. Ne-am aşezat toţi trei pe o bancă lungă, iar Nhonhoso a şi primit un ghiont.

— Ce ţi-am zis eu, băbătie?

Bătrânul negru a tăcut, cu capul plecat. Părea ruşinat, copleşit de vină. Vasto Excelêncio îi ridică faţa şi-l săgetă cu privirea:

— Nu ţi-am zis să tai copacul?

— Asta era, vasăzică? exclamă portughezul. Nemernicul ăsta te-a pus să tai copacul?!

— Tu taci naibii din gură!

Directorul a fost rapid: Nhonhoso a fost imediat declarat vinovat de nesupunere. Ştiam cu toţii ce pedeapsă urmează.

Va trimite după Salufo Tuco să-i aplice pedeapsa corporală. Am încercat să potolesc mânia directorului:

— Excelêncio, nu-i bate, săracii de ei…

Atunci s-a întors împotriva mea. Urlând, a început să mă lovească în piept. O dată, încă o dată, iar şi iar. Îmi căuta sânii şi m-a lovit până când am simţit că mă rup în două. Mourão şi Nhonhoso au încercat să intervină, dar bieţii de ei, chiar unindu-şi forţele, n-aveau nicio putere. Am rămas pe jos, prefăcându-mă că nu e mare lucru, doar un bărbat care bătea o femeie bătrână. Excelêncio s-a întors apoi spre Nhonhoso, ţipând:

— Ţi-am cerut să tai copacul portughezului şi n-ai ascultat. Acum ştii…

— Da. Dar, te rog, nu chema pe altul să mă bată.

Şi, întorcându-se spre bătrânul portughez, Nhonhoso îl imploră:

— Bate-mă tu, te rog.

— Să te bat? Ai înnebunit?

— Nu vreau să mă bată un negru.

— Nu-mi cere asta, Nhonhoso. Nu pot, nu sunt în stare.

În clipa aceea, directorul se băgă între ei. I se adresă albului, cu tot sarcasmul de care era în stare:

— Să nu-mi spui că n-ai bătut niciodată un negru. Hei, stăpâne?

Rosti apăsat cuvântul „stăpân”. Nhonhoso, spre mirarea noastră, i se alătură lui Excelêncio:

— Da, fă-mi pe plac, stăpâne.

— Nu înţeleg, Nhonhoso: acum sunt „stăpân”?

Îi răspunse directorul azilului. Părea amuzat de discuţie. Se aşeză pe scaun, cu un aer de comandă. Apoi pufni, întinzând un deget acuzator:

— Da, voi, albii, n-aţi încetat niciodată să fiţi stăpâni. Noi, negrii…

— Care noi, negrii? Taci din gură, oportunist de rahat ce eşti.

Bătrânul portughez îşi ieşise din fire. Vasto Excelêncio zâmbea în colţul gurii:

— Să tac? Dacă aşa porunceşte stăpânul.

— Eu nu sunt stăpânul nimănui!

— Eşti stăpânul meu! insistă Nhonhoso.

— Sunt stăpân pe dracu’! Nu-mi veniţi cu asemenea porcării, eu sunt Domingos Mourão, ce naiba!

Portughezul, înfuriat, se învârtea, repetând: „Eu sunt Domingos. Sunt Xidimingo, ce naiba!“ Bătrânul Nhonhoso sări brusc în faţa albului. Îşi plecă fruntea şi imploră, în surdină:

— Te rog, Mourão, loveşte-mă.

— Nu pot.

— N-o să mă doară, jur.

— Pe mine o să mă doară, Nhonhoso.

— Te rog, Xidimingo. Fă-o, frate.

Albul închise ochii. Părea gata să izbucnească în lacrimi. Luă încet bastonul în mână şi îşi ridică braţul strângând din pleoape. Dar nu a apucat să îndeplinească sentinţa. Pentru că, deodată, afară, izbucni o furtună atât de violentă, încât părea că sfâşie firmamentul. Fulgerele şi tunetele se amestecau, confundându-se. Nu văzusem niciodată o asemenea furie a cerului. Am scos din sac câteva frunze de *kwangula tilo*. Le-am împărţit bătrânilor, ca să le ţină în mână. Aşa se apărau ca să nu le plesnească plămânii. Le-am dat tuturor, cu excepţia directorului. Apoi le-am poruncit:

— Tăceţi, trece pe cer şarpele *wamulambo!*

— *Wamulambo?!* întrebă directorul cu voce tremurătoare.

— Taci, diavole!

Directorul se grăbi să iasă, ţinându-se de burtă. Xidimingo Mourão era uluit. El nu ne cunoştea toate credinţele. Nu ştia că *wamulambo* este o cobră uriaşă care zboară pe cer în timpul furtunilor. Ne-am ghemuit şi am stat aşa până când a obosit ciclonul. Apoi am ieşit să ne uităm la cer. Tunetele nu se mai auzeau. Dar azilul era plin de stricăciuni. Ţiglele fuseseră smulse. Nhonhoso zise:

— De când spun să vopsim ţiglele…

Bătrânul avea dreptate. Şerpii furtunilor confundă lucirea unduitoare a ţiglelor cu valurile de apă. Şi astfel se aruncă în gol, prăbuşindu-se pe tabla acoperişurilor.

— Tu, Nãozinha, care eşti puţin vrăjitoare, i-ai putea oferi un *wamulambo* bătrânului Xidimingo.

— Ascultă la mine, albule, să nu vrei niciodată un şarpe ca ăsta. El îi ajută pe stăpâni, însă le cere sângele în schimb.

Portughezul nici măcar nu schiţă un zâmbet. E incredibil cât depinde un bătrân de starea vremii, meteorologia îl fragilizează. Acum, fiecare dintre noi, din pricina vârstei, se simţea fragil ca un călcâi. Mourão simţea cel mai intens apăsarea norilor. Privea firmamentul şi spunea:

— Pe cerul ăsta poate să dispară până şi Fecioara.

Mă dureau sânii, într-o strânsoare insuportabilă. Aveam impresia că sângerează. M-am despărţit în grabă de tovarăşii mei. M-am îndreptat spre căsuţa mea, să mă culc. Simţeam nevoia urgentă de a mă transforma în apă. Am deschis uşa şi am văzut cada sfărâmată: furtuna se răzbunase pe ea. *Wamulambo* se supărase pe mine, pedepsindu-mă pentru minciunile mele? M-am aşezat, înfrântă. Sângele mi se scurgea pe bluză.

În încăperea aceea mică, am rămas imobilă, privindu-mi sânii picurând. Nu-mi voi mai alăpta niciodată nepoţii, fie ei adevăraţi, fie imaginari. De unde a curs sânge nu mai curge lapte. Îl blestem pe mulatru să se abată toate morţile asupra lui. Acum eu spun: în clipa aceea, i-a fost pecetluit destinul. Eu am hotărât, Vasto Excelêncio a pierit din cauza mea. Acelaşi sânge care îmi curgea din piept va curge din trupul lui.

Viaţa este o casă cu două uşi. Unii dintre cei care intră se tem s-o deschidă pe a doua. Bat pasul pe loc, dansând cu timpul, zăbovind în casă. Alţii se hotărăsc să deschidă, din proprie voinţă, uşa din dos. Aşa am făcut eu atunci. Mâna mea a învârtit cheia în broască, viaţa mea a dat roată abisului.

Aveam sub ochi cutia de santal pe care o păstrasem atâţia ani. Am scos din ea

rădăcina acelui arbust care creşte printre arborii de mango. Mi-am desfăcut picioarele şi am înfipt lent rădăcina în centrul trupului meu, prin crăpătura pe unde eu şi viaţa deja ne confruntaserăm. Am lăsat veninul să mi se împrăştie prin măruntaie. Apoi, pierzându-mi puterile, clătinându-mă, m-am întors lângă prietenii mei.

— Ce se întâmplă, Nãozinha?

— Am venit să-mi iau rămas-bun.

Portughezul a zâmbit: spre ce niciunde mă îndreptam? Nhonhoso a râs şi el. Apoi însă mi-au văzut tristeţea.

— Ştiţi că furtuna mi-a distrus cada?

— Nu începe iar cu povestea cu apa, Nãozinha, a răspuns Xidimingo.

Şi eu am zâmbit. Toţi avem ignoranţele noastre. Dar albii chiar se mândresc cu neştiinţa lor! Pentru portughez, singurele lucruri care contează sunt pâinea şi pământul. Se preschimbă cineva în apă? Imposibil! Trupul se fragmentează numai în moarte, pulbere pe un schelet coerent. N-aveam nici măcar puterea de a-l contrazice. Am luat nisip în palmă şi l-am lăsat să se scurgă printre degete.

— La noapte, fără cadă, o să mă împrăştii în nisipurile astea.

Datorită condiţiei mele, era ultima mea noapte. Voi fi îngropată ca ploaia, împărţită în mii de picături. Deodată, portughezul m-a scuturat îngrozit:

— Îţi curge sânge pe picioare, Nãozinha. Ce se întâmplă?

— E sângele din pieptul meu, mulatrul m-a bătut.

— Nu, Nãozinha, sângele ăsta e diferit.

— Ce ţi-ai făcut? întrebă bătrânul negru.

Nhonhoso ştia. Fiind negru ca noaptea, ne cunoştea obiceiurile. Îi explică în grabă portughezului. Mă sinucideam. Nu puteam fi salvată decât într-un singur fel. Unul dintre ei trebuia să facă dragoste cu mine.

— Dar nu e riscant? Veninul nu poate trece în noi?

Cei doi bătrâni şi-au comunicat în tăcere spaimele şi angoasele. Au tăcut, cu ochii în pământ. Până când bătrânul Nhonhoso a zâmbit. Şi a spus: albul să se liniştească; se va ocupa el. La care portughezul se opuse:

— Dar e primejdie de moarte, Nhonhoso.

— Cine vrea să prindă lăcusta trebuie să se lase murdărit de pământ.

— Ştii ceva, Nhonhoso, merg eu cu ea!

— Nici prin gând să nu-ţi treacă, albule. Eu merg.

Şi au început să se certe. Amândoi mă voiau? Au invocat tot felul de motive: unul avea mai multe fapte decât argumente, altul era de rasa cuvenită. Negrul spunea: „Te culci cu vrăjitoarea şi eşti mai condamnat decât scrumul de la ţigară.“ Portughezul amuţi o clipă. I se împleticea limba şi nu putea vorbi. Apoi izbucni:

— Nu voiam să dezvălui asta, dar…

Apoi amuţi din nou. Părea că şi-a pierdut curajul.

— Spune, omule!

— Pe vremuri, Nãozinha şi-a ridicat fustele în faţa mea. Şi am văzut-o fără nimic pe ea…

Mi s-a făcut milă de Domingos Mourão. Portughezul nu pricepuse din ce motiv îi arătasem trupul. Mourão nu ştia încă multe dintre secretele noastre. Când o bătrână se dezgoleşte şi înfruntă un bărbat e un semn de mânie. Momentul pe care Xidimingo Mourão îl crezuse de seducţie fusese, de fapt, un mesaj de dispreţ. Bietul de el, sărmanul alb, nici mă car nu-l meritase. Acum era prea târziu să-mi corectez greşeala.

Mai bine să-l las pe Mourão să creadă ce vrea.

Disputa se rezolvă, în cele din urmă, în favoarea negrului. Nhonhoso mă luă de mână, ca un iubit. Îmi arătă căsuţa şi întrebi:

— Mergem?

Uitasem de multă vreme jocurile trupului. Dar mă tulburau cuvintele lui Nhonhoso: „Asta e o rogojină numai când cineva se culcă singur. Dar când se culcă doi iubiţi, rogojina primeşte pe ea pământul întreg. Azi spui lucruri frumoase, Nhonhoso. Dar, pe lângă cuvinte, mai ştii să faci lucruri frumoase?“ Bătrânul Nhonhoso îşi înşiruia proza: „Uite-l pe Navaia Caetano, spunea. E bătrân, a rămas copil? Vorbesc cu tine, micuţă Nãozinha. N-ai văzut niciodată un mulatru? Atunci? Poţi fi un mulatru de rase diferite, poţi fi un mulatru de vârste diferite. Tu eşti o bătrână-copilă, micuţa mea.“

Lucrurile pe care mi le-a spus, şoptindu-mi la ureche, mi-au luat minţile. Îmi spunea că sunt tânără. Eu ştiam că bătrâneţea nu aduce înţelepciune, ci doar îngăduie alte nebunii. Nebunia mea era că-l credeam pe Nhonhoso. Că sunt cea mai frumoasă, cea mai femeie. Şi ne-am îmbrăţişat mai departe, cu trupurile eliberate de haine. Deodată, el s-a oprit.

— Mi-e teamă.

— Teamă?

— Întotdeauna mi-a fost teamă.

— Dar dacă te mângâi puţin, am întrebat.

Zis şi făcut. Mi-am plimbat mâna peste părţile lui cele mai delicate. El a zâmbit şi a răspuns că n-are rost.

— E la fel de inutil ca a încerca să scoţi rugina de pe un cui.

Am izbucnit în râs. Viaţa e cel mai mare bandit: ştim că existăm doar când trecem prin spaime şi ambuscade. Şi, în clipa aceea, când Nhonhoso îşi deschisese inima, şi-a făcut apariţia Vasto Excelêncio. A intrat fără să bată şi a început să râdă uitându-se la noi:

— Ia te uită, ce pereche pasională avem aici!

L-a lovit pe Nhonhoso cu picioarele, l-a împins afară, ordonându-i:

— Pleacă de-aici, ţapule!

Nhonhoso dispăru. Atunci Vasto începu să facă pe îndrăgostitul. Se purta ca un cocoş galant. Mă simţeam umilită ca un animal. M-am prefăcut însă că-i accept minciuna, că sunt dornică de îmbrăţişare. Aşa i-am temperat gestul, amorţindu-i umerii cu mângâierea mâinilor mele.

— Am un rachiu special pentru tine.

Asta voia el. I-am umplut paharul. Excelêncio a băut iar şi iar. Până când ameţeala l-a trântit la pământ. Directorul delira. Atunci m-am întins peste el. Aşa cum eram, goală şi udă, am devenit una cu el, mulându-mă pe fiecare concavitate a trupului său. Excelêncio m-a cuprins în braţe. Sărutările lui transpirau spuma caldă de băutură. Omul sărea de la un nume la altul, încurcându-le:

— Marta! Tina... Ernestina mea!

Şi-a isprăvit în mine prestaţia virilă. La sfârşit, horcăia ca un animal. M-am desprins de trupul lui, grăbindu-mă să mă spăl. Aveam impresia că lichidele lui, înăuntrul meu, mă otrăveau mai mult decât veninul dinainte. În oglindă, am văzut din nou sângele care mi se scursese pe piept. În timp ce mă spălam, mulatrul începu să urle, cerând mai multă băutură.

M-am întors în cameră şi, din nou, i-am umplut paharul. Pe margine a rămas o

urmă de sânge. Directorul n-a remarcat imediat amprenta roşie de pe sticlă. A băut dintr-o sorbitură şi, bătându-se peste burtă, a poruncit:

— Toarnă mai mult, babo!

Paharul a căzut, sfarâmându-se. Şi trupul lui Vasto Excelêncio s-a prăbuşit greu peste o mie de cioburi.

X.
A cincea zi printre cei vii

Izidine rătăci toată ziua, bântuit de imaginea vrăjitoarei. Fusese impresionat de extrema ei slăbiciune. Ceilalţi spuneau că Nãozinha se hrănea numai cu sare. Aducea apă din mare şi o vărsa în adânciturile solului. Lăsa apa să se evapore, după care lingea pământul.

Dimineaţa era umedă. Plouase toată noaptea. Norii se risipiseră în timp ce o ascultase pe vrăjitoare. Simplă coincidenţă? Poliţistul se plimbă prin curte până când îl atrase vacarmul făcut de bătrâni. Se apropie. Oamenii se învârteau în jurul arborelui de frangipani. Caetano Navaia se cocoţase pe trunchi şi culegea mici gângănii păroase, pe care apoi le dădea celorlalţi bătrâni. În această perioadă a anului, de câte ori plouă, trunchiurile sunt acoperite de omizi, *matumana*. Bătrânii le mâncau. Până şi Izidine auzise de acest obicei. Infirmiera i se alătură ca să asiste la spectacol. Poliţistul era mulţumit că putea să arate că şi el cunoaşte datinile.

— Nu sunt aceleaşi omizi, îl corectă ea.

— Dacă nu sunt aceleaşi, sunt asemănătoare.

— Asta crezi tu. Întreabă-i ce visează după ce le mănâncă.

— Spune-mi tu.

— Ei îţi vor spune că, în somn, le ies fluturi din ochi.

Spuneau şi altceva: că insectele creşteau înăuntrul lor, devenind fluturi cărnoşi, care se hrăneau din propriul lor trup. Şi că, în timp ce fluturii fugeau prin ochii lor, ei se împuţinau, goliţi pe dinăuntru, până când nu le rămâneau decât oasele. Râzând, încheiau: „Nu noi mâncăm animalele. Ele ne mănâncă pe noi.“ Delirau din cauza sucurilor lăptoase ale omizilor.

— Sper că n-au mâncat toţi omizi. Altfel, nu vei găsi azi pe nimeni să depună mărturie.

— Cine ştie, poate că asta le va dezlega limbile. N-ai auzit niciodată de serul adevărului?

Marta Gimo zâmbi şi ceru voie să plece. Trebuia să-şi vadă de treabă. Poliţistul făcu un semn din mână şi se apropie de copac. Se gândea să se alăture bătrânilor la culesul de omizi. Cine ştie, poate aşa vor căpăta mai multă încredere în el. Dar în momentul în care se pregătea să culeagă prima omidă, un glas îi ordonă să se oprească.

— Nu te poţi apropia.

— De ce?

— Pentru că nu poţi…

Se supuse dezamăgit. Bătrânii nu-l acceptau. Poliţistul nu reuşea nici măcar să se apropie de ei. Cum ar fi putut să spere că îşi vor deschide sufletul şi că îi vor povesti adevărul? Constatarea, deşi evidentă, îl umplu de amărăciune. Se retrase în cameră, refuzat de lume. Până când Nhonhoso veni la el, pe seară. Bătu la uşă şi, chiar înainte

să-i dea permisiunea, intră şi se aşeză.

— Nu avem încredere în tine.

— Dar de ce? Doar pentru că sunt poliţist?

Nhonhoso ridică din umeri. Şi rosti câteva fraze vagi, cu jumătate de glas. Spuse că se petreceau lucruri ciudate în azil, că ţara devenise periculoasă pentru cei care caută adevăruri. Şi, în plus, erau şi alte motive pe care ei, bătrânii, le cântăriseră în fel şi chip.

— Vrei să spui că eu, pentru voi, nu sunt un om bun?

— Dumneata nu eşti nici bun, nici rău. Pur şi simplu nu exişti.

— Cum adică nu exist?

— Ai fost circumcis?

Inspectorul fu incapabil să răspundă. Era uluit. Despre asta era vorba, vasăzică? Sau era o scorneală ca să-i arunce praf în ochi? Trebuia să depăşească acest obstacol neprevăzut. Şi se gândi că va fi supus unei ceremonii.

— Vreţi să-mi faceţi circumcizie?

Bătrânul izbucni în râs. Era prea în vârstă. Dar o ceremonie, da, trebuia făcută. Era condiţia pentru a fi primit în familie, în tribul adulţilor. Şi o puteau ţine chiar la noapte, dacă era de acord. Izidine acceptă. Poliţistul era exasperat văzând că timpul i se scurge printre degete. Aşa s-a pecetluit înţelegerea şi Nhonhoso a ieşit să-i anunţe pe ceilalţi, ca să pregătească ritualul.

După câteva ore, i-au bătut în uşă. Au intrat Nhonhoso, Mourão, Navaia. I-au cerut poliţistului să se dezbrace.

— Până la urmă, tot vreţi să mă tăiaţi? întrebă el, neliniştit.

— Aşază-te aici, la mijloc.

Nhonhoso adusese un veşmânt de-al Martei. L-au apucat pe poliţist de mijloc şi i-au tras o rochie peste cap. Poliţistul se uita în jos, nevenindu-i să creadă că e îmbrăcat ca o femeie.

— În ceremonia noastră, te prefaci că eşti femeie.

Începură cântecele, bătăile de tobă, dansul. Nhonhoso îl îndemna să danseze şi să cânte în variantă feminină. Izidine se strădui să-şi joace rolul cât putea de bine. Bătrânii se prăpădeau de râs. După o vreme, au ieşit şi poliţistul i-a însoţit în curte. Obosit, s-a întins pe pietre, scăldat în răcoarea înserării. A închis ochii, dar, brusc, i-a deschis din nou. Auzise paşi. Era Marta. Se postase lângă el, privindu-i cu uimire costumaţia. Izidine se îndreptă, ştergându-şi faţa cu mâinile, curăţându-se de ruşine. Şi îi povesti ce se întâmplase. Femeia izbucni în râs.

— Şi-au bătut joc de tine. Şi de rochia mea.

— Scuză-mă, Marta.

— Vino cu mine. E o noapte plăcută pentru două femei care se plimbă.

Au mers până la frangipani. Marta îi arătă focurile care se aprindeau pe plajă, lângă apă.

— Sunt torţe. Bătrânii le aprind ca să prindă languste. Luminile păreau că plutesc pe apă şi străluceau înroşind spuma valurilor. Marta părea într-o dispoziţie poetică. Lumina, este mai uşoară decât apa, reflexele ei plutesc la suprafaţă ca nişte peşti lunari, ca nişte alge de foc.

— Aşa sunt şi amintirile bătrânilor, plutesc mai uşoare decât timpul.

O umflătură ciudată sub rochie îi atrase inspectorului atenţia. Scoase obiectul învelit în vată: era tot o carapace. I-l arătă infirmierei.

— Ştii ce-i asta?

— Asta, dragă inspectore…

— Spune-mi Izidine.

— Asta, Izidine, este un solz de pangolin, *halakavuma*…

— Da, ştiu. Cel care coboară din nori ca să ne aducă veşti despre viitor?

— Uite că totuşi n-ai uitat tradiţia. Ia să vedem dacă îţi mai aminteşti şi altceva…

Îşi trecu mâinile peste faţa lui într-o mângâiere prelungă, coborându-le apoi pe piept. Îi desfăcea rochia? Gestul îl făcu să se apropie mai mult. Marta părea că vrea să-i împărtăşească un secret. Îşi lipi buzele de urechile lui, dar, în loc de cuvinte, imită freamătul mării în scoică. Apoi braţul ei îl obligă să se întindă pe jos.

— Nu ne văd bătrânii?

Marta zâmbi, rostogolindu-se sub el. Izidine vru s-o protejeze, punându-şi mâinile sub ea. Dar ea îi respinse gestul:

— Foloseşte-ţi mâinile mai bine, eu stau comod.

Oare poliţistul mai încercase vreodată asemenea plăceri? În acest timp, eu, Ermelindo Mucanga, în corpul amantului, m-am simţit deodată evacuat din această viziune. Adevărul este că, prin Marta Gimo, cunoscusem pasiunea. Şi un strigoi nu are voie să se amestece în treburile celor vii. Aşa că m-am lăsat să alunec în gol, şters din mine şi din lume. Totul s-a întunecat până când l-am revăzut pe Izidine ridicându-se şi îndepărtându-se de infirmieră. Poliţistul îşi întinse braţele, îşi aranjă rochia. Privi în depărtare, pe plajă nu se mai zărea nicio torţă.

— Bătrânii nu mai sunt pe plajă.

— Nu. Acum sunt acolo.

Şi Marta îi arătă stelele. Privirea poliţistului se pierdu printre astrele strălucind în înaltul cerului, imaginându-şi că sunt torţele din mâinile bătrânilor. Şi prelungi această tăcere confortabilă până când ea îl întrebă:

— Ştii ce uram cel mai mult la mulatrul acela?

— La cine?

— La el, la Excelêncio.

— Ce urai?

— Când a murit Salufo Tuco, am cerut să-i ducem trupul la Maputo, ca să-l înmormântăm acolo. Mulatrul a refuzat.

Marta vedea elicopterul venind şi plecând, plecând şi venind. Aducea lăzi şi pleca gol. De mai multe ori a rugat echipajul să ducă bolnavii la spital. Excelêncio a refuzat întotdeauna.

— Adevărul e că le era teamă.

— Teamă? De ce să le fie teamă?

— Teamă că vor fi denunţaţi…

Inspectorul deveni brusc interesat. Poate prea interesat. Aprinse lanterna să-i lumineze chipul. Voia să ştie cine erau „ei“. Şi despre ce denunţ era vorba. Infirmiera îşi feri ochii de lumină:

— N-o să înţelegi niciodată. Ce se urzeşte aici este o lovitură de stat.

— O lovitură de stat?

— Da, asta ar trebui să te preocupe, domnule poliţist.

— Aici, în fortăreaţă, o lovitură de stat? Izidine zâmbea, neîncrezător. Zău aşa, Marta.

— Nu se întâmplă doar aici. Se întâmplă în toată ţara. Da, e o lovitură împotriva trecutului.

Marta îl prinsese din nou pe picior greşit. De astă dată, poliţistul încercă să nu se

enerveze. Trebuia s-o lase să vorbească. Şi ea vorbi:

— Trebuie păstrat trecutul. Dacă nu, ţara îşi pierde temeliile.

— Bine, Marta, aşa o fi. Eu nu vreau decât să aflu cine l-a omorât pe Vasto Excelêncio. Atât.

Discuţia se terminase. Inspectorul se pregătea să se întoarcă în cameră, dar hohotele de râs ale Martei îl făcură să se oprească. Infirmiera se amuza văzându-l, grav şi concentrat, în haine de femeie. El se scutură, se răsuci şi făcu o plecăciune. Marta se apropie să-şi ia rămas-bun. Despături o hârtie şi i-o întinse:

— Citeşte asta.

Ce e?

— O scrisoare. Citeşte-o.

— O scrisoare de la cine?

— De la Ernestina.

XI.
Scrisoarea Ernestinei

Mă numesc Ernestina şi sunt soţia lui Vasto Excelêncio. Rectific: văduva lui Vasto. Scriu aceste rânduri înainte de plecare, în timp ce ei scotocesc prin fortăreaţă. Nu vor găsi niciodată trupul soţului meu. După ce vor termina căutările, mă vor lua cu ei. Sunt considerată o declasată, un suflet neputincios. Nu-mi vor cere mărturie. Nu mă vor întreba ce simt. Prefer să fiu lăsată în pace. N-are decât să nu-mi dea nimeni atenţie şi să mă creadă proastă. Scriu totuşi această scrisoare, nu ştiu de ce sau pentru cine. Dar vreau s-o scriu, vreau să sparg zidul care mă înconjoară. Am trăit ani în şir înconjurată de bătrâni, oameni care nu aşteaptă altceva decât sfârşitul sigur şi rapid. Moartea nu e finalul fără finalitate?

Vasto a avut o moarte misterioasă. N-a avut parte nici măcar de înmormântare. Mai bine aşa: am fost scutită de ipocrizia funeraliilor. Nu e prima dată când drumul meu întâlneşte moartea. Singurul meu copil a murit la naştere. N-am mai putut avea alţi copii. Când s-a întâmplat nenorocirea, trăiam separat de Vasto. Credeam că despărţirea va fi definitivă. Vasto fusese detaşat să conducă azilul din Sâo Nicolau. Am refuzat să-l însoţesc. Relaţia noastră se consumase, mă săturasem de dezamăgiri succesive. Dar moartea fiului meu m-a secătuit, m-a lăsat fără apărare. Atunci m-am hotărât să mă împac cu Vasto şi să vin aici. Se spune că femeile care-şi văd copiii murind îşi pierd vederea. Astăzi înţeleg: nu înseamnă că ele nu mai văd obiectele. Ci încetează să mai vadă timpul. Devenit invizibil, trecutul nu mai doare.

Ce m-a durut cel mai tare în război au fost relele la care nu am asistat. Ororile care s-au petrecut! Mi se spunea că Vasto, pe câmpul de bătălie, se purta fără moralitate, acţionând la fel ca duşmanii pe care îi numea demoni. Ascultam poveştile de spre masacre de parcă s-ar fi întâmplat în altă lume. De parcă totul ar fi fost un vis. Şi visele sunt ca norii: nu le atingem decât umbra. Nu aveam decât umbre trecând rapid pe pământ. Ascultam ce se şoptea despre soţul meu. Şi plângeam. Plângeam când mâneam. Grăunţe şi picături mi se amestecau pe buze, tristeţi neînţelese mi se încleştau în gât. Viaţa mea are gust de sare. De aceea mă grăbesc să plec de pe nisipurile astea. Ca să uit pentru totdeauna mirosul de mare.

Când am ajuns la azil, m-am convins de necinstea soţului meu. Excelêncio făcea negoţ cu proviziile destinate azilului. Bătrânii nu aveau acces la alimentele de bază şi

se uscau pe picioare. Uneori, mi se părea că mureau traşi în ţeapă pe propriile lor oase. Dar Vasto era insensibil la suferinţa lor.

— Cum e posibil să nu faci nimic, tu care vorbeşti tot timpul în numele poporului…

— Bătrânii s-au obişnuit să nu mănânce, îmi răspundea. Mâncarea, la vârsta lor, le-ar face rău…

Cum a putut Vasto să decadă atât de mult? La început, l-am iubit pe omul ăsta. Trupul lui era lumea mea. I-am dat nume ştiute numai de mine, nume pe care le inventam pentru că-l iubeam. Dar nu i le-am dezvăluit niciodată. Le ţineam doar pentru mine, secrete pe care le ascundeam până şi de mine însămi. N-aveam încredere că s-ar pricepe să aibă grijă de podoabele născocite de afecţiunea mea. Atunci am simţit prima dată nevoia de a mă îndepărta de Vasto. La început, era o minciună. Eram ca un râu care are iluzia că se îndepărtează de izvor.

Cu timpul însă, adevărata natură a lui Vasto a devenit tot mai evidentă. Cum spune bătrânul Navaia: noi nu descoperim nimic. Lucrurile, în schimb, ni se dezvăluie. Timpul mi-a dezvăluit adevărata faţă a acestui om. Să mă ierte Dumnezeu, dar am încetat să-l mai iubesc. Ba chiar am început să-l urăsc. Pe atunci, căutam încă explicaţii pentru mânia mea. Azi nu mai trebuie să-mi justific ura.

Găsisem o justificare: Vasto fusese în război. Luase parte la misiuni pe care preferam să le ignor. Văzuse mulţi oameni murind. Cine ştie, poate că în faţa acestor privelişti se stinsese în el şi ultima rază de bunătate? Era ciudat: în timp ce majoritatea oamenilor fuseseră strămutaţi de conflictul armat, lui Vasto i se întâmplase contrariul: războiul se strămutase în el, refugiindu-se în inima lui. Şi cum ai mai fi putut scoate răutatea din sufletul lui?

În război, Vasto Excelêncio l-a cunoscut pe Salufo Tuco, cel care mai târziu a devenit servitorul nostru. Salufo fusese soldat în vremurile coloniale. Era un om ciudat, plin de bunătate. Nimeni nu i-ar fi dat vârsta pe care o avea cu adevărat. Nu părea să aibă mai mult de cincizeci de ani. Avea totuşi peste şaptezeci. Dar îşi păstrase adolescenţa.

Hainele lui erau însăilate din cârpe prost peticite. Se îmbrăca aşa ca să-şi aducă aminte de tinereţe. Evoca astfel primele plăţi primite ca ajutor de croitor. Patronul lui era un indian şi îi dădea salariul nu în bani, ci în bucăţi de pânză, îmbrăcându-se în petice, oare Salufo se simţea din nou în paradisul pierdut al copilăriei? Nu ştiu. Odată l-am întrebat, dar el a negat. Mi-a răspuns aşa: oare şarpele poate intra iar în pielea pe care a lepădat-o?

Nu ştiu ce se întâmplase pe câmpul de luptă, dar Salufo lăsa impresia că are ciudate obligaţii de fidelitate faţă de Vasto. A devenit mâna lui dreaptă. Salufo descărca proviziile aduse de elicoptere. Bătrânii se ofereau întotdeauna să ajute, împinşi de curiozitatea de a afla ce era în lăzi. Dar Vasto Excelêncio nu le dădea voie. Salufo era singurul care se putea atinge de mărfuri. El le căra în spinare, de unul singur, până la magazia închisă cu şapte lacăte. Magazia este, de fapt, vechea sfânt, acum capelă a fortăreţei. Dacă locul a fost pe vremuri e şi mai şi. O mie de restricţii înconjoară vechea capelă, transformată în depozit de mărfuri. Nimeni nu poate intra acolo, cu excepţia lui Vasto Excelêncio. Şi a lui Salufo Tuco, când i se dădea voie. Pentru mine, era lesne de înţeles: soţul meu nu voia să se afle care erau adevăratele cantităţi de mâncare de păturі şi săpun. Vasto nu voia ochi iscoditori prin lucrurile pe care mâinile nu le vor atinge niciodată.

Salufo făcea treabă şi la noi acasă. Îmi făcea plăcere compania lui. În trupul lui de gigant se ascundea un suflet blând. Salufo îmi făcea multe confidenţe. În cuvintele lui

era o tânguire permanentă: îi era milă de bătrânii închişi în azil. Şi spunea că, în satele de la câmpie, bătrânii aveau o soartă mult mai bună. Familia îi proteja, erau ascultaţi şi respectaţi. Bătrânii aveau ultimul cuvânt în cele mai serioase subiecte. Salufo îşi amintea de timpurile de demult şi chipul lui întinerea. Apoi se închidea din nou în melancolie.

Într-o zi, Salufo Tuco mi-a mărturisit că se hotărâse să fugă. M-am întristat: pierdeam nu numai un servitor, ci şi un prieten. Dar el era hotărât. Şi mi-a cerut să nu-i spun nimic lui Vasto. Deşi eram tristă, i-am promis complicitatea mea.

— Dar cum vei trece pe drumurile minate?

— Sunt militar, cunosc secretele războiului. Ştiu cum se pun şi se scot minele.

Planul lui era să-i ia cu el pe toţi bătrânii care se săturaseră de azil. În secret, deja vorbise cu ei. Aproape toţi acceptaseră să fugă. Puţini au refuzat. Le era teamă să rişte? Sau se obişnuiseră cu ideea morţii, resemnându-se cu măruntul lor destin?

Pe măsură ce se apropia momentul plecării, eram cuprinsă de o nelinişte tot mai mare. Orice neatenţie din partea lui Salufo putea provoca moartea bătrânilor. L-am chemat şi l-am rugat:

— Salufo, nu pleca aşa, nepregătit.

— Ce trebuie să fac, doamnă?

— M-am gândit că ar fi bine să vorbeşti cu Nãozinha, să-ţi binecuvânteze călătoria.

— Doamnă, aşa mulatră cum sunteţi, cu sufletul atât de portughez, credeţi în asemenea lucruri?

— Cred, Salufo.

Salufo a acceptat, poate numai ca să-mi facă pe plac. În aceeaşi după-amiază, a mers s-o consulte pe bătrâna vrăjitoare. Nu ştiu ce-au stabilit între ei. Ştiu doar că în acea seară, Nãozinha a venit la mine şi, spre surprinderea mea, m-a luat de mână şi m-a implorat:

— Ernestina, nu-l lăsa să plece. Eu... eu nu sunt cu adevărat vrăjitoare.

— Nu?

— N-am fost niciodată. N-am nicio putere, Ernestina.

Trupul ei vlăguit era demn de milă. Dar în glas nu se simţea nicio şovăială. Oricum, am încercat s-o încurajez:

— Tu ai puteri, ştiu eu.

— Cum adică ştii?

— E un lucru pe care o femeie îl ştie.

Nãozinha a dat din cap, nu ştiu dacă în semn că-mi respingea cuvintele sau că-şi renega trecutul de minciuni. În timp ce grupul de fugari îşi termina ultimele pregătiri, am văzut-o pe Nãozinha rugându-se, implorând încet:

— Nu te duce, Salufo, te rog, în numele lui Cristos!

Dar Salufo se angajase să plece împreună cu ceilalţi. A aşteptat noaptea, respectând rugămintea vrăjitoarei. Ea îi spusese: călătorul nu trebuie să plece niciodată la apusul soarelui. Salufo mergea în fruntea bătrânilor şi îşi flutura bastonul în semn de salut înainte de a fi înghiţit de întuneric. Cu toţii îşi luară rămas-bun de la azil scoţând un *Uhuhu* surprinzător. Abia apoi am înţeles. Imitau ţipetele cucuvelei ca să-l deoache pe Vasto Excelêncio.

Am rămas trează toată noaptea, plină de nelinişte. Mă temeam în fiecare clipă că voi auzi o explozie. Dacă vreun bătrân ar fi călcat pe o mină, bubuitul ar fi răsunat peste toată savana. Era imposibil să treacă neobservat. Eram atât de atentă la orice zgomot, încât nici n-am băgat de seamă că Vasto nu ere. Acasă. L-am surprins

întorcându-se, pe vârfuri, aproape în zori. A tresărit când m-a văzut pe verandă.

— Tina!? Ce faci aici?

— Nimic. Nu-mi venea somnul în casă.

— Eu... eu am fost să văd...

— Lasă, Vasto, nu vorbi. N-am întrebat nimic.

Noaptea s-a încheiat, în sfârşit, fără incidente. Bătrânii trecuseră de câmpul minat. M-am izolat în cameră, cu mintea aiurea, absentă faţă de tot ce mă înconjura. Marta a trecut de câteva ori să mă vadă. Dar eu nu aveam cuvinte. M-a îmbrăţişat în tăcere. Şi ne uitam una în ochii celeilalte de parcă am fi contemplat un ocean fără fund.

După două luni totuşi, Salufo Tuco s-a întors. Era trist, zdrenţăros. A venit şi s-a instalat fără să vorbească nimănui. A intrat în încăperea care îi servea drept locuinţă şi şi-a reluat sarcinile zilnice de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. L-am întrebat cum a fost. N-a răspuns. Întârzia cu răspunsul în timp ce-şi făcea de lucru, inventând tot felul de treburi. Doar la sfârşitul zilei s-a aşezat şi a vorbit. Era adânc rănit. Lumea, afară, se schimbase. Nimeni nu-i mai respecta pe bătrâni. Înăuntru şi în afara azilului era acelaşi lucru. În alte cămine de bătrâni, situaţia era chiar mai rea decât la São Nicolau. De afară veneau rudele şi soldaţii să le fure mâncarea. Bătrânii, care înainte îşi doreau companie, acum nu mai voiau vizitatori.

— Am suportat războiul, va trebui să suportăm şi pacea.

Salufo explica aşa: oriunde în lume, rudele aduc daruri ca să-i reconforteze pe cei care stau în aziluri. La noi era pe dos. Rudele îşi vizitau bătrânii ca să-i jefuiască. Pe lângă lăcomia familiilor, se adăuga cea a soldaţilor şi a noilor conducători. Toţi veneau să le ia mâncarea, săpunul, hainele. Erau organizaţii internaţionale care dădeau bani pentru asistenţa socială. Dar banii nu ajungeau niciodată la bătrâni. Toţi deveniseră nişte hoţi. Şi cum spune proverbul: ţapul mănâncă acolo unde este legat.

Când Salufo le-a povestit aceste lucruri prietenilor lui din azil, lor nu le-a venit să creadă. Spuneau că e o invenţie de-a lui ca să-i convingă să nu mai plece. Salufo le răspundea că ei erau ca o coajă de portocală fără urmă de fruct. Stăpânii ţării noastre au stors totul. Acum storc şi coaja ca să vadă dacă mai iese ceva zeamă.

După aceea Salufo Tuco a încetat să mai abordeze acest subiect. Refuza să-şi mai aducă aminte ce se întâmplase în cele două luni petrecute dincolo de zidurile fortăreţei São Nicolau. Îl înţelegeam. Salufo reuşise să stea în casa unor nepoţi doar pentru că-i minţise. Bătrânul mărturisise că avea multe bunuri şi bogăţii. Doar pentru ca tinerii să aibă grijă de el şi să-i dea de mâncare. Salufo plătise cu o minciună un cămin. Dar se săturase de lumea aceea şi se hotărâse să revină la São Nicolau.

— Prefer să mă calce în picioare Excelêncio. — Şi adăugă, zâmbind uşor: – Pentru ca apoi să mă consoleze doamna.

Şi acum, Salufo, ce-o să faci? Asta era întrebarea pe care ar fi trebuit s-o pun. Dar am preferat să tac. De ce să-l chinui? Salufo păru că ghiceşte ce mă frământa. S-a ridicat şi a spus:

— Am fost soldat. Ştii ce voi face?

Şi mi-a expus incredibilul lui plan: voia să mineze din nou terenul din jurul fortăreţei. Va îngropa din nou minele care erau scoase de pe şosea.

— Ei le scot. Eu le voi pune la loc.

Nu-mi venea să cred. Totul părea atât de ireal, încât nici nu ştiam ce întrebare să-i pun. Cum va face rost de explozibil?

— Am adus cu mine, am furat. Nimeni nu m-a văzut. Ei scot minele, eu le pun în

pământ, dar în partea cealaltă.

— Dar, Salufo…

— Acum azilul va deveni o adevărată fortăreaţă!

— Ai înnebunit, Salufo!

— Nu, doamnă. Ei sunt nebunii.

— Dar de ce? De ce să pui mine, Salufo?

— Am văzut lumea. Nu vreau să mai las pe nimeni să vină aici să ne deranjeze.

— Dar aici… cine poate să vină?

— Vor veni sigur, doamnă Tina. Vor veni când o să termine de păscut acolo, în oraşele lor.

Ştiam prea bine despre ce vorbea Salufo. Am trăit la oraş şi am văzut lăcomia celor proaspăt îmbogăţiţi. Acum totul era permis, toate oportunismele, toate trădările. Totul era transformat în iarbă, în păşune bună de mâncat, de rumegat şi de digerat în pântece tot mai umflate. Şi toate astea, lângă mizeria tragică.

Salufo Tuco voia să-i închidă drumul viitorului. Şi nu s-a mărginit numai la dorinţă. S-a dedicat trup şi suflet ciudatei lui misiuni. Îi spunea lui Vasto Excelêncio că merge afară, în savană, ca să culeagă verdeţuri, nişte frunze de *nkakana* pentru Nãozinha. Vasto dădea impresia că-l crede. Sau se prefăcea. Pentru că era un joc mortal. Într-o bună zi, bătrânul va sări în aer, sfâşiat de explozie. Salufo îşi scutura mâna enormă în aer când soţul meu se prefăcea că-l avertizează:

— Am devenit imun în privinţa minelor, şefule. Nu uita că am fost un *naparama*.

În fiecare dimineaţă, nici nu mijise încă soarele, el ieşea cu un sac şi o săpăligă. „Merg să plantez, pământul se supără dacă nu plantăm nimic. Câmpurile devin amare când sunt părăsite de oameni.” Vasto Excelêncio, cu mâinile în buzunare, părea că se distrează văzându-şi servitorul îndepărtându-se. Salufo Tuco se mai întorcea o dată şi insista:

— E adevărat, şefule: mizeria asta este răzbunarea pământului.

Într-o dimineaţă, am fost trezită de vocea lui Vasto. Era încă întuneric. Răposatul meu soţ urla la Salufo, în magazia din spatele casei. M-am ridicat să văd ce se întâmplă. Am întrerupt urletele.

— Ce se întâmplă, Vasto?

— Puiul ăsta de căţea a deschis magazia.

Şi mi-a ordonat să mă retrag. Ce urma nu era pentru ochii unei femei. Nu, într-adevăr. Ignorându-mi prezenţa, Vasto îl înşfăcă pe bătrân de zdrenţele lui şi-i ceru să spună ce-a furat. Salufo n-a avut timp să răspundă, pentru că deja pumnul strâns al lui Vasto îl plesnea peste gură cu toată puterea. Salufo se prăbuşi sub o ploaie de lovituri. Trupul lui tresărea la fiecare izbitură cu piciorul. Vasto îşi ieşise din fire. Am ţipat, implorându-l să-l lase în pace. În cele din urmă, Vasto s-a oprit şi, roşu la faţă, a bâiguit:

— Mă duc să văd ce-ai furat. Vai de tine, pui de căţea!

Salufo Tuco n-a murit imediat. Când Excelêncio l-a lăsat, prăbuşit la pământ, încă respira. Trupul lui însă paralizase. M-a rugat să-i chem pe ceilalţi bătrâni. Am ieşit în fugă. Când bătrânii s-au adunat în jurul lui Salufo, au fost şocaţi de rugămintea lui:

— Legaţi-mă de palele morii de vânt!

Au ezitat nedumeriţi. Însă apoi i-au dat ascultare. Salufo vorbea adesea de moara de vânt. Îi urmărea fascinat aripile rotindu-se. Şi spunea: e un vânt făcut pe de-a-ntregul cu mâna. Din motive care îmi scapă, bătrânii i-au îndeplinit cererea şi l-au urcat acolo sus. Nu ştiu cum au reuşit să urce pe scara morii de vânt cărând această

greutate vie. L-au legat de aripile ei. Cu braţele şi picioarele larg desfăcute. Aşa cum voia el: lângă cer, aşteptând rafalele de vânt. Dar de zile întregi nici măcar o adiere nu ne vizitase cerurile.

Că a fost magie, că a fost o simplă coincidenţă, exact în momentul ac ăla, vântul a început să sufle şi elicele morii au prins să se învârtă. Bătrânul se rotea odată cu ele, ca o limbă de ceas. Jos, noi eram cuprinşi de angoasă privindu-l pe Salufo Tuco în acel carusel. Totuşi, el dădea impresia că se distrează. Râdea şi atunci când stătea cu capul în jos. A trecut un timp şi, curând, a tăcut, cu ochii larg deschişi. Am crezut că leşinase. Brusc, vântul s-a oprit. Salufo a rămas imobil ca un steag. Cerul pe care îl iubea atât de mult părea că-i intrase în ochi. Atunci şi-a făcut apariţia Vasto Excelêncio. Ieşise din magazie, furios ca o fiară. Spumega de mânie şi îi curgeau balele. Ochii lui au aruncat scântei văzându-l pe Salufo spânzurat de giruetă. Nu înţelegeam de ce fiinţa aceea, legată acolo sus, îl irita atât de mult. Zbierând, le-a ordonat bătrânilor să-l dezlege şi să-l dea jos.

Aşa au făcut. Când i-au întins trupul pe pământ, Salufo nu mai era în viaţă. Excelêncio, frustrat, a lovit din nou cadavrul. Apoi, înjurând şi blestemând, s-a îndepărtat. Am ezitat să-l însoţesc. Îi datoram mai multă fidelitate lui Salufo. Şi m-am alăturat bătrânilor care făcuseră roată în jurul mortului. Cu teamă, m-am aplecat deasupra lui. Atunci am observat în ce mod straniu ne contempla defunctul. Părea că îi murise tot trupul, în afară de privire. Chiar aşa: ochii lui rămăseseră vii. Bătrânii se uitau neîncrezători. Doar Nhonhoso nu se mira:

— Păi, nu există şi oameni vii care au ochii morţi?

Se referea la orbi. Era firesc atunci, după părerea lui, să existe şi morţi cu ochii vii. Am schimbat vorba. Erau lucruri mai urgente de făcut.

— Ce facem cu el?

Bătrânii se întrebau, şovăielnici, ce să facă cu mortul. Pentru că din Salufo se degaja impresia unei flăcări ascunse sub cenuşă. Cine putea şti sigur care era starea lui definitivă? Şi au întârziat, salutându-l, vorbindu-i, înşirând glume.

Până când, în sfârşit, l-au dus să-l înmormânteze departe de aici. Eu am rămas acolo, ca şi cum pământul însuşi mă chema. Un timp, hohotele de râs ale lui Salufo mi-au răsunat în urechi, ca un ecou venit din adâncul timpului.

Mai târziu mi-au spus că, în locul unde îl înmormântaseră, se auzea un bâzâit de muşte ieşind din pământ. Da, muştele trebuie să fi coborât în mormânt odată cu Salufo. Şi cine trecea pe acolo auzea insectele zumzăind în subteran.

Alţii spun că e Salufo Tuco sforăind în somnul lui definitiv.

Gata. Aud deja vocile celor care vin după mine. Voi încheia această scrisoare, închizându-mă în ea. E ultima mea scrisoare. Mai demult, mi-am închis vocea în tăcere. Acum mâinile mele vor tăcea. Cuvintele merită spuse doar ca să ne încânte. Sau ca să ne doară aşa cum m-a durut dragostea pentru Vasto. Însă acum am devenit impenetrabilă, învăţ să fiu fortăreaţă. La capătul atâtor rânduri scrise, ştiu cui voi încredinţa această scrisoare. Martei Gimo… Ea a fost ultima persoană care m-a ascultat. În faţa ochilor ei, mă despart aşadar de ultimul cuvânt. Acum mă voi visa,

Tina.

XII.
Întoarcerea în cer

În noaptea aceea, în timp ce Izidine dormea, am fost chemat de pangolin. Exilat brusc din gazda mea, m-am întors în sălaşul meu de mort, solitar şi profund. Mi-au trebuit câteva clipe ca să trec dintr-o stare în alta. Până când mi-a apărut în faţă pangolinul. Animalul, încovrigat, părea că doarme.

— Eu, să dorm? Mă trezesc mai devreme decât cerul.

Pangolinul se întinse. Şi, fără introducere, îmi aruncă:

— Acceptă, Ermelindo. Toate astea sunt foarte periculoase.

Pangolinul voia să mă convingă să mă întorc definitiv în gaura mea. Trebuia să renunţ la lumea celor vii. Şi să las să fiu numit erou.

— Fii un erou, nu te vor deranja decât o dată pe an.

Şederea printre cei vii nu-mi putea aduce decât necazuri. *Inhacoso* a murit când a vrut să verifice ce avea sub ochi. Rămâi aici în mormânt, Ermelindo, şi acceptă-ţi starea. Lasă-i să te promoveze erou. Chiar dacă e o minciună, ce rău îţi face? Fă ca porcul spinos. Nu ţepii îi asigură liniştea? Şi ai văzut vreodată un porc spinos rănit de propriii lui ţepi?

M-am aşezat pe mormânt. Am luat în mână vechiul meu ciocan. Am lovit cu el în pământ. Nu, nu mă pot întoarce acum. Lumea celor vii e periculoasă? I-am cunoscut deja mirajul. Şi-apoi, nu mai e mult până când îmi voi termina pelerinajul în trupul lui Izidine. Poliţistul nu e oare condamnat? Zilele lui nu sunt oare numărate?

Şi mai era ceva, un lucru pe care nu i-l puteam mărturisi pangolinului. Plăcerea pe care o simţeam când eram atins de o existenţă feminină. Marta Gimo îmi dădea iluzia că mă întorc în vremea când iubeam o femeie mincinoasă. În mormânt nu aveam acces la memorie. Pierdusem capacitatea de a visa. Acum, instalat într-un corp viu, îmi aminteam totul, memoria mea era totală. Ca şi cum aş fi trăit de-a-ndoaselea, într-o călătorie dus-întors.

Îmi aminteam, de exemplu, de sunetul pe care-l scoate lemnul lovit cu ciocanul. Parcă azi lucram în fortăreaţă. Pe când trăiam, mă apucam dis-de-dimineaţă să transform lemnul în tăblii, decupând ferestre, meşterind uşi. Într-o zi — pe care n-o voi uita prea curând –, au venit la mine nişte indivizi. M-au luat de umeri şi, plini de supărare, m-au întrebat:

— Nu ţi-e ruşine să construieşti locuri de pedeapsă pentru fraţii tăi?

Fraţi? Cei pe care îi numeau „fraţi“ nu erau rude cu mine. Erau revoluţionari, luptători. Luptau împotriva guvernării portugheze. Nu-mi stătea inima la lupta lor. Am învăţat la misiunea catolică. Acolo mi s-a modelat firea, mi-au fost plămădite speranţele şi aşteptările. Am fost educat într-o limbă care nu era limba mea maternă. Mă apăsa veşnica nepotrivire dintre cuvinte şi idei. Apoi am învăţat să nu cer altceva de la lume decât măruntul meu destin. Singura moştenire pe care am primit-o a fost sărăcia. Singurul dar pe care mi l-au făcut a fost teama. Nu voiam decât să fiu lăsat în pace.

Ceilalţi lucrători însă mă prigoneau. Ei, de exemplu, doar se prefăceau că lucrează. În realitate, îmi făceau greutăţi şi-mi puneau beţe-n roate. Numai eu luam în serios lucrul la închisoare. Şi ei îmi reproşau asta: eram un trădător, călăul celor drepţi. Le-am râs în nas. Să se gândească la cazul lui Cristos. Îşi mai aminteşte cineva de tâmplarul care a făcut crucea? Îl acuză pe el careva? Nu. Mâna păcătoasă a fost a celui

care a bătut piroanele în mâinile Domnului.

— Dacă nu termini de ciocănit, te ciocănim noi în cap.

Cine vorbeşte consimte? Am tăcut. M-am uitat la venetici. Semănau cu nişte păianjeni. Păianjenii ăia enormi care, când mor, devin o pată infimă. Am zâmbit dispreţuitor. Unul dintre ei m-a ameninţat:

— Trădătorii plătesc. Cu tine va fi cu urlete şi foc.

M-am întors în baracă. M-am închis, cum făceam întotdeauna, într-un întuneric complet. În camera mea nu erau pânze. Uşa şi despărţiturile erau din lemn, nu intra nicio rază de lumină. În noaptea aceea însă, mi-a fost greu să stau singur. Ochii mei scrutau bezna, aducându-mi în minte dureri vechi. Şi genele mi se umezeau de lacrimi, inundate de tristeţe. Plângeam, dar din ce motiv?

A doua zi de dimineaţă, m-am dus să vorbesc cu maistrul. Nevasta lui mi-a deschis şi m-a poftit să aştept. Soţul ei încă dormea. Dar eu eram atât de îngrijorat, încât am dat buzna înăuntru. Bărbatul a rămas perplex când i-am cerut:

— Şefule, nu mai vreau să lucrez la fortăreaţă.

Am improvizat o scuză. Că rumeguşul îmi intra în piept. Că eram ca un miner cu plămânii sensibili. Mai mult tuşeam decât respiram. Omul a fost de acord. Şi m-a transferat pe plajă. Acolo, lângă stânci, se construia un debarcader. În curând, vor veni vase pline de prizonieri. Zi după zi, am unit scândurile, lărgind ţărmul. Suna sfârşitul lucrului şi toţi se împrăştiau. Doar eu rămâneam uitându-mă la mare, această terasă luminoasă. Aici primeam mângâierea unei iluzii: nimic în viaţa mea nu se pierduse. Totul era un val, într-un continuu du-te-vino.

De atunci am început să primesc cea mai ciudată şi dulce vizită. Prima dată, aproape am leşinat de spaimă. Adormisem când am simţit o mână care mă atingea. Mă atacau ca să-mi ia viaţa? Nu, intrusul îmi dăruia dulci mângâieri. Îi simţeam respiraţia înfierbântând aerul. Buzele îmi atingeau delicat pielea, părând că-mi ghiceşte conturul trupului. Apoi m-a muşcat uşor de gât. Nu reuşeam să ghicesc cine e. Chipul nu se lăsa recunoscut. Apoi silueta a coborât asupra mea, îmi înconjura pieptul cu braţele. Mă îmbrăţişa strâns, îi simţeam rotunjimile lipindu-se de mine. Sânii, pântecele, fesele. Nimic pe lumea asta nu e mai rotund decât fesele unei femei. Trupul ei a cievenit leagănul meu, izvorul meu, debarcaderul meu. Amanta mea anonimă a început să vină des. După nenumărate nopţi, vizitatoarea mă cunoştea ca-n palmă.

Zilele următoare am trăit o unică obsesie: să aflu cine era vizitatoarea mea nocturnă. O vreme, am crezut că e nevasta maistrului. Nu numai trupul ei îmi sugera asemănarea, ci şi, mai ales, atitudinea nervoasă a bărbatului ei. Maistrul bănuia cumva escapadele ei amoroase? Nu aveam să aflu niciodată.

Odată, nevasta maistrului m-a oprit din drum. Mi-a spus că arătam obosit. Lucram prea mult? Sau mă consuma vreo pasiune? Femeia zâmbea şiret. Eu am bâiguit o tăcere. M-a liniştit: „Nu te speria, Ermelindo Mucanga, bărbaţii nu iubesc decât lucruri ireale, aleargă după fantome de femei“.

În noaptea aceea, am aşteptat cu nerăbdare sosirea musafirei mele. Acum eram sigur de identitatea ei. Am simţit că intră în baracă şi se dizolvă în întuneric. Mâinile ei m-au atins, am simţit un fior săgetându-mi trupul. Ştiam ce urmează şi mi-am oferit gâtul. Aşteptam buzele, dinţii, limba. Femeia îşi amâna mângâierea. Până când i-am simţit răsuflarea caldă umezindu-mi urechea. Atunci dinţii violenţi mi s-au înfipt în carne. M-a surprins cel mai mult propriul meu ţipăt. Nu ştiu dacă s-au auzit celelalte urlete pe care nu le-am putut înăbuşi. Pentru că acest ultim intrus, am

înţeles prea târziu, era călăul meu.

Singura femeie pe care am iubit-o în viaţă fusese o femeie cu trup, dar fără chip. Şi mă întrebam uneori: nu cumva iubisem un strigoi? Poate că asta m-a omorât? Şi iată că, fiind acum eu însumi un strigoi, eram îndrăgostit de o fiinţă vie, reală. Ea, Marta Gimo. Infirmiera întruchipa vizitatoarea din nopţile mele din colibă. Ca şi cum tot timpul n-ar fi fost decât ea. Marta îmi reamintea această viziune, strălucind îmbătătoare. Amintirea, ca un animal subteran, îmi săpa în piept o altă inimă.

Acum, pangolinul îmi asculta mărturisirea. Ghicise oare ce trecusem sub tăcere? Animalul se întinse şi mai mult:

— Ai de ales, frăţioare. Ce vrei să fii, cârtiţă sau rac?

Pangolinul se temea că o să-mi piardă compania. Şi mă avertiza: „Ai grijă, Ermelindo: inima care iubeşte creşte. Dar dragostea creşte mai repede decât pieptul. Ai destule coaste?“ Atunci am început să ne ciorovăim. Cine se credea pangolinul? Era atât de încărcat de ani, încât începuse să bată câmpii. La drept vorbind, până şi magia lui dădea uneori greş. Ultima dată când coborâse pe pământ, intrase în asemenea încurcături, că-şi pierduse o mulţime de solzi.

— N-am nimic, mă orbeşte lumina.

Cunoşteam argumentul pangolinului. Începem să învăţăm lumea încă din pântecele mamei. În rotunjimea lui, învăţăm să vedem înainte să ne naştem. Orbii, cine sunt ei? Sunt cei care n-au avut timp să înveţe. Cuvintele pangolinului, demult le ştiam pe dinafară.

Dar în gaura mormântului, cât am fost mort, eram orb pe dinăuntru. Nu-mi puteam vedea trecutul, îmi pierdusem memoria. Nu că aş fi fost cu adevărat nevăzător. Era şi mai rău. Eram ca un câine care-şi pierduse mirosul. Sunt lucruri pe care le învăţăm ca să ne ţinem departe de animalul din noi. Această învăţătură e atât de anevoioasă, încât o uităm repede. Un lucru pe care am fost nevoiţi să-l dăm uitării este că dinţii noştri nu trebuie să muşte. Misterioasa mea vizitatoare m-a învăţat însă că dintele poate fi, în acelaşi timp, lamă şi catifea. Muşcătura din ultima mea noapte mă învăţc se lecţia definitivă a morţii.

Ciocanul din mână a devenit din nou foarte greu. Era momentul să aleg şi am ales să mă întorc în viaţă, refu- giindu-mă din nou în Izidine Naíta. Îmi plăcea acest tânăr, era brav şi omenos. Cu sau fără voia pangolinului, am hotărât să mă întorc în viaţă.

XIII.
Confesiunea Martei

Vinovatul pe care-l cauţi, dragă Izidine, nu e un om. E războiul. Războiul este vinovat de toate. El l-a omorât pe Vasto. El a sfărâmat lumea în care bătrânii aveau un loc şi un rost. Oamenii ăştia, care putrezesc aici, erau iubiţi înainte de conflict. Era o lume întreagă care îi înconjura, familiile aveau grijă de vârstnici. După aceea violenţa a adus alte interese. Şi bătrânii au fost alungaţi, din lume, din noi.

Te întrebi probabil din ce motiv stau aici, în această singurătate. Am crezut întotdeauna că ştiu să răspund. Acum nu mai sunt aşa de sigură. Violenţa este cel mai important motiv al izolării mele. Războiul creează un alt ciclu al timpului. Anii, anotimpurile nu ne mai marchează vieţile. Nici recoltele, secetele, inundaţiile. Războiul aduce ciclul sângelui, începem să spunem: „înainte de război, după război”. Războiul înghite morţii şi îi devorează pe supravieţuitori. N-am vrut să fiu un alt

reziduu al acestei violenţe. Cel puţin aici, în fortăreaţă, bătrânii instaurau o altă ordine în viaţa mea. Ei m-au adus în ciclul viselor. Micile lor deliruri erau noile ziduri ale fortăreţei mele.

A fost o vreme când oraşul încă mă atrăgea. Am încercat chiar să mă instalez acolo. Dar m-am îmbolnăvit de o suferinţă care n-are nume. Parcă îmi pierdusem cele mai naturale funcţii: ascultatul, privitul, respiratul. Într-o vreme, credeam că pot schimba această lume. Dar azi am renunţat. Acesta e un trup care trăieşte graţie propriei lui boli. Trăieşte din crimă, se hrăneşte cu imoralitate. Dumneata, de exemplu, acolo, în pol: ţie. Nu te întrebi cât timp va mai trece până când vei fi contaminat de boala corupţiei? Ştii bine la ce mă refer: anchetele care se cumpără, agenţii care se vând. Ţi-a fost luată ancheta despre traficul de droguri. Ai fost transferat de la secţia de stupefiante. De ce? Ştii foarte bine, Izidine. Şi din ce motiv te-au trimis aici, departe de orice acţiune? Lasă, schimb subiectul. În fond, trebuie să vorbesc despre mine.

Vezi clădirea aceea, căzută în ruine? Era o infirmerie. Acolo lucram eu. Primeam medicamente de la oraş. Dar azilul a fost atacat, la câteva săptămâni după ce am sosit. Nişte bandiţi înarmaţi au pătruns înăuntru, au furat, au ucis. Au incendiat infirmeria. Două bătrâne au murit. Dar ceilalţi n-au murit; şi ştii datorită cui? O să fii surprins, dragă Izidine. Datorită lui Vasto Excelêncio. Te miră? Ei bine, Vasto s-a aruncat în flăcări, plin de curaj, şi i-a salvat pe ceilalţi bolnavi. Din clădire n-au rămas decât pereţii plini de funingine.

După tragedie, eram în aceeaşi stare ca aceste ruine. Mai ales când am aflat că motivul principal al atacului fusesem chiar eu, Marta Gimo. Bandiţii voiau să mă răpească, să mă ducă în tabăra lor. Mi-a trebuit mult timp ca să mă refac după incidentul acela. Nu mi-am revenit niciodată complet. Războiul lasă în noi răni pe care timpul nu le poate cicatriza.

I-am cerut lui Excelêncio să aducă medicamente pentru a reinstala dispensarul în propria mea cameră. De ceva vreme nu mai dormeam acolo. Însă elicopterele militare, care veneau şi plecau tot timpul, nu aveau locuri libere. Erau alte priorităţi, îmi spunea mereu Vasto Excelêncio. Am pierdut posibilitatea de a mă reinventa. Reconstruind infirmeria, mi-aş fi revenit.

Fără centru şi fără medicamente, am rămas şi fără raţiunea de a trăi. Nu-ţi poţi imagina cât îmi era de necesară munca de la infirmerie. Acolo era micul meu spital, acolo puteam să fiu bună. Trebuie să înţelegi: am fost educată ca o asimilată. Sunt din Inhambane, familia mea şi-a pierdut de mult timp numele africane. Sunt nepoată de infirmieri. Meseria mă reapropia de familia pe care am pierdut-o cu mult timp în urmă. Nu că munca în infirmerie ar fi fost uşoară. La început, aproape că m-am dat bătută. Intram în sală şi simţeam mirosul de putred. Întrebam de unde veneau mirosurile. Bătrânii îmi arătau gura. Mirosul provenea de la perne, îmbibate de balele nocturne ale ştirbilor. Un timp chiar le-am dat crezare. Apoi mi-am dat seama că nu era asta. Mirosul venea de la resturile de mâncare pe care le ascundeau sub perne. Le protejau de teamă că le vor fi furate. Bătrânii fabulau atât de mult, încât uneori inventau chiar mâncăruri inexistente care, pasămite, le-ar fi fost ascunse sub pernă.

Să-ţi spun ceva: poveştile pe care le notezi în caiet sunt pline de închipuiri. Bătrânii ăştia mint. Şi vor minţi şi mai mult dacă te vei arăta în continuare interesat de ei. De mult timp nu le mai dă nimeni nicio atenţie. Era o închipuire iubirea familiei pentru Salufo. Nu era adevărat. Se prefăcea că e avut doar ca să fie iubit. Nãozinha a născocit că e vrăjitoare. Şi a ajuns să se îndoiască de propriile puteri. Şi eu mi-am revenit cu ajutorul minciunilor, de parcă minciuna ar fi pielea care ne protejează, de care, din

când în când, ar trebui să ne lepădăm.

Cu multă vreme în urmă, înainte de a veni în acest azil, am fost trimisă într-un lagăr de reeducare. M-au surghiunit acolo sub acuzaţia că aş fi o femeie uşoară, mereu cu ochii după bărbaţi şi băutură. Niciunul dintre colegii mei din spital nu s-a ridicat să-mi ia apărarea.

Azi îţi spun, inspectore: viaţa e o ţigară. Îmi place numai scrumul, după ce ţigara a fost fumată. În lagărul unde mi-am ispăşit pedeapsa, mă degradam din pricina sexului, a băuturii şi a seringii. Refuzam să mă gândesc la viitor. Mă interesa numai momentul. Zborul nu depinde de aripă. Pasărea colibri, cu aripile ei micuţe, nu zboară cel mai bine?

Atunci l-am întâlnit pe Vasto Excelêncio. El avea influenţă şi m-a scos de-acolo cu condiţia să am grijă de bătrânii din azil. Aşa am venit aici, în fortăreaţă. La început, exilul mă deprima. Îîn afara infirmeriei, nu aveam cu ce să-mi ocup timpul. Eram atât de deprimată, încât am încetat să visez. Numai coşmarurile mă vizitau. Îmi lipsea organul care secretă materia viselor. Eram o bolnavă fără boală. Aveam aceleaşi suferinţe pe care le îndură numai Dumnezeu. A fost aşa: mai întâi, mi-a secat râsul; apoi mi-au secat visele; în cele din urmă, cuvintele. Aceasta e ordinea tristeţii, aşa ne închide disperarea într-un puţ jilav. Acelaşi lucru i s-a întâmplat şi Ernestinei. Aşteaptă, ajung şi la ea. Vreau numai să înţelegi pustiul care era, în acea clipă, viaţa mea. Ajunsesem într-o fundătură şi de aceea m-am îndrăgostit de Vasto. Dragostea nu este iremediabilul remediu? Într-o zi, el s-a apropiat de mine şi mi-a surprins lacrimile evidente. Mi-a şters obrajii. Poate că îţi este cunoscută zicala: Cine şterge lacrimile unei femei rămâne legat ca batista în nod.

Vasto şi cu mine am început să ne întâlnim noaptea. Prima dată, el mi s-a părut la fel de fals ca azurul care se vede în mare fără să fie acolo. Dar totul ascunde secrete încurcate. Vorbesc de apă, de mare. Ce ştiu eu? Numai păsările cunosc adevărata culoare a mării, ele care o privesc dintr-un alt azur. Nu reuşesc să mă fac înţeleasă? Poate pentru că l-am cunoscut pe Vasto, un bărbat plin de angoase, într-un moment în care eu însămi mă simţeam limitată, amară şi împuţinată. Vasto se simţea trădat. Îşi consacrase revoluţiei cei mai buni ani din viaţă. Ce rămăsese din această utopie? La început, nu se ţinea cont de aparenţele care ne separau. Cu timpul, au început să-i reproşeze culoarea pielii. Faptul că era mulatru a fost motivul pentru care l-au trimis în exil. Dezamăgit, Vasto nu se putea accepta. Era complexat de originea sa, de rasa căreia îi aparţinea. Pe atunci, nu ştiam că, până la urmă, toţi suntem mulatri. Doar că, la unii, e mai vizibil din afară. Totuşi, Vasto Excelêncio a fost învăţat să nu se împace cu propria lui culoare. Vorbea mult despre rasa celorlalţi. Îl pedepsea de preferinţă pe bietul Domingos. Ca să fie clar că nu-i privilegiază pe albi. Răutăţile pe care le făcea au devenit treptat singurul mod de a simţi că există.

Totuşi, am ajuns să-l iubesc pe acest bărbat. Mărturisesc, nu fi gelos. Îl doream, da, pe el întreg, sex şi înger, copil şi bărbat. Dacă era frumos? Oare contează? mă întreb. Cine vrea să ştie de frumuseţe? La un bărbat, vreau să simt viaţa. Asta vreau. Vreau să mă simt mică, stea pe cer, fir în nisip. Rectific: asta voiam. Pe atunci, încă îi vedeam pe bărbaţi aşa cum păsările văd norul: un loc pe unde poţi să treci, dar unde nu poţi niciodată să trăieşti. Dar toate astea au fost în alte vremuri, eram încă un copil. Vasto încă îmi dăruia stranii mângâieri. Înainte să mă atingă, îmi cerea să plâng. Lacrimile îmi curgeau, şi el le sorbea ca şi cum ar fi fost apa de pe urmă. Acela era izvorul care îi dădea energie. Mai mult decât carnea mea. Azi, când nu mai plâng, îl înţeleg pe Vasto. Prin lacrimi ne despuiem. Plânsul scoate la iveală nuditatea noastră cea mai intimă.

Până când am rămas gravidă. Trupul meu, în secret, se declara purtătorul altui trup. N-am vrut să spun nimănui. Aveam burta ascunsă, nu se observa nicio rotunjime. Dar, spre uimirea mea, Ernestina m-a vizitat într-o bună zi. Şi m-a întrebat:

— Când o să fie?

Nu ştiam ce să-i răspund. Ernestina părea la curent nu numai cu secretul acela, ci cu întreaga mea viaţă personală. M-a privit adânc în ochi, fără nicio mânie. Doar o femeie poate privi aşa. Nu mai eram atentă la expresia ochilor mei. Ce spuneau ei când o fixam pe Ernestina? M-am deschis, sinceră ca un jurnal de adolescentă. Şi i-am spus:

— Voi da afară acest copil.

— Cum îl vei da afară?

— Sunt infirmieră, ştiu ce să fac.

Şi m-am închis în tăcere. Ce cuvinte aş fi putut găsi într-un asemenea moment? Nevasta directorului s-a aplecat spre mine, aşa de aproape, că m-ar fi putut lovi. Ernestina voia să mă pedepsească pentru uşurătatea mea? Nu. Ea se lăsă pur şi simplu în genunchi, lipindu-şi palma de pântecele meu. Şi rămase aşa, visătoare.

— Este atât de vizibil? am întrebat.

— Am observat chiar înainte să se întâmple.

Apoi, tristă, a implorat:

— Dă-mi mie copilul.

Ernestina mă ţinea de mână. Am stat aşa un timp fără să ştiu ce să cred. Nu, nu era cazul să şovăi: sarcina trebuia întreruptă. Am dat din cap ca să-i arăt că cererea ei era imposibilă. Ernestina s-a ridicat cu un aer solemn, de parcă tocmai se împărtăşise. Am privit-o plină de uimire. Şi înainte îi observasem ciudăţeniile. Avea obiceiul să se cuibărească ore întregi la umbra arborelui de frangipani. Se ruga? Vorbea cu Dumnezeu? Sau pur şi simplu îşi amâna bucuria vieţii? Pe vremuri, şi eu mă rugam, m-am rugat mult. Apoi am renunţat. Ne rugăm atât de mult, dar mereu sunt mai multe zile decât pâini.

Încă o dată, Ernestina m-a luat prin surprindere. Înţelesese cu câtă hotărâre mă împotriveam ideii de a deveni mamă. Se învârti prin cameră de parcă ar fi căutat ceva. Apoi se opri în faţa mea şi începu să-şi descheie bluza.

— Priveşte!

Sânii ei plini mă înfruntau. Frumuseţea ei se arăta provocatoare. Se întărâta, mângâindu-şi sfârcurile. Mâinile ei coborau de pe piept pe pântece. Făcea dragoste cu ea însăşi. Se apropie de mine şi şopti, insinuantă:

— Copilul va suge aici, la sânii ăştia de mulatră.

Şi atunci, fără să-şi aranjeze hainele, trânti uşa şi ieşi. După plecarea ei, am rămas mută. În interiorul gurii e întotdeauna întuneric. Şi eu eram acum în penumbră. Am stat aşa până noaptea, parcă uitasem de mine. Până când, într-un târziu, îşi făcu apariţia chiar Vasto Excelêncio. Era grav. Fără să mă salute, rosti:

— Ştiu.

Spre deosebire de Ernestina, el nu mi-a arătat niciun semn de afecţiune. Supărat, bărbatul voia să scape. Minţea sau abia acum se arăta aşa cum era cu adevărat? Roua face perle false? Vasto trecu repede la subiect. Burta mea trebuia corectată cât mai repede cu putinţă. El fiind aici singurul bărbat în putere, suspiciunile vor cădea asupra lui. Da, cine altul putea fi autorul? Bietul de el risca să-şi piardă postul şi avantajele. Am zâmbit consternată. Vasto intrase la apă, dar nu voia să se ude. Ce fel

de bărbat e bărbatul? Sau, pur şi simplu, nu există nas fără muci? Când am înţeles, lacrimile au început să-mi curgă pe obraji. Am crezut că Vasto se va apleca să le soarbă. Dar nu. Niciodată nu voi mai fi izvorul lui.

În noaptea aia, m-a vizitat şi Nãozinha. Şi ea ştia de sarcină. Bătrâna avea un zâmbet de înger. „Acum nu mai trebuie să inventez, mi-a spus. Voi avea un copil adevărat, de alăptat."

Şi, în arcul braţelor, legăna deja un copil imaginar. O priveam cu ochii tulburi, înceţoşaţi. Starea mea, vorbele rostite de Nãozinha, totul mi se părea ireal.

Nãozinha a rămas cu mine, adormind pe un scaun. Incapabilă să-mi ordonez gândurile, m-am apucat să fac ordine în casă până când vrăjitoarea s-a trezit tresărind. Clătina din cap, alungând o presimţire nefastă.

— Nu, să nu faci copilul ăsta!

Şi, fără alte vorbe, agitându-şi braţele, bătrâna se făcu nevăzută. Am rămas acolo, într-o tăcere crepusculară, neştiind ce hotărâre să iau. Până la urmă, pe cine trebuia să ascult? Pe Vasto, preocupat numai de propria persoană? Pe Nãozinha, cu presimţirile ei funeste? Sau pe Ernestina, obsedată să fie mama copilului alteia? La drept vorbind, în fortăreaţă, nu aveam condiţii să nasc. Pe de altă parte, nu voiam să plec. Îmi dădeam seama că mă ataşasem de acest loc, pe care îl blestemasem atâta înainte. Dintr-o veche experienţă, mă obişnuisem să accept capriciile destinului, fără să mă înfurii niciodată pe zei. Confuză, incapabilă de a lua o decizie, mi-am lăsat pântecele să crească.

Lumea asta are glumele ei. În locul lui Vasto, am început să fiu vizitată de Ernestina. Îmi aducea mâncare şi dulciuri pregătite de ea. Mă sfătuia să mă odihnesc şi să mănânc supă. Era ca şi cum copilul ar fi fost deja al ei, ca şi cum pântecele meu ar fi crescut în pântecele ei. I-am vorbit despre îndoielile mele. Mai aveam timp să scap de făt. Ea şi-a ridicat mâinile la faţă, mâhnită:

— Nu, nu face asta.

„Nu face asta", repeta, prinzându-mă de mâini. Mi-am eliberat braţele, i-am luat faţa în palme. Femeia vorbea fără pauze, fără să-şi facă timp să respire. A trebuit să ridic glasul:

— Dar Vasto nu vrea acest copil.

— Vasto n-are nicio legătură cu acest subiect. Copilul pe care îl porţi e fiul meu, tu ai făcut dragoste cu mine, nu cu Vasto. Înţelegi? Este copilul nostru, numai al nostru.

Cuvintele ei m-au speriat. Am simţit o teribilă urgenţă de a termina discuţia. Am fost abruptă:

— Vasto e tatăl. Trebuie să-i cer părerea.

Ea încremeni, de parcă aş fi pălmuit-o. Îşi lăsă capul în piept, părând că se luptă cu ea însăşi, apoi, ridicându-şi părul de pe frunte, rosti:

— Dacă acest copil moare, Vasto va muri şi el!

M-a cutremurat forţa acestor cuvinte. Ernestina nu-şi bătea gura cu promisiuni deşarte. Acum nu mai era îndoită de spate. Avea o ţinută de regină. Semeaţă, mi-a pus mâna pe umăr şi m-a liniştit:

— Nu-ţi face griji, dă-mi copilul. Îl voi duce departe, îl voi creşte aşa cum trebuie.

În lunile rămase, nu m-am gândit decât la cum să mă rotunjesc. Cu cât semănăm mai mult cu luna plină, cu atât Ernestina aiura mai tare, înşirând tot felul de bazaconii. Spunea că şi ea era mamă. Şi ea lua vitaminele preventive. Făcea exerciţii de respiraţie, pregătindu-se pentru naştere. Şi broda scutece. Mă arăta cu degetul, incluzându-mă:

— Noi, cele două mame!

Incredibilul se întâmplă: pântecele Ernestinei începu şi el să se umfle. Era o sarcină autentică? Sau era rodul fanteziei? În ţinutul meu, e o zicală: Lătratul de câine se aude ziua? Vasto, sumbru, aştepta primul elicopter. Îşi va exporta nevasta încăpăţânată. Ernestina nu sufla o vorbă. Elicopterul a venit şi ne-am îmbarcat amândouă. Ne-au dus în capitală şi ne-au internat în spitale diferite.

În noaptea dinaintea naşterii, am fost asaltată de viziuni stranii. În vis mi-au apărut bătrânii de la azil. Îmi aduceau flori de frangipani. M-au înconjurat ca la un priveghi. Nãozinha şi-a pus mâinile pe patul meu şi mi-a povestit ultimele evenimente:

„Ieri, în fortăreaţă, s-a întâmplat ceva cumplit. Cerul s-a acoperit deodată de lilieci. Lighioanele, zvâcnind cu tresăriri şi spaime, au ţâşnit din magazia unde Vasto Excelêncio îşi ascunde mărfurile. Cenuşii, de culoarea morţilor, vampirii au învăluit lumea în negură. S-ar fi zis că e o eclipsă. Liliecii au trecut razant peste case, arătându-şi dinţii şi mandibulele. Aripile lor se auzeau ca nişte elice de elicoptere militare. Bătrânii, îngroziţi, au fugit la adăpost. Atunci liliecii au început să atace rândunelele. Le devorau în văzduh. Şi erau atât de multe păsări sacrificate, încât sângele era împroşcat peste tot. Penele dansau în aer, căzând uşor pe pământ. Parcă norii îşi pierdeau penele. În ziua aceea, a plouat cu atâta sânge, că părea părea toată vopsită în roşu.“

M-am trezit cu medicul lângă mine. Mă ţinea de mână şi îmi spunea:

— Îmi pare foarte rău! Am făcut tot ce-am putut.

În noaptea aceea, îmi pierdusem copilul. Ernestina îşi pierduse al doilea copil. Mi-am privit trupul, deja dezbărat de greutate. Vor fi răspuns zeii dorinţelor mele ascunse de a nu fi mamă? Deodată, acolo pe cearşafuri, o viziune m-a făcut să tresar. Lângă mine se aflau flori albe de frangipani. Şi am adormit mângâiată de parfumul lor.

Când m-am întors la fort, totul era ca la plecare. Indiferenţa lui Vasto. Nebunia Ernestinei. Afecţiunea bătrânilor, care m-au primit ca şi cum aş fi devenit într-adevăr mamă. Şi a trebuit să învăţ să-mi ţin lacrimile când ei îmi spuneau *mamă*. Tot aceşti bătrâni m-au învăţat să-mi cicatrizez rana care îmi sfâşiase uterul şi sufletul.

Înţelegi acum adevăratul motiv pentru care dorm fără acoperiş? Pentru că, la mine acasă, femeile în doliu nu se pot culca decât în aer liber. Până când vor fi purificate de moarte. Dar în mine pata morţii nu are apă s-o poată spăla.

Într-o zi, simţindu-mă ceva mai bine, m-am gândit s-o vizitez pe Ernestina. Ea se întorsese de la spital, fără să se fi vindecat îndeajuns. În acest timp, îşi pierduse glasul, a amuţit. Scrisul era singurul ei cuvânt. Se închidea în cameră, înconjurată de penumbră. Hârtia era singura ei fereastră. Ultima dintre scrisorile ei este cea pe care ţi-am dat-o. Ţi-am dăruit scrisoarea ei din toată inima, la fel cum îţi dăruiesc acum cuvintele mele. Ca şi cum aş desface scutecele care acoperă copilul nostru comun. Al meu şi al Ernestinei.

XIV.
Revelaţia

Era ultima noapte. Marta veni să-l cheme pe poliţist. Chipul ei învioră o crăpătură din uşă. Cerând permisiunea să intre, întrebă:

— Eu depun mărturie astăzi?

Nu aşteptă răspunsul. Veni lângă scaunul inspectorului şi-l trase de mână:

— Vino!

Îl duse pe drumul de piatră până în camera ei. Înainte să deschidă uşa, se întoarse brusc şi-i dădu un sărut uşor. Îi trecu degetele peste buze ca şi cum ar fi sculptat un adio pe relieful lor. Apoi deschise uşa. Bătrânii se aflau cu toţii în cameră: Navaia Caetano, Domingos Mourão, Nãozinha, Nhonhoso. Poliţistul intră şi făcu câţiva paşi, de parcă ar fi vrut să se retragă.

— Ce se petrece?

Mourão făcu un gest cu mâna, sugerându-i să tacă. Vrăjitoarea se ridică. Era îmbrăcată de ceremonie. Vasăzică, asta era? Inspectorul înţelese că nimerise în mijlocul unui ritual de divinaţie. Nãozinha se apropie de el şi-i strecură ceva în mână.

— E ultimul.

Izidine se uită: era un solz de pangolin. Vrăjitoarea îi porunci să se aşeze. Începu să se legene în faţa lui, cu ochii închişi. După un timp, spuse:

— *Halakavuma* trebuie să apară, coborând din cer.

În zilele noastre totuşi, animalul nu mai ştie să vorbească limba oamenilor. Nãozinha se lamenta: „Cine ne-a făcut să ne îndepărtăm de tradiţii? Acum ne pierdem legăturile cu mesagerii cereşti.” Rămăseseră solzii, pierduţi de pangolin ultima dată când căzuse din cer. Nãozinha îi adunase lângă muşuroiul de termite. Erau ultimele raze ale pangolinului, cele din urmă artificii ale lumii de dincolo. În fiecare noapte, câte unul dintre aceşti solzi plămădise sufletul inspectorului. Acum el era invitat să se prosterneze la pământ, la dispoziţia mâinilor vrăjite. Nãozinha împrăştie peste el solzii de pangolin: pe ochi, pe gură, lângă urechi, pe mâini. Izidine rămase nemişcat, gata să asculte revelaţiile care aveau să urmeze. Poveştile se amestecau, bătrânii vorbeau ca şi cum totul ar fi fost repetat dinainte. Nãozinha vorbea sacadat, apăsând pe silabe. Spunea:

— Ştii cum face *halakavuma?* Animalul se face covrig ca să-şi ascundă burta, pe care n-are solzi. Doar noaptea se întinde, la adăpostul întunericului. Dumneata, inspectore, ar fi trebuit să înveţi aceste precauţii. Ar fi trebuit să ştii să te porţi cât ai dat târcoale pe aici. Dar nu. Ai pus pe fugă adevărul. Şi acum ce faci? Acum semeni cu mistreţul care fuge cu coada în sus. Ai grijă, inspectore. Acolo, la Maputo, eşti persecutat. Nu ai fost transferat din secţie? N-ai fost ameninţat? De ce nu faci ca pangolinul? De ce nu te faci covrig ca să-ţi protejezi părţile fără solzi? Nu ştii, dar ei te urăsc. Ai studiat în ţara albilor şi te pricepi să înfrunţi ciudăţeniile acestei vieţi noi care ne-a venit după război. Această lume care se apropie este lumea ta şi ştii să calci în noroi fără să-ţi murdăreşti picioarele. Ei sunt nevoiţi să-şi pună pantofii minciunilor, şosetele trădării. Adevărul e ăsta: trebuie să pleci din poliţie. Eşti fructul bun pe arborele putred. Eşti aluna dintr-un sac cu şobolani. Te vor devora înainte să le faci probleme. Crima este iarba pe care o pasc colegii tăi. Nu ştii cum creşte iarba: tot timpul trebuie tăiată, nu ca să dispară, ci ca să crească cu şi mai multă forţă. Nouă ne e milă de tine pentru că eşti un om stupid. Adică un om bun. Ai fost scos din balta cu broaşte, dar tu te-ai băgat singur în mlaştina cu crocodili.

Cuvintele vrăjitoarei păreau că-i ies nu din gură, ci din tot trupul. În timp ce vorbea, era zguduită de convulsii, îi curgea saliva pe piept. Până când vrăjitoarea s-a chircit, într-un spasm. Cu toţii îşi reţinură respiraţia, aşteptând cu aviditate cuvintele următoare:

— Ai grijă! Văd sânge!

— Sânge!? se alarmă poliţistul.

— Ei vor veni aici. Vor veni să te omoare.

— Să mă omoare? Cine să mă omoare?

— Vor veni mâine. Ai început să-ţi pierzi umbra.

Nãozinha îşi accelera transa. Ca şi cum trupul i s-ar fi preschimbat într-o flacără vie:

— Mâine se va întâmpla. Îl văd pe asasin. E pilotul. Cel care te-a adus cu elicopterul. El te va omorî. Nu că ar vrea. I s-a dat această misiune: să te elimine. Izidine, Izidine, te-ai băgat într-un stup de albine. Fortăreaţa e un depozit al morţii.

Şi vrăjitoarea, respirând acum mai uşor, îndepărtă unul câte unul succesivele văluri care înconjurau misteriosul asasinat al directorului. Adevăratul motiv al crimei era unul singur: traficul cu arme. Excelêncio ascundea arme rămase după război. Erau depozitate în capelă. Numai Salufo Tuco avea acces acolo. Fortăreaţa devenise un arsenal. Bătrânii, la început, n-au ştiut. Doar Salufo era la curent.

Până când, într-o zi, secretul a ieşit la suprafaţă. Bătrânii s-au adunat înspăimântaţi. Aceste arme erau germenii unui nou război. În capelă se păstrau tăciunii unui infern în care toţi îşi arseseră picioarele. De aceea au luat o hotărâre: la miezul nopţii vor deschide depozitul şi se vor descotorosi de arme. S-au înţeles cu Salufo. Au propus să sape o groapă. Dar Nãozinha s-a opus.

— Armele nu se îngroapă în pământ.

Aşa că au ales să arunce armamentul în mare. Au legat pietroaie de lăzi ca să rămână veşnic la fund. Au aruncat câteva lăzi lângă stânci. Dar armele erau grele, prea grele pentru puterile lor. Pe lângă asta, chiar în bezna nopţii, bătea la ochi transpoitul lăzilor. Bătrânii ajunseseră într-un impas: nu puteau arunca armele în mare, nu puteau săpa în pământ. Atunci, unde să se descotorosească de respectivul arsenal? Nu era un lucru ce se putea rezolva prin gândire. Numai intervenţia vrăjitoarei îi putea ajuta. Şi aşa s-a şi întâmplat. La un moment dat, Nãozinha s-a întors către bătrâni şi a întrebat:

— Ce este o groapă care şi-a pierdut fundul?

— E neantul.

Şi vrăjitoarea a continuat: nu era suficient să arunce armele. În lume, nu exista niciun loc potrivit pentru fiarele alea mânjite de sângele morţii.

— Atunci, ce putem face, Nãozinha?

— Urmaţi-mă, dragii mei.

Şi vrăjitoarea îi conduse la capelă. Deschise uşile cu o simplă zgârietură de unghie. Bătrânii priveau gestul Nãozinhei, nevenindu-le nici astăzi să creadă ce-au văzut. Ea şi-a dat jos mantia de pe umeri şi a acoperit cu ea podeaua capelei. Dintr-un sac a scos un cameleon şi l-a plimbat peste pânză. Reptila şi-a schimbat culorile, apoi şi-a rotit ochii şi a început să se umfle. S-a umflat, s-a tot umflat până a ajuns ca o minge. Brusc, a plesnit. Atunci lumea a bubuit, revărsându-se toată bezna din nori. Bătrânii au tuşit, îndepărtând praful cu mâinile. În faţa ochilor lor a prins contur o viziune fantastică: acolo unde era înainte podeaua, se căscase o groapă fără fund, o gaură în vid, un abis în neant.

Imediat, s-au apucat de treabă. Au aruncat armamentul în adâncuri. Dădeau drumul muniţiilor în prăpastie şi stăteau apoi să asculte, minute în şir, zgomotul metalelor care se ciocneau. Şi azi se mai aude ecoul armelor, răsunând în neant, pierind din lume.

Până când, într-o zi, elicopterul s-a întors. Venise după armament. Un grup de bărbaţi în uniformă a coborât din elicopter şi s-a dus la magazie. Bătrânii stăteau la distanţă, pândind. Străinii au deschis uşa depozitului şi, fulgerător, câţiva s-au prăbuşit în abis, precipitându-se în gol. Ceilalţi, şocaţi, s-au dat înapoi. Cine săpase această capcană? Şi unde erau armele?

Atunci a început tărăboiul. Îl bănuiau pe Vasto. L-au dus în casă. După câteva momente, s-au auzit împuşcăturile. Îl omorâseră pe Excelêncio. I-au adus trupul afară şi l-au aruncat lângă stâncile de pe plajă.

— Ei l-au asasinat pe Vasto Excelêncio. Ei au fost, cei care te vor omorî mâine, inspectore. Mâine vor veni să te omoare.

Nãozinha termină de vorbit şi căzu la pământ, epuizată. Izidine Naíta părăsi ceremonia, se duse în cameră şi scrise toată noaptea. Scria aşa cum scrie Dumnezeu: drept, dar fără dictando. Cei care-l vor citi vreodată vor trebui să descâlcească vorbele. În viaţă, doar moartea este exactă. Restul pendulează între cele două margini ale îndoielii. Ca şi bietul Izidine: în mâna dreaptă, stiloul; în stânga, pistolul. Poliţistul era vraişte. Moţăia deasupra mesei, cu capul pe hârtii, într-un târziu, a adormit.

Se trezi cu o tresărire, auzind un zgomot la uşă. Se ridică dintr-un salt, cu arma în mână. Era Nãozinha. Aducea o cutie ruginită. Vrăjitoarea se apropie în tăcere. Îi desfăcu cămaşa. Îşi băgă degetele în untura galbenă din cutie şi începu să-l ungă.

— Te frec cu acest ulei de balenă.

Nãozinha vorbea în timp ce fricţiona pieptul lui Izidine. „Balena e uriaşă, tu vei creşte dincolo de orice măsură. Ei te vor arunca în valuri. Vor crede că nu va rămâne nimic din trupul tău, zdrobit de stânci. Totuşi, moartea nu te va putea lua. Vei fi alunecos ca focul. Valurile te vor purta până într-un loc unde nu ajunge nicio barcă. Acolo unde marea se revarsă în râuri. Unde palmierul este plantat în valuri, prinzând rădăcini în coralii adânci. Vei deveni o fiinţă a apelor şi vei fi mai mare decât orice călătorie. Ţi-o spun eu, Nãozinha, femeia-apă. Tu vei fi cel care visează şi nu se întreabă dacă e adevărat. Vei fi cel care iubeşte şi nu vrea să ştie dacă e bine.“

Izidine Naíta n-a văzut, dar eu, strigoiul dinăuntrul lui, am urmărit-o atent pe vrăjitoare chiar şi după ce a închis uşa. Bătrâna a ieşit cu un aer vinovat. A mers cu capul în jos, apoi s-a oprit. S-a uitat la cutia cu care îl binecuvântase pe poliţist, a răsucit-o în mâini. A ridicat din umeri şi apoi a aruncat-o cât colo.

XV.
Ultimul vis

Gestul descurajat al Nãozinhei m-a făcut să mă hotărăsc. O să abandonez trupul inspectorului. Nu-l puteam lăsa să moară pe acest tânăr, pradă unui destin care-mi fusese dezvăluit. Preferam să fiu condamnat la un veşnic mormânt, suportând chiar şi onorurile de fals erou.

În dimineaţa aceea, am ieşit din trupul lui Izidine Naíta. Îmi duceam astfel încă o dată materia în lume, fantomă cu existenţă proprie. Lumina imensă m-a invadat de îndată ce m-am retras din poliţist. Mai întâi, totul a scânteiat cu mii de străluciri. Încetul cu încetul, m-am obişnuit cu lumina. Am privit lumea, în jurul meu totul era nou. Şi am murmurat, cu vocea plină de lacrimi:

— E pământul meu, e ţara mea!

Chiar aşa, pustiită şi plină de praf, mi se părea că e unicul loc din lume. Până la urmă, inima mea n-a fost îngropată. Era aici, a fost mereu aici, înflorind în frangipani. Am atins arborele, am cules o floare, am aspirat parfumul. Apoi m-am plimbat pe verandă, privind fermecat oceanul. Mi-am amintit cuvintele pangolinului:

— Aici unde pământul se despoaie şi timpul merge la culcare.

Au început să se audă elicele elicopterului. M-am concentrat, cu inima strânsă. Soseau? Am fost cuprins de frenezie. Glasul pangolinului se făcu auzit:

— Caută-l pe băiat.

În timp ce alergam, pangolinul continua să vorbească în mintea mea. *Halakavuma* îmi spunea ce plănuise. Va aduna forţele acestei lumi cu forţele altor lumi şi va aduce furtuna cea mai cumplită. Grindina şi fulgerele se vor abate asupra fortului.

În timpul acestor teribile evenimente, nu trebuia decât să-i urmez instrucţiunile.

— Tu vei mâna corabia, eu voi mâna uraganul.

Corabia? Ce corabie? Sau era o simplă imagine, fără nicio enigmă? Însă pangolinul amuţise. Am alergat la camera lui Izidine şi l-am chemat.

— Repede, vino! Sunt aici.

Mai întâi, omul m-a privit bănuitor, uluit.

— Cine eşti?

Nu aveam timp să-i explic, nici nu ştiam cum. I-am dat ordin: să fugă după mine. Poliţistul a mai ezitat un moment. A privit cerul, care i-a confirmat ameninţarea iminentă. Apoi s-a hotărât şi s-a luat după mine cât putea de repede. Am alergat spre plajă. Elicopterul ne-a urmărit ca o pasăre de pradă din înaltul cerului. L-am condus pe Izidine spre stânci, unde ne puteam ascunde. Când ne-am pitit între stâncile plajei, m-am gândit la mine, stupefiat. Şi mi-am zis: toată viaţa mea a fost falsă. Eram mândru de laşităţile mele. Când a venit vremea să lupt pentru ţara mea, am refuzat. Băteam cuie în scânduri, în timp ce alţii construiau o naţiune. Am fost iubit de o umbră, în timp ce alţii se multiplicau în noi trupuri. În viaţă, m-am ascuns de viaţă. Când am murit, m-am ascuns în trupul unei fiinţe vii. Viaţa mea, cea autentică, a fost o minciună. Moartea a sosit, atât de adevărată, încât nu i-am dat crezare. Acum era ultima clipă în care puteam modifica timpul. Ajutând să se nască o lume în care orice om, numai pentru că e viu, e respectat. Oare nu spune pangolinul că fiecare fiinţă e la fel de bătrână ca viaţa?

Toate aceste gânduri se perindau în mintea mea când, dintr-odată, a izbucnit furtuna. Era ceva nemaivăzut: cerul a luat foc, norii ardeau şi lumea s-a încins ca un cuptor. Deodată, elicopterul a luat foc. Elicea s-a desprins şi aparatul, fără aripi, s-a prăbuşit, dezintegrat, ca bucăţelele de hârtie în flăcări care nu se ştie dacă urcă sau coboară. Aşa, învăluit în flăcări, elicopterul a căzut peste ţiglele capelei. S-a cufundat în locul unde erau ţinute armele. O explozie cumplită a cutremurat fortul, părea că lumea întreagă fusese incendiată. Nori groşi au întunecat cerul. Încetul cu încetul, fumul s-a împrăştiat. Când totul s-a luminat din nou, din depozitul fără fund s-au ridicat mii de rândunele, umplând subit firmamentul cu scântei. Păsările străfulgerau deasupra capetelor noastre, împrăştiindu-se, în zbor, deasupra colinelor albastre ale mării. Într-o clipă, cerul prinsese aripi, zburând departe de lume.

Apoi i-am văzut pe bătrânii care se apropiau de plajă. Se sprijineau unul de altul. În urma lor venea Marta. Izidine Naíta mă chemă să mă alătur lor şi să-i ajut. Nu puteam. Un strigoi, în trupul lui autentic, nu poate atinge o fiinţă vie. Dacă face asta, o omoară.

Ne-am adunat cu toţii, bătrânii, Marta, Izidine şi cu mine, sub platforma care

rămăsese pe stânci din debarcaderul la care lucrasem în timpul vieţii. Structura ei rezistase şi acum ne proteja de ploaia de foc. Construcţia, care fusese concepută pentru a ajuta la uciderea prizonierilor, îi ajuta acum pe prietenii mei vii.

Treptat, cerul s-a limpezit, devenind atât de transparent, încât, dincolo de azur, se puteau întrezări alte firmamente. Când, în sfârşit, totul s-a liniştit, s-a instalat o tăcere atât de adâncă de parcă întregul pământ şi-ar fi pierdut glasul.

— Aţi văzut elicopterul? întrebă Izidine agitat.

— Care elicopter?

Bătrâna vrăjitoare râdea în hohote. Ceea ce poliţistul luase drept maşină zburătoare era, de fapt, *wamulambo,* şarpele furtunilor. Şi toţi au început să râdă în acelaşi timp. Nãozinha le ordonă să se întoarcă la fort. Ea o luă înainte şi îşi făcu drum printre ruinele incendiate. Spre mirarea mea, pe măsură ce înaintam, ruinele se preschimbau în pereţi imaculaţi, clădirile se ridicau din nou intacte. Focurile pe care le văzusem, exploziile la care asistasem n-au fost, până la urmă, decât o întâmplare imaginară? Exista totuşi, în tot ce rămăsese, o dovadă de dezordine, o mărturie că moartea vizitase acest loc. Era arborele de frangipani. Din el nu rămăsese decât un ciot scheletic, degete de cărbune îmbrăţişând neantul. Trunchiul, frunzele, florile: totul se transformase în cenuşă. Bătrânii se apropiară de verandă, păşind atenţi să nu calce în picioare resturile. Lui Xidimingo nu-i venea să creadă:

— E mort?

Priveliştea acestei morţi mi-a adus aminte de propriul meu sfârşit. Venise rândul meu să mă cufund în umbră. I-am salutat cu tristeţe pe bătrâni. Mi-am luat rămas-bun de la lumină, de la glasuri, de la briză. Am început să mă scufund în nisip, gata să mă sting. Dar atunci am ezitat: drumul de întoarcere nu putea fi acesta. Pământul nu mă mai primea. Devenisem un străin în regatul morţii. Pentru a traversa ultima frontieră, trebuia să devin clandestin. Cum să tranzitez, transfinit?

Mi-am amintit de învăţăturile pangolinului. Arborele era locul miracolului. Atunci am coborât din trupul meu, am atins cenuşa, şi ea s-a preschimbat în petală. Am scormonit prin resturile trunchiului şi seva a urcat din nou, lichid seminal al pământului. La fiecare gest pe care îl făceam, frangipani renăştea. Şi când întregul arbore s-a reconstituit, sărbătoresc, m-am acoperit cu aceeaşi cenuşă în care se dezintegrase planta. Aşa, arborescent, deveneam vegetal. Aşteptam metamorfoza finală când un fir de voce m-a oprit:

— Aşteaptă-mă, merg cu tine, frate.

Era Navaia Caetano, bătrânul-copil. Timpul îi confiscase trupul. Se rezemase de trunchi, pierzându-şi culorile naturale ale vieţii. Şi repeta:

— Te rog, frate!

Mă numea frate. Bătrânul îmi confirma omenia, iertându-mă pentru că, în viaţă, n-am ştiut să fiu altfel. Mi-a întins mâna şi m-a rugat:

— Atinge-mă, te rog. Şi eu vreau să plec...

L-am luat de mână. Dar atunci am observat că ducea în spate arcul de jucărie. I-am cerut să lase afară ustensila inutilă. Acolo unde ne duceam, metalele erau interzise. Glasul pangolinului ajunse însă la mine, corectându-mă:

— Lasă jucăria să vină. Nu e nicio nenorocire...

Şi Navaia s-a luminat ca un copil bucuros. Mi-a strâns mâna şi împreună am pătruns în propriile noastre umbre, în timp ce trupul meu se risipea, mi-am dat seama că şi ceilalţi bătrâni coborau împreună cu noi, îndreptându-se spre adâncurile arborelui de frangipani. Şi am auzit glasul blând al Ernestinei, legănând departe un

prunc. Dincolo, în lumină, au rămas Marta Gimo şi Izidine Naíta. Imaginea lor se risipea, din ei nerămânând decât dublul cerc al unui cristal, rapida scânteiere a zorilor.

Încetul cu încetul, am început să pierd limba oamenilor, cucerit de accentul pământului. În luminoasa verandă a ultimului meu vis, arborele de frangipani. Rămân în sunetul pietrelor. Mă întind mai bătrân decât pământul. De acum înainte, voi dormi mai liniştit decât moartea.

***** SFÂRŞIT *****

MiriZ, 03,07.2017

Glosar

Canhoeiro: arbore fructifer sacru pentru populaţia din sudul Mozambicului. Din fructul lui se fabrică o băutură alcoolică. Denumire ştiinţifică: *Sclerocarya birrea*.

Capulana: veşmânt tradiţional din Mozambic.

Frangipani: arbore tropical care-şi pierde frunzişul în perioada înfloririi. Face parte din genul *Plumeria*.

Hacata: plantă din genul *Hibiscus*.

Halakavuma: pangolin, mamifer acoperit cu solzi care se hrăneşte cu furnici. În Mozambic, se crede că pangolinul trăieşte în cer, coborând pe pământ pentru a anunţa viitorul.

Kwangula tilo: nume dat în limbile din sudul Mozambicului plantei căţărătoare *Asparagusfalcatus*. Tradiţia spune că furtuna poate face să plesnească pieptul celor care nu ţin în mână o ramură din această plantă.

Mafurreira: copac din care se extrage uleiul de *mafurra*. Denumire ştiinţifică: *Trichilia emetica*.

Mulungo: alb, stăpân.

Muzimo: spirit, în limbile din centrul Mozambicului.

Naparama: nume dat războinicilor tradiţionali care folosesc numai arcul şi săgeţile, despre care se presupune că sunt protejaţi de vrăji împotriva gloanţelor.

Nkakana plantă erbacee comestibilă, utilizată în medicina tradiţională. Denumire ştiinţifică: *Momordica balsamina*.

Ntumbuluku: termen care, în limbile din sudul Mozambicului, desemnează simultan şi originea fiinţelor vii, şi începuturile naturii şi ale omenirii.

Nyanga: vrăjitor.

Tontonto: rachiu făcut în casă.

Xicuembo: vrajă; sau strămoşii divinizaţi de familie.

Xi-ndau: limba populaţiei Ndau, din centrul Mozambicului.

Xipoco: fantomă, strigoi.

Xi-tsungulo: basma pe care vraciul o leagă în jurul gâtului celui care suferă de deochi, făcându-l imun la blestem.

Cuprins

MIA COUTO....2
Cuvânt-înainte....2
I. 4
Visul mortului 4
II. 8
Prima zi printre cei vii 8
III. 10
Confesiunea lui Navaia 10
IV. 16
A doua zi printre cei vii....16
V. 19
Confesiunea bătrânului portughez....19
VI. 23
A treia zi printre cei vii 23
VII. 25
Confesiunea lui Nhonhoso....25
VIII. 29
A patra zi printre cei vii 29
IX. 32
Confesiunea Nãozinhei 32
X. 39
A cincea zi printre cei vii.... 39
XI. 42
Scrisoarea Ernestinei.... 42
XII. 48
Întoarcerea în cer 48
XIII. 50
Confesiunea Martei 50
XIV. 55
Revelaţia....55
XV. 58
Ultimul vis 58

Glosar 61
Cuprins ..... **Eroare! Marcaj în document nedefinit.**